

T.C.

UFUK ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

ULUSLARARASI İLİŞKİLER PROGRAMI

**ABD’NİN MAKYAVELİST DIŞ POLİTİKA ÖRNEĞİ:
AFGANİSTAN POLİTİKASI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

RAHMİ TOLGAHAN ARTUNÇ

TEZ DANIŞMANI

DOÇ. DR. MEHMET GÜNEŞ

ANKARA

2020

T.C.
UFUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER PROGRAMI

**ABD’NİN MAKYAVELİST DIŞ POLİTİKA ÖRNEĞİ: AFGANİSTAN
POLİTİKASI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

RAHMİ TOLGAHAN ARTUNÇ

TEZ DANIŞMANI
DOÇ. DR. MEHMET GÜNEŞ

ANKARA

2020

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

☐ Tezim/Raporum sadece Ufuk Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.

☐ Tezimin/Raporumun 1 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

24/08/2020

Rahmi Tolgahan ARTUNÇ

TEŞEKKÜR

Çalışmamın her aşamasında görüş ve önerileriyle katkıda bulunan, tezimin hazırlanmasında büyük yardımını gördüğüm ve birlikte çalışmaktan onur duyduğum çok değerli danışmanım Doç. Dr. Mehmet GÜNEŞ hocama en içten teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca tez jürisinde yer alan Prof. Dr. Bilal KARABULUT'a ve Dr. Öğr. Üyesi Ergenekon SAVRUN'a, hayatımın her aşamasında bana destek olup emekleriyle beni bugünlere taşıyan kıymetli Annem Güngör ARTUNÇ ve Babam Ahmet ARTUNÇ'a, özellikle tezimi yazarken moral ve motivasyonları ile yanımda olan sevgili Kız Kardeşim Mühendis Zahide ARTUNÇ'a çok teşekkür ederim.

ÖZET

ARTUNÇ, Rahmi Tolgahan. ABD'nin Makyavelist Dış Politika Örneği: Afganistan Politikası, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2020.

Amerika'nın izlemiş olduğu dış politikalar akademik ortamda sıkça çalışma konusu olmuştur. Bu akademik çalışmada ise Amerika'nın Makyavelist dış politika anlayışı Afganistan üzerinden örnek alınarak incelenmiştir. Machiavelli siyaset biliminin en önemli düşünürlerinden birisidir. Machiavelli, pragmatizm ve realizm konusunda önemli bir düşünce sistemi ortaya koymuştur. Bu anlamda Amerikan dış politikası ile örtüşen Makyavelist siyaset felsefesi, bu akademik çalışma için önemli bir referans noktası olmuştur. Bu çalışmada Amerika Birleşik Devletleri'nin dış politikadaki Makyavelist tarzı, tarihten örnekleri referans alınarak ortaya konmuştur. Amerika'nın Soğuk Savaş öncesi ve sonrasında nasıl bir dış politikaya yer verdiği incelenmiştir ve Makyavelist felsefe ile örtüşen yönleri ortaya konmuştur. Machiavelli'nin devlet anlayışının nasıl olduğu ve gücün nasıl elde edileceği çalışmada incelenmiştir. Diğer yandan Machiavelli'nin prens yani hükümdara yönelik tavsiyelerinin neler olduğuna da yer verilmiştir. Amerika'nın uluslararası sistemde Makyavelizm ile örtüşen dış politika anlayışı çalışmada yer almıştır. Bu anlamda Amerika'nın, Afganistan üzerinde nasıl bir gelişim gösterdiği incelenmiştir. Ayrıca 11 Eylül saldırıları ve gösterdiği reaksiyonlar da ele alınmıştır. Amerika'nın terör saldırıları neticesinde kendi çıkarlarına uygun bir şekilde nasıl bir savunma ortaya koyduğu irdelenmiştir. Bu anlamda Amerika'nın, 11 Eylül Saldırıları sonrasında kendi çıkarlarını Birleşik Milletler ve NATO nezdinde nasıl koruduğu uluslararası hukuk ve antlaşmalar çerçevesinde incelenmiştir. 11 Eylül Saldırılarına karşılık olarak Amerika'nın Afganistan'ı işgal etmesinin, Amerika için ne gibi bölgesel ve stratejik kazanımlar sağladığı ortaya konmuştur. Bu bağlamda Afganistan işgalinde, Amerika'nın stratejik kazanımları ve uluslararası ilişkilerdeki çıkarıcı yani pragmatist tutum şekli, Makyavelist siyaset anlayışı üzerinden açıklanmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Machiavelli, Makyavelizm, Pragmatizm, Realizm, Amerika Birleşik Devletleri, 11 Eylül Saldırıları, Afganistan'ın İşgali, NATO, Birleşik Milletler

ABSTRACT

ARTUNÇ, Rahmi Tolgahan. The Machiavellian USA Foreign Policy Example: Afghanistan Policy, Master's Thesis, Ankara, 2020.

Foreign policies pursued by the United States have been the subject of frequent study in an academic environment. In this academic study, America's understanding of Machiavellian foreign policy has been studied by taking an example from Afghanistan. Machiavelli is one of the most important thinkers of political science. Machiavelli has put forward an important system of thought on pragmatism and realism. In this sense, Machiavellian political philosophy, which overlaps with American foreign policy, has been an important reference point for this academic study. In this study, the Machiavellian style of the United States in foreign policy has been revealed by taking the examples from history. What kind of foreign policy America has included before and after the Cold War has been examined and its aspects overlapping with Machiavellian philosophy have been revealed. How Machiavelli's understanding of the state and how to obtain power is examined in the study. On the other hand, the recommendations of Machiavelli for the prince, the ruler, are also included. America's understanding of foreign policy, which coincides with Machiavelism in the international system, was included in the study. In this sense, how America has developed over Afghanistan has been examined. In addition, the September 11 attacks and their reactions were also discussed. As a result of the terrorist attacks of the United States, it was examined what kind of defense they put forward in accordance with their own interests. In this sense, how America protects its interests before United Nations and NATO after the September 11 attacks has been examined within the framework of international law and treaties. It is revealed what kind of regional and strategic gains the America's invasion of Afghanistan in response to the September 11 attacks. In this context, in the invasion of Afghanistan, the strategic achievements of America and the manner of pragmatist attitude in international relations are tried to be explained through the Machiavellian politics.

Key Words: Machiavelli, Machiavelism, Pragmatism, Realism, United States, Attacks of September 11, Occupation of Afghanistan, NATO, United Nations

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY.....	i
BİLDİRİM.....	ii
TEŞEKKÜR.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
KISALTMALAR.....	x
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

MAKYAVELİST POLİTİKANIN KAVRAMSAL TEMELLERİ

1.1. NİCCOLÒ MACHİAVELLİ’NİN SİYASİ HAYATI VE GÖRÜŞLERİ

1.1.1. Niccolò Machiavelli’nin Yaşadığı Dönem ve Siyasi Ortam

1.1.2. Niccolò Machiavelli’nin Hayatı

1.2. MAKYAVELİST DÜŞÜNCENİN ESASLARI

1.2.1. Tarihsel Bakış Açısını Kullanmak

1.2.2. Siyasal İlişkilerde Daima Çıkarları Öne Almak

1.2.3. İnsanı Doğası Gereği Kötü Kabul Etmek

1.3. MAKYAVELİST POLİTİKANIN İLKELERİ

1.3.1. Makyavelist Politikada Devletin Birliği Düşüncesi

1.3.2. Makyavelist Düşüncece Devlet ve Otoritenin Konumu

1.3.3. Machiavelli İçin Devleti Yönetenlerin Özellikleri

1.3.4. Yönetimde Laik Düşünceyi Esas Almak

1.4. ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE REALİZM TEORİSİ ve MACHIAVELLİ’NİN REALİZM ÜZERİNDE ETKİSİ

1.4.1. Klasik Realizm Bakımından Makyavelist Tutum ve Machiavelli’nin Katkıları

İKİNCİ BÖLÜM

AMERİKA DIŞ POLİTİKASININ GELİŞİMİ VE ANA İLKELERİ

2.1. SÖYLEMİN GÜCÜ VE ABD DIŞ POLİTİKASINDAKİ YERİ

2.2. ABD’NİN KURULUŞ FELSEFESİ VE GENEL DIŞ POLİTİKA İLKELERİ

2.3. AMERİKAN DIŞ POLİTİKASINDA İZOLASYONİZM

2.4. ABD’NİN SİYASAL KURULUŞ FELSEFESİ

2.5. ABD DIŞ POLİTİKASINDA MONROE DOKTRİNİ

2.6. ABD’NİN EKONOMİK GELİŞİMİNİN DIŞ POLİTİKA BELİRLEMESİNE ETKİSİ

2.7. ABD’NİN GENİŞLEME POLİTİKASI

2.8. ABD’NİN AÇIK KAPI POLİTİKASI

2.9. ABD’NİN SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİ İZLEDİĞİ DIŞ POLİTİKA TERCİHLERİ

2.9.1. ABD'nin Çevreleme ve Caydırma Politikaları

2.9.2. Yeni Dünya Düzeni Sonrası Dış Politika

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SOĞUK SAVAŞ SONRASI DIŞ POLİTİKADA ABD BAŞKANLARININ MAKYAVELİST YAKLAŞIMLARI

3.1. SOĞUK SAVAŞ SONRASI ABD BAŞKANLARI DÖNEMİNDE DIŞ POLİTİKALAR

3.1.1. George Helbert Walker Bush Dönemi ABD Dış Politikası

3.1.2. Bill Clinton Dönemi ABD Dış Politikası

3.1.3. George W. Bush Dönemi ABD Dış Politikası

3.1.4. Barack Obama Dönemi ABD Dış Politikası

3.1.5. Donald J. Trump Dönemi ABD Dış Politikası

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ABD'NİN AFGANİSTAN POLİTİKASINDA MAKYAVELİZM

4.1. AFGANİSTAN'IN STRATEJİK ÖNEMİ VE İŞGAL TARİHİ

4.1.1. Afganistan Coğrafyası ve Ülkenin Genel Özellikleri

4.1.2. Afganistan'ın ABD öncesi İşgal Tarihi

4.1.3. Afganistan Halkının İşgallere Gösterdiği Reaksiyonlar

4.2. 11 EYLÜL SONRASI ABD'NİN AFGANİSTAN'I İŞGAL SÜRECİ

4.3. ABD'NİN 11 EYLÜL SONRASI DIŞ POLİTİKA TERCİHLERİ

4.4. ABD’NİN AFGANİSTAN MÜDAHALESİNDE MAKYAVELİST POLİTİKA UYGULAMALARI

SONUÇ

KAYNAKÇA

KISALTMALAR

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

APEC: Asya Pasifik Ekonomik İşbirliği

ADHP: Afganistan Demokratik Halk Partisi

BM: Birleşmiş Milletler

BMGK: Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi

BOP: Büyük Ortadoğu Projesi

CIA: Merkezi İstihbarat Teşkilatı

DAEŞ: Irak ve Şam İslam Devleti

ISAF: Uluslararası Güvenlik Yardım Gücü (International Security Assistance Force)

NAFTA: Kuzey Atlantik Serbest Ticaret Anlaşması

NATO: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü

PKK: Kürdistan İşçi Partisi

SALT II: Stratejik Silahların Sınırlandırılması Görüşmeleri II

SSCB: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

YPG: Halk Savunma Birlikleri

WASP (White Anglo-Saxon Protestant): (Beyaz ırktan olma, Anglo Sakson kökenli olma ve Protestan mezhebine bağlı olma)

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Afganistan'ın Coğrafi Konumu	60
Şekil 2. Afganistan'daki Etnik Gruplar	61

GİRİŞ

Machiavelli, siyasi düşünceler tarihi ve siyaset bilimi için önemli bir düşünürdür. Aynı zamanda modern siyaset bilimi için de dikkate alınması gerekli değerli fikirlere sahiptir. Devlet nasıl olmalıdır? devlet nasıl devamlılığını sağlamalıdır? Hükümdar devletin birliğini ve gücünü nasıl sağlamalıdır? gibi politik tarihin her zaman önem içeren soruları üzerinde durarak kendi döneminden itibaren siyasette yeni bakış açısı sağlayan fikirler geliştirmiştir. Bu fikirlerini Prens başta olmak üzere diğer eserlerinde dile getirmiştir. Günümüze kadar devlet teorisi, uluslararası ilişkiler disiplinine dair fikirleri dikkate alınmıştır. Özellikle bu alanlarda pragmatizm ve realizm akımlarının öncüsü olarak bilinmektedir.

Machiavelli'nin eserlerinde ortaya koyduğu ve kendi döneminde bile sıra dışı gözüken yaklaşımına “Makyavelizm” denilmektedir. Makyavelist düşünce olarak da adlandırılan bu görüşün ana esası; “amaca ulaşmak için kullanılacak her türlü araç mubahtır” mottosuna dayanmaktadır. Machiavelli için amacı elde etmeye giden yolda kullanılacak araçlar, hukuki veya ahlaki anlamda sınırlandırılmamaktadır. Ona göre amaca ulaşmak için kullanılan her araç yasal ve ahlakidir. Dolayısıyla Makyavelizm; bireyin pragmatik olma, duygusal mesafe belirleyebilme ve elde edilecek sonuçların yolları mubah kıldığına inanma derecesidir. Makyavelistlik, zamanla geleneksel ahlak dediğimiz anlayışa sahip olmayanlara verilen bir adlandırmaya dönüşmüştür.

Makyavelizm sadece bireylerin davranışlarına verilen bir tanım değildir. Devletlerin uluslararası siyasetteki davranışları, birbirleri ile olan ilişkilerinde takip ettikleri politik uygulamalara da zamanla çeşitli benzetmelerle Makyavelist tutum olarak değerlendirmeler yapılmıştır. Bazı devletlerin dış ilişkilerinde uyguladıkları politikaların Machiavelli'nin savunduğu görüş ve düşüncelere olan benzerliği karşılaştırılmıştır. Neticede realizm ve pragmatizmin uluslararası ilişkilerde hala baskın bir yaklaşım olması sebepleriyle Machiavelli'nin dış politika anlayışının günümüzde nasıl karşılık bulduğunun incelenmesi önemli bir inceleme konusu oluşturmaktadır.

Uluslararası arenada 20. yüzyılın en dikkati çeken ve en çok ismi zikredilen devleti kuşkusuz Amerika Birleşik Devletleridir. Bu devletin dış politik uygulamaları daima inceleme konusu yapılmıştır. Dış politikada ABD'nin ne tür anlayışa yer verdiği, uygulamalarında hangi görüşün öne çıktığı sürekli olarak araştırmalarda değinilen konular arasındadır. Bu çalışmada da Machiavelli'nin görüşlerinin günümüz dünyasına dış politika açısından nasıl yansıdığı incelenmiştir. Machiavellizm fikrinin, Amerikan dış politikasında olan karşılığı ele alınmıştır. Özellikle 2001 sonrası dünyadaki dış politik gelişmelerde büyük öneme sahip olan Afganistan'a müdahalesi ile Amerikan dış politikasında

Makyavelist düşüncenin izleri incelenmiştir. Ayrıca Soğuk Savaş sonrası ABD başkanlarının dış politikadaki söylem ve tavırlarının Machiavellizm fikriyle olan benzerlikleri de dikkate alınmıştır.

Bu çalışmanın amacı, ABD'nin dış politikada Makyavelist düşüncenin özünü oluşturan realizm ve pragmatizme sıkça başvurup başvurmadığını, bu ülkenin Afganistan'a olan müdahale kararı üzerinden anlamaya çalışmaktır. Afganistan gibi ABD'ye çok uzak bir coğrafyaya savaş ilan etmenin arkasındaki gerekçe ve düşüncelerin neler olabileceğini ortaya koyabilmektir. ABD'nin Afganistan'a olan müdahalesine ilişkin ortaya konulan görüntüdeki gerekçelerin zamanla nasıl değişmiş olabileceğini anlamaya çalışmaktır.

Bu çalışma dört bölüm olarak oluşturulmuştur. İlk bölümde Machiavelli'nin görüş ve düşüncelerini ortaya koyabilmek adına yaşadığı dönemi, hayatı ve düşüncesini açıklayan temel ilkeler incelenmiştir. Bu bölümde Machiavelli'nin kendi eserlerinde açıkladığı görüş ve düşüncelerden yararlanılmıştır. Fikirlerinin nasıl oluştuğu hangi sebeplerin etkili olduğu açıklanmıştır

Çalışmanın ikinci bölümünde ABD dış politikasının gelişimi ve ana ilkeleri açıklanmıştır. Zaman içerisinde ABD'nin nasıl bir dış politika ürettiği, Soğuk Savaşın sonuna kadar dış politikada hangi ilkelerin öne çıktığı özellikle tarihsel bakış açısı ile değerlendirilmiştir. Üçüncü bölümde ise soğuk savaş sonrası ABD'de görev alan başkanların fikir ve dış politika görüşleri yakından incelenmiştir. ABD başkanlarının dış politik tercihlerinde Makyavelist tutum ve uygulamalara dair izler aranmıştır.

Çalışmanın son bölümünde ise ABD'nin Afganistan'a müdahalesi ile ortaya çıkan dış politika uygulamasında Makyavelist düşünceye dair değerlendirme ve karşılaştırmalar yapılmaktadır. ABD'nin bu kararının arkasında yatan gerekçelerin Machiavellizm fikri ile olan uyumu incelenmektedir. ABD'nin dış politikada Makyavelist fikirlerle ne kadar bağdaştığı ortaya konulmaktadır. Kısaca Amerikan dış politikası, Machiavelli referans alınarak incelenecek, bu politikanın sürekli pragmatik olma durumu ile ahlaki, dini değerleri kullanarak bir söylem üretilip dünyaya kabul ettirme eğilimi taşıyıp taşımadığı değerlendirilecektir. Çalışmanın sonuç bölümünde ise değerlendirmelerle elde edilen veriler karşılaştırılarak varılan sonuçlara değinilecektir.

Çalışmada Makyavelist fikirlerin ortaya konulması için tanımlayıcı metot kullanılmış ve bu konuda yazılmış eser ve makaleler incelenmiştir. Machiavelli'nin görüş ve düşüncelerini açıklayabilmek için bilimsel olarak öne çıkan görüşler tercih edilmiştir. Çalışmanın hipotezi; ABD'nin günümüzdeki birçok dış politika uygulamasında olduğu gibi Afganistan'a olan müdahale ve işgalinde Makyavelist görüşlere benzer tutumlar içerisinde,

aşırı pragmatist davrandığı ve her yolu mubah gören bir dış politikaya uygun davrandığıdır. Bu hipotezin çalışma sonunda doğru olup olmadığı elde edilen veriler ışığında değerlendirilecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

MAKYAVELİST POLİTİKANIN KAVRAMSAL TEMELLERİ

Bu bölümde çalışmanın merkezi niteliğindeki “Makyavelist” yaklaşıma adını veren ünlü İtalyan düşünür ve devlet yöneticisi Niccolò Machiavelli’nin hem siyaset bilimi ve hem de uluslararası ilişkiler disiplinine etkileri açısından yaşadığı dönemi aşacak şekilde günümüze değin ulaşan devletlerin yönetimine şekil veren politik düşünce ve görüşlerinin nasıl oluştuğu ve devlet yönetiminde ne tür ilkeleri ve kabulleri içerdiğinin kuramsal olarak açıklaması yapılacaktır.

1.1. NİCCOLÒ MACHIAVELLI’NİN SİYASİ HAYATI VE GÖRÜŞLERİ

Modern siyaset bilimi açısından ünlü İtalyan siyaset adamı ve yazar Machiavelli, son derece önemli bir düşündürdür ve çağları etkileyen fikirlere sahiptir. Genel anlamda onun ölümünden sonra dahi, ulusal ve dünya siyasetini anlamak ve yorumlamak üzere sık sık kitaplarında değindiği ve sistemleştirdiği Makyavelist felsefeye başvurulabilmektedir. Bu felsefeyi tanıyıp anlamak için ilk olarak Niccolò Machiavelli’nin kim olduğu, nasıl bir hayat yaşadığı ve döneminde nelerle karşılaştığının açıklanması onun fikirlerinin geri planını anlamak için faydalı olacaktır.

1.1.1. Niccolò Machiavelli’nin Yaşadığı Dönem ve Siyasi Ortam

Niccolo di Bernardo dei Machiavelli, Yeni Çağın ilk modern siyasal teorisyeni olarak 1469 ile 1527 yılları arasında yaşamış olup kısaca Türkçede “Makyavel” olarak bilinmekte ve siyasi düşünce tarihinde etkisi çok olan önemli bir siyaset kuramcısı, yazar ve devlet adamı olarak kabul edilmektedir (Atakay, 2018, s.13). Machiavelli’nin yaşadığı dönem, Orta Çağ’ın bittiği ve Yeni Çağ’ın başlangıcında en önemli hareketi kabul edilen Rönesans’ın başladığı zamana denk gelmektedir. Tarihte Yeni Çağ öncesinde Batının sosyal ve düşünsel olarak bulunduğu “Orta Çağ” diye bahsedilen dönem, kronolojik olarak Batı Roma İmparatorluğu’nun çöküşünden (4 Eylül 476), İstanbul’un fethine (29 Mayıs

1453) kadar olan yaklaşık bin yıllık dönemi kapsamaktadır. Düşünsel olarak ise “Orta Çağ” tek Tanrılı bir din olan Hristiyanlığın Avrupa’da yayılıp güçlenmesi, gerek kuramsal düzlemde (özellikle St. Agustine ile birlikte) gerekse de kurumsal düzlemde (Kilisenin yerleşmesiyle birlikte) Avrupa tarihine damgasını vurduğu dönemi ifade etmektedir. Orta Çağ dönemi düşünsel düzlemde, Avrupa’da Rönesans’ın başlaması ile sona ermiştir. Orta Çağın hüküm sürdüğü dönemde Avrupa coğrafyasında Derebeylerin kontrolünde kendi kendine yeterli bir kapalı tarım ekonomisi egemendir; siyasal iktidar, Kilise’nin tekelinde bulunan “skolastik” anlayış doğrultusunda, “teokratik” bir biçimde örgütlenmiştir; insanların dünyaya bakış biçimleri, değer yargıları ve tutumları da Hristiyanlık dini tarafından belirlenmiştir (Ağaoğulları ve Köker, 2004, s.92-93).

Machiavelli’nin yaşadığı dönemin hemen öncesindeki Orta Çağda, şu anda olduğu gibi merkezi otoriteler yoktur; aynı zamanda merkezi otoritelerin varlık imkanları da yoktur. Zira toplumlar arasında iletişim, sağlam temellere oturmamış ve düzensizdir, para ekonomisi yerine doğal ekonomi kavramına daha yakın olan bir ekonomik ortam söz konusudur, merkezden idare edilen yönetim mekanizmasının finansmanını vergiler vasıtasıyla oluşan bir hazineden sağlayabilmenin imkânsız olduğu; eşkıyaların kol gezdiği ve istilaların olağan olduğu bir dönemde, yönetim işinin askeri görevlere düzenlenmesinin gerekliliği gibi gerekçeler bu imkansızlığı açıklamaktadır (Poggi, 2014, s.35).

Machiavelli’nin yaşadığı ülke İtalya’dır. Avrupa’nın Akdeniz’deki önemli şehirlerini barındıran İtalya’nın 1250’de II.Friedrich’in ölümünden sonra 1494’te Fransa Kralı VIII. Charles ülkeye saldırdığı tarihe kadar yabancı müdahalesinden uzak kaldığını, İtalya’da Milano, Venedik, Floransa, Papalık Devleti ve Napoli olmak üzere beş önemli şehir devletin bulunduğu; bunların dışında da daha büyük devletlerden birinin boyunduruğu altında olan bağlı ya da onunla ittifak içinde çok sayıda Prenslüğün mevcut olduğu görülmektedir (Russell ve Bertrand, 2017, s.17). O dönem merkezi bir İtalya devleti olmadığı için İtalya coğrafyasında çeşitli büyüklükte kent devletleri söz konusu idi. Ekonomik açıdan oldukça refaha sahip olan bu şehirlerde yönetim gücü, bazen tek kişide bazen de yüzlerce kişinin elinde olabiliyordu. Ancak Floransa ve onun gibi birkaç devlet, diğerlerinden farklı olarak cumhuriyete benzeyen bir yönetim görüntüsünü vermekteydi. Orta İtalya’da Papalık Devletleri vardı ve 15. yüzyıl ortalarında bölgede askeri ve politik etkilerini artırmaya çalışmakla beraber hanedanlıklar kurmakla ilgileniyorlardı. Napoli Krallığı, Güney İtalya’yı ve büyük ölçüde Sicilya’yı kapsamaktaydı. Bu coğrafyada aynı zamanda komşu Fransa ve Aragonlular, taht üstünde hak iddia etmekteydiler. Hal böyle iken İtalya’daki Prenslükler yönetimindeki bu şehir devletlerin hiçbirinin gücünü kabul etmiyor ve bir devlet güçlendiğinde, diğerleri hemen başka bir ittifak oluşturuyorlar

ve ülkede sürekli değişen siyasi dengeler ortaya çıkıyordu (Wiesner-Hanks ve Merry, 2009, s.37).

Machiavelli'nin doğduğu yıl olan 1469'da Floransa'da Medici ailesinin hakimiyeti vardı. Hükümdar ise bu ailenin ferdi olan Lorenzo de Medici idi (Anıl, 2010, s.69). Bu dönemde Floransa dünyanın en uygar kenti ve başlamış olan Rönesans'ın merkeziydi. Edebiyatta büyük adların neredeyse tamamı, sanatta ise bazı isimler aynı zamanda Floransalıydı (Russell ve Bertrand, 2017, s.19). Fakat İtalya'nın genelinde, iktidarın siyaseti oyunu inanılmaz derecede karmaşıktı. Çoğu kendi başına bir Tiran gibi davranan küçük Prensler, büyük devletlerden kâh birinin, kâh diğerinin yanında yer alıyorlardı. Ülkede sürekli savaş vardı; ama 1494'te Fransızlar gelene kadar bunlar neredeyse kansız küçük savaşıydı. Askerler; mesleki riskleri en aza indirme kaygısında olan paralı askerlerdi. Devletçikler çoktu ama menfaat kavgası sebebiyle ülkeyi toparlayacak akıllı bir devlet adamlığı anlayışı bulunmuyordu. Bu dönemde İtalya'da Papalık yozlaşmıştı ve yozlaşmasının yarattığı kötülükler çok aleniydi, ama buna karşı hiçbir şey yapılmıyordu. Ülkede İtalyan birliğinin kurulması istenildiği halde yönetenler bir türlü birleşemiyordu. Bu yüzden ülkenin işgal edilmesi yani yabancı egemenliği tehlikesi artmıştı. Yine de her İtalyan yönetici, başka bir İtalyan yöneticiyle anlaşmazlığa düştüğünde hemen komşu yabancı bir güçten, hatta o dönem Avrupa'ya doğru ilerleyen Türklerden bile yardım istemeye hazırdı (Russell ve Bertrand, 2017, s.23-29).

O dönem İtalya'da Prenslerin kontrolündeki şehirlerde, güç kazanma çabasındaki gruplar arasında şiddetli çatışmalar yaşanmaktaydı. 14'üncü ve 15'inci yüzyıllarda çoğu İtalyan şehirleri yönetim yapılarını önemsemeyen ya da onları ortadan kaldırmayı düşünen kimseler tarafından ele geçirilmekteydi. "Signori" adı verilen bu kişiler, şehirlerin kontrolünü ele geçirmek için paralı askerler tutuyorlardı. Şehir devletlerine egemen olanların çoğu, aynı zamanda meşruiyetlerini Papa ya da diğer ülke İmparatorundan almak için uğraşılar. Sonrasında da yönetimlerini veraset yolu ile kendi ailelerinin içinde tuttular (Wiesner-Hanks ve Merry, s.165-167).

Siyaseten karışık olmakla birlikte Machiavelli'nin yaşadığı dönemde ayrıca İtalya için Hümanizm, Rönesans ve Reform'dan da söz edilmesi gerekir. Çünkü İtalya'da belirip kısa bir zaman içinde hemen hemen tüm Avrupa'ya yayılan, klasik kültüre dayalı ve bu kültürün öz değerlerini günün koşulları içinde yeniden yaşatmayı amaç edinen "kültür akımı" (Anıl, 2010, s.40) olarak "Hümanizm" ile laik bir dünya görüşü ile Antik Çağ ve Roma geleneklerinden kaynaklanan "Rönesans"ın çıkış yeri İtalya'dır. Aynı şekilde dinin özüne dönüşü ve dinen yenilenmeyi amaçlayan "Reform" hareketi de İtalya'nın komşusu Almanya'da 1517 yılında Wittenberg Üniversitesi teologlarından Martin

Luther'in 95 maddelik bir bildiride Hristiyanlığın yozlaşmasına, inançlara aykırı uygulamalarına isyan etmesi ile başlamıştır. Rönesans “dinsel” (veya teolojik) niteliği pek de ağır basmayan bir “özgürlük” kavramı etrafında oluşan “bireycilik” anlayışının değişik bir biçimde gelişimine temel oluşturan önemli bir harekettir. Rönesans'ı Reform'dan ayıran konu özgürlük, bireycilik ve bu temelde tanımlanan yeni insan anlayışlarının İtalyan kent-devletlerinin ve özellikle de Floransa'nın özgünlüğüne bağlıdır. Reform'un beşiği Almanya ile Rönesans'ın beşiği İtalya arasında, toplumsal ve siyasal örgütlenme özellikleri bakımından bazı benzerlikler de vardır. İkisi de o dönemde ulusal nitelikte yani feodalitenin kişisel bağımlılık ilişkilerine değil de belli bir ülke üzerinde egemenlik kurma yoluna girmiş İngiltere ve Fransa gibi ülkelerden farklı olarak prensliklere ve kent devletlerine dayanan küçük ölçekli siyasal birimler arasında bölünmüş toplumlardır (Ağaoğulları ve Köker, 2013, s.154-156).

1.1.2. Niccolò Machiavelli'nin Hayatı

Makyavelist düşüncenin sahibi olan Niccolo di Bernado dei Machiavelli (Niccolo Machiavelli), 3 Mayıs 1469'da Floransa'nın Oltrarno semtinde doğmuştur. Orta-sınıf bir aileye mensuptur. Ailesi, Floransa'nın eski, köklü bir ailesi olmasına karşın, zaman içinde soylu sınıftan burjuva sınıfına gerilemiştir. Babası Bernardo, dönemin ölçütlerine göre orta halli bir avukattır ve hümanist kültüre yabancı değildir (Ağaoğulları ve Köker, 2013, s.165). Baba Bernardo kamu hizmetlerinden yasaklı olduğu için sürekli bir kazanca sahip değildi (Anıl, 2010, s.70). Anne Bartolommea di Stefano Nelli hassas ruhlu bir kadın olup Hz. Meryem'i öven şiirler yazacak kadar sanatsever ve dindar bir kadındır (Anıl, 2010, s.91).

Machiavelli, henüz yedi yaşında iken Latince ve aritmetik öğrenmeye başlamıştır. Paolo da Rociglione gibi önemli öğretmenlerden ders alarak Latincesini geliştirmiştir ve klasik yazarları okumuştur. Ayrıca Yunan edebiyatı öğrenmiş, babasından hukuk dersleri almıştır ve Floransa Üniversitesinde eğitimini tamamlamıştır (Ağaoğulları ve Köker, 2013, s.166). Machiavelli de babası gibi Hukuk eğitimini tercih etmiştir (Kızılçelik, 2017, s.126).

Machiavelli daha 25 yaşında iken 1494'de Fransızlar İtalya'ya girdiğinde, ülke tamamen savunmasız duruma düşmüştü. 1494'de Fransa Kralı XIII. Charles Floransa'yı teslim alınca halkın isyan ederek Medici ailesini kentten uzaklaştırdı ve yerine “Savonarola” adlı Dominiken bir rahip dört yıl sürecek teokratik bir yönetim oluşturdu.

1498’de bu defa kentteki burjuvazinin çabasıyla “Savonarola” da iktidardan düşürölüp idam edildi ve yerine Cumhuriyet kuruldu (Ağaoğulları ve Köker, 2013, s.167).

Machiavelli 29 yaşına geldiğinde Floransa’da ilan edilen Cumhuriyette ikinci sekreterlik (yazmanlık) görevine getirilmiştir. İşleri ile ilgilenen ve savaş da dahil olmak üzere kentin güvenlik meselelerini de kapsayan bu görevlerinin yanı sıra, “Onlar Kurulu”nun sekreterliğini de üstlenmiştir. “Onlar Kurulu”, tıpkı bakanlar kurulu işlevini gören “Signoria” adına, Floransa’nın diğer devletlerle olan ilişkilerini yönetmekteydi (Machiavelli, 2018, s.13). Mediciler’in 1512’de kente geri dönüp Floransa’da yönetimi tekrar ele geçirmelerine kadar Machiavelli, bu görevinde kalmıştır. Machiavelli ayrıca kendi görevine ek olarak çeşitli diplomatik görevler almış ve İtalya prensliklerine, Kutsal Roma Cermen İmparatorluğu’na, Fransa’ya, Papalığa Floransa’yı temsil için elçi olarak gönderilmiştir. Machiavelli, İtalya’nın küçük prensliklerine ve ünlü Cesare Borgia’ya gitmiş, Fransa’da ise XII. Louis’nin sarayına, Kutsal Roma Germen İmparatoru (Habsburg Hanedanındandır) Maximilian’a kadar daha başka hükümdarlarla da tanışma fırsatını yakalamıştır. Machiavelli’nin bu diplomatik görevleri Avrupa’daki siyasal yönetim uygulamalarının türlü koşullar altında nasıl işlediğini yakından görme fırsatını sağlamıştır. Sonuçta Machiavelli, bu dönemde hem İtalya’daki kent devletlerinin hem de Fransa gibi siyasal birliğini kurmuş mutlak monarşi ile yönetilen bir devletin kamu kurumlarını yakından inceleme olanağını bulmuştur. Bu görevleri sırasında, Machiavelli, Caesar Borgia’yı tanımıştır. Machiavelli’yi asıl etkileyen ve fikirlerini şekillendiren kişi olan Borgia’nın İtalyan birliğini kurma yolunda, gerektiğinde kural ve ahlak dışına da çıkarak her yola başvurması, Machiavelli’yi çok etkilemiştir. Daha sonraki yıllarda yazdığı “Prens” kitabında Borgia’yı örnek aldığı ileri sürülmüştür (Şenel, 2017, s.330).

1512’ye kadar olan bu dönemde Machiavelli, 1501 yılında Marietta di Luigi Corsini ile evlenmiş ve bu evliliğinden daha sonraki yıllarda altı çocuğu olmuştur (Anıl, 2010, s.77). Ayrıca görevi esnasında paralı askerlerin devlet için sakıncalarını her fırsatta dile getiren Machiavelli 1506’da paralı askerler yerine vatandaşlardan bir yerel ordu kuvveti oluşturmakla görevlendirilmiştir. Bu oluşturulan yerel askeri kuvvetler de 1509’daki Floransa ve Pisa kent devletleri arasındaki savaşta görev yaparak mutlak bir zafer elde etmiştir (Anıl, 2010, s.79-81).

1512 yılından itibaren Machiavelli için zor zamanlar başlamıştır. İspanyolların Floransa’yı işgal etmesi ve cumhuriyet rejiminin yıkılmasıyla Machiavelli de görevlerini kaybetmiş, Floransa sınırları içinde bir yıllık zorunlu ikamet cezasına çarptırılmış, büyük felaketler yaşamıştır. Eski yönetici ailesi Medicilerin Floransa’ya geri dönerek kentte yeniden egemen olması, Machiavelli’yi gözden düşürmüştür. Machiavelli kentin dışına

sürülmüş ancak Toskana sınırlarının dışına çıkması da yasaklanmıştır. Machiavelli kendini affettirmek için meşhur Prens (Hükümdar) kitabını önce 1513'te Floransa Prensi "II. Giuliano Medici"ye; onun ölümünden sonra da 1516'da "II. Lorenzo Medici"ye adanmış ancak buna rağmen devlette yeniden bir görev alma çabasında başarılı olamamıştır (Ağaoğulları ve Köker, 2013, s.169).

Machiavelli, en ünlü eseri olan Prens (Hükümdar) kitabındaki öğretilerle birlikte tüm İtalya'nın birleşmesini sağlayacak fikirler ortaya koymuş hem de yeniden kamu görevlerine dönmek istemiştir. Machiavelli'nin bu girişimleri başarılı olmamış olsa da Mediciler bazı durumlarda Machiavelli'den danışman ve elçi olarak yararlanmışlardır. Ancak Machiavelli, 1513'te yeni Medici hükümetine karşı girişilen ancak başarısız olan bir komploda yer aldığından şüphelenilerek tutuklanmış, işkence görmüş ve ağır para cezasına çarptırılmıştır (Kızılçelik, 2017, s.127). Machiavelli bu dönemde Floransa yakınlarında babasından miras kalan küçük bir evde yaşamak zorunda kalmıştır (Anıl, 2010, s.82). Medici yönetim kadrosu içerisinde yer almak için çok uğraşmasına rağmen buna muvaffak olamayınca (Anıl, 2010, s.83) kendini fikirlerini yazmaya adanmıştır.

Machiavelli'nin politik fikir ve düşüncelerini yazma çabaları 1513'te "Söylevler" adlı eserini yazmaya başlamasına rağmen bu ilk kitaptan sonra çalışmasını sürdürememiş ve "Hükümdar"ı diğer adıyla "Prens"i yazmaya başlamıştır (Adabağ, 2017, s.xiii). Kızılçelik (2017, s.135)'de Prens'in 1515'te bitirildiğini, Ağaoğulları ve Köker (2013, s.169) ile Adabağ (2017, s.xiii)'de ise 1513'ün sonunda kitabın bitirildiğini ifade etmektedirler. Machiavelli'nin 1513'te başladığı ancak o dönem tamamlayamadığı "Söylevler" in ne zaman bitirildiği ise kesin değildir ancak "Söylevler"i İtalyanca'dan İngilizce'ye çeviren Allan Gilbert, bu kitabın 1517'ye kadar uzandığını ifade etmektedir (Gilbert, 2017, s.15). Machiavelli, ayrıca 1518'de "Adamotu" adlı komediyi kaleme almıştır (Ağaoğulları ve Köker, 2013, s.169).

1519'da Floransa hükümdarı "Lorenzo" vefat edince yerine Kardinal Gialio de Medici geçmiştir (Anıl, 2010, s.85). Machiavelli bu dönemde yazdığı yeni kitabı "Savaş Sanatı" adlı eserini bu defa yeni hükümdara takdim etmiş ve nihayet yönetime karşı kendisini affettirmiştir. Ayrıca yeni hükümdar "Giulio de Medici" 1520 yılında Machiavelli'yi "Floransa resmi tarihçisi" unvanını vermiş ve onu "Capri Fransisken Papazları" meclisinde bir sorunun çözülmesi için görevlendirmiştir (Anıl, 2010, s.86). Eser yazmaya devam eden Machiavelli, 1525 yılında tamamladığı "Floransa Tarihi" adlı eserini aynı zamanda 1523'te Papa seçilmiş olan ve "VII. Clemens" ya da "Cleo" adını alan "Gioli de Medici"ye takdim etmiştir (Anıl, 2010, s.86). 1512-1525 yılları arası, Machiavelli'nin aslında sürgünde olduğu yıllardır. Bazı görevler olsa da en çok Avrupa'yı gezme imkânı

bulmuştur (Kızılcelik, 2017, s.128). Nihayet sıkıntılı dönemleri atlatan Machiavelli'ye 1526 yılında istihkâmları denetlemek için kurulan beş kişilik konseyin sekreterlik görevi de verilmiştir (Anıl, 2010, s.87).

Machiavelli için tüm işler yoluna girmişken Roma-Cermen İmparatoru Papa'nın çelişkili politikaları yüzünden İtalya'ya saldırmış ve Roma'yı yağmalamıştır. Bunun zerine Machiavelli'nin koruyucusu olan Papa VII. Cleo kaçarak canını zor kurtarmıştır. Floransa halkı da Medicilere karşı ayaklanmış ve Medici yönetimine son verilmiştir. Sonuç olarak cumhuriyet yeniden kurulmuştur. Yeni Floransa yönetimi sekreterlik görevine tekrar Machiavelli'yi getirmemiştir. Machiavelli yerine sekreterliğe "Francesco Tarugi" getirilmiştir. Floransa'da Machiavelli'ye karşı düşmanca bir hava oluşmuştur. Cumhuriyetin kurulmasıyla birlikte Mediciler'le birlikte görev yapan veya onlarla iş birliği yapan kişiler görevden alınmıştır. Özgür cumhuriyeti destekleyenler Machiavelli'ye karşı cephe almışlardır. Machiavelli kısa süre yaşamış olduğu hastalık neticesinde 21 Haziran 1527 yılında Floransa'da vefat etmiştir ve ertesi gün Santa Croce Bazilikası'nda defnedilmiştir (Atakay, 2018, s.15).

1.2. MAKYAVELİST DüşüNCENİN ESASLARI

Makyavelizm, Machiavelli'nin siyaset ve ahlâk anlayışı arasındaki ilişkiye kendi zamanına genel olarak hâkim olan geleneğin dışında yeni bir bakış açısı getirmiş olmasıyla ilgili olarak ortaya çıkmış siyasi bir yorum ve eylem tarzının genel adıdır. Zaman içerisinde toplumda oluşan algıya göre; Makyavelizm denince akla gelen ilk şey, her ne olursa olsun siyasal amacı gerçekleştirmek için bütün araçların kullanımını meşru sayan bakış açısıdır ve hatta daha da ileri gidilerek; "şer mantığı, hile hurda koleksiyonu, soğukkanlı kalleşlik, cürüm işlemekten zevk alma. İşte Makyavelcilik kavramını oluşturan unsurlar ya da hiç değilse, edebiyatın, basının ve günlük dilin bizi alıştırmış olduğu bir terimin, zihnimizdeki yankıları bunlardır." (Lefort'tan aktaran Dupouney, 1998, s.31).

Ölümünden sonra Machiavelli, yazdığu eserlerinde dile getirdiğu düşünceleri ile devlet yönetimi, siyaset felsefesi, siyaset sosyolojisi adına birçok düşünürü etkilemiştir. Machiavelli, bu sebeplerden ötürü sosyal bilimlerin kurucu isimlerinin başında gelmekte ve sosyolojinin ve siyaset bilimin öncüleri arasında yer almaktadır (Kızılcelik, 2017, s.124). Ancak Machiavelli'nin tam olarak doğru anlaşılıp anlaşılmadığu da tartışmalıdır. Diğer bir ifadeyle Machiavelli'nin, eserlerinde yer verdiğu konuların aslında kastettikleri ile aynı olup olmadığının da incelenmesi gerekir. Çünkü Machiavelli yaşadığu dönemde kendi düşüncesinin sonuçlarına isim vermedi, sadece devlet yöneticileri için doğru

olduğunu düşündüğü karakteristik davranışların reçetesini yazdı. Daha sonra onun çalışmaları başlangıçta eş anlamlı olan iki terime ilham oldu: bunlar çıkar ve hikmet-i hükümet kavramlarıdır (Hirschman, The Passions and the Interest... , s.33.). Machiavelli'nin düşüncesine göre; devleti yönetmek isteyenlerin tüm enerjilerini barışı elde etmek adına harcıyıp, özellikle saldırılara karşı önlem almadıklarında aslında savaştan daha tehlikeli bir şey yapmış olacakları varsayılmaktadır. Bu durumda devletin dış güçlere karşı mağlubiyeti ve rakibin hâkimiyeti altına girmesi de kaçınılmaz olacaktır (Ledeen, 2003, s.25). Machiavelli'nin tüm görüşlerinde o dönem İtalya'da yaşanan işgaller, devletler arası mücadeleler ve entrika dolu politik ortam resmedilmektedir. Asıl ilginç olan konu ise bu durumun daha sonra tekrarlanacak Avrupa'daki siyasal ortama çok benzemesidir.

Machiavelli'nin savunduğu politik fikirlerin temelini anlayabilmek için onun görüşlerindeki temel noktaların ortaya konulması gerekmektedir. Buna göre Machiavelli'nin fikirlerinde öne çıkan özellikleri şu şekilde incelemek mümkündür.

1.2.1. Tarihsel Bakış Açısını Kullanmak

Machiavelli'nin siyaset anlayışının temeli tarihselci anlayışa dayanmaktadır (Öztürk, 2014, s.77-90). Machiavelli, tarihin siyaset üzerinde etkili bir disiplin olduğunu, geçmişte olanların doğru yorumlanması sayesinde ileride karşılaşılabilecek muhtemel sorunlara doğru çözümlerin sağlanacağını ifade etmektedir. Eserlerinde devamlı olarak tarihten yaşanmış örnekler vermiştir. Tarihi kişiliklerin yaşantılarını, politikalarını, doğru ya da yanlış eylemlerini sürekli aktarmıştır.

Machiavelli, insanların tarihe bakış açısının objektif ve açık bir gerçeklikle olması gerektiğini ve insanların ancak bu sayede politik anlamda başarı elde edebileceğini düşünür. Bu bağlamda Machiavelli'nin tarihe yaklaşımı önemlidir. İnsanlar geçmişe ilişkin şeyleri öğreneceklerse bunları felsefe ya da teolojiden ziyade geçmiş tecrübelerden öğreneceklerdir (Tannenbaum ve Schultz, 2006, s.174). Bu açıdan “Machiavelli geçmiş, şimdi ve gelecek zamanlar arasında –bilgisel düzlemde– bağlantı kurmaya çalışmaktadır. Geçmişte –antik kişiler– tarafından kullanılan yöntemler gelecekte de kullanılabilir, başka bir ifadeyle dikkatli bir araştırmacı geçmişteki olayları iyi tahlil edebilirse gelecekte olabilecek olayları öngörebilir.” (Gülenç, 2014, s.151). Çünkü “Machiavelli düşüncesinde tarih siyasi iktidarların devamlı tekerrürüne işaret eder. Dolayısıyla karşılaşılan problemler de benzer ölçüde tekrar edecektir. Machiavelli problemlere karşı çözümlerin gelecekte üretileceğini düşünmez. O şimdiye yönelir. Geleceği garantilemek mevcut andan başlar. Mevcut an ise geçmişten gelen deneyimler sayesinde biçimlendirilebilir.” (Özmkas, 2019,

s.89). Machiavelli açısından son raddede tarih; bir tekrardan ibarettir. Dolayısıyla geçmiş zamanlardaki başarılar doğru bir şekilde soruşturulabilirse o başarılar gibi başarılarla bu çağda da -bu çağın koşullarına uygun biçimiyle- ulaşılması mümkün olacaktır (Öztürk, 2014, s.85).

Bu yaklaşımın sonucu olarak Machiavelli'ye göre, dünya daima aynı yöne gider ve kötü kadar iyi de vardır. Burada söylenen şey; iyi ve kötünün farklı gelenekler dolayısıyla ayrı ülkelerde ayrı şekillerde olabildiği, yani iyi ve kötünün değişebileceği ama bütün olarak dünyanın aynı kaldığıdır. Örneğin üstünlük, bütünlük arz edecek şekilde önce Asurlularda, sonra Medlerde sonra Perslerde daha sonra Roma'da bulundu, daha sonra ise Fransızlar, Almanlar, Türkler ve Müslümanlar arasında dağıldı (Allan, 2017, s.214).

Machiavelli insanların her devirde aynı yargı ve aynı isteklere sahip olmadığını ifade ederek gençken katlanılabilir olanın, iyi görünenin yaşlılık halinde katlanılmaz ve kötü görünebilir olduğunu ifade eder. Buradan hareketle de insanlar kendi yargılarını değil, fakat zamanları eleştirirler. Machiavelli'ye göre, insanlar arzu ettikleri şeylerin büyüklüğüne mukabil, tüm arzularını yerine getirecek yeterli bir güç bulamayacaklarından, memnuniyetsiz ve bezgin olurlar. Dolayısıyla şimdiki zamanı suçlarlar, geçmişi överler (Allan, 2017, s.216-217).

Tarihten doğru şekilde öğrenilen dersler, Machiavelli'nin erdem ve ahlak üzerine öğretisi için öncelik teşkil edecektir. Tarihi örnekler, çoğu insanın eylemlerini zafer kazanmak için bir araç olarak kullandığını kanıtlarsa, Machiavelli kendisini okuyanlara geçmişte zafer kazanmak için eylemler yapanların gerçekten ahlaksız olup olmadıklarını sorgulamalarını istemektedir. Eserlerinde orta yol tutmaya çalışan kimseleri bozguna uğratarak, Prenslarin zorunluluk kurallarını yerine getirmesinin gerekli olduğunu anlatmaktadır (McKinnel, 2014, s.78).

1.2.2. Siyasal İlişkilerde Daima Çıkarları Öne Almak

Machiavelli için en önemli kavramlardan biri çıkar kavramıdır. En basit anlamıyla çıkar, kişi veya taraflar açısından bir tür yarar ya da avantaja sahip olmayı içermektedir (Heywood, 1994, s.185). Bu tanım ayrıca şu şekilde genişletilebilir: “Çıkar, bireylerin, toplumsal kümelerin ve tarihsel toplulukların maddi ve ruhsal gereksinimlerini karşılayacağına inandıkları kişi ya da şeylerle ilişkisi ve bireylerin bu gereksinimlerini yansıtan düşünce ve eylem yönelimlerini ifade eder.” (Hançerlioğlu, 1996, s.74). Çıkar kavramı Machiavelli'nin yaşadığı dönemde çoğu zaman toplumsal menfaat anlamında

kullanılmaktadır. Örneğin Aquinumlu Thomas’a göre; “Bir arada yaşamak için insana yol gösterici bir yönetici gereklidir. Yönetici ile topluluk arasında karşılıklı bir bağımlılık vardır. Yönetici kendi kişisel çıkarı doğrultusunda koşamaz. Yönetici kişisel çıkarlardan farklı ama toplumda bulunan herkesin faydasına olacak ortak yarar, ortak iyilik doğrultusunda yöneteceğini ileri sürmektedir” (Köker ve Ağaoğulları, 2013, s.239-241).

Machiavelli’den bu yana geliştirilen çıkar fikri, başlarda politik daha sonra on yedinci yüzyılın başında ahlâki bağlamda ve ardından insan doğası ile ilişkili olarak yaygın bir kullanım alanı bulmuştur. (Hirschman, *The Passions and the Interest...* , s.38). Daha sonraki yüzyıllarda belirginleşen Liberal düşüncenin temellerini oluşturan ve temelleri faydacı düşünür Jeremy Bentham tarafından atılan rasyonel seçim teorisine göre; insanlar öncelikle kişisel çıkar tarafından yönetilirler. Bu noktada insanların egoist, rasyonel ve fayda maksimize edici oldukları standart postüla olarak kabul edilir. Bu teori insanı “homo economicus” olarak ele alır ve doğrudan liberalizmle ilişkilidir (Lewin, 1991, s.3)

Machiavelli’nin yaşadığı dönemde politik ortam karışık halde olduğu ve güç sürekli el değiştirdiği için özellikle yönetme gücünün sürdürülebilmesi adına çıkar anlayışına yeni bir form kazandırılmıştır. Çıkarın daima önde tutularak gerektiğinde bilinen önceki davranışlardan vazgeçilebileceği önerilmektedir. Çıkar geliştirilecek politik davranışın temeline yerleştirilmiştir. Machiavelli’ye göre; insanlar her zaman nankör, değişken, ikiyüzlü ve çıkarcıdır. Ona göre; “Ahlâkî çürümüşlüğün yasayla durdurulamayacak kadar güçlü olduğu memleketlerde, aynı zamanda, her şeyin üstünde bir kuvvet, yani çürümüş zategânın ihtiraslarına gem vurabilecek bir güçlü hükümdar eli bulunması gerekir” (Machiavelli, 1965, s.246-47). Hükümdarın güçlü olabilmek için toplumsal ve kişisel çıkarı çok iyi tespit etmesi gerekecektir.

1.2.3. İnsanı Doğası Gereği Kötü Kabul Etmek

İnsan doğasına ilişkin Machiavelli, insanların olumsuz özelliklerini kabul eden ifadeler kullanmıştır. Dolayısıyla Machiavelli’nin insan doğasına ilişkin bütün görüşlerinde genel olarak, insanların doğasının genel itibarıyla kötü olduğu anlaşılmaktadır. Ancak bu olumsuzluklar tam anlamıyla bütün insanları kapsayıcı özellikler değildir. Hiç şüphesiz ona göre toplumda dürüst, namuslu, vefalı, sadâkatli, fedakâr, vatansever insanlar yok değildir. Machiavelli bunun ayrımını da yapmaktadır. Machiavelli’nin en temel eserlerinden biri olan “Söylevler” adlı yapıtında “... insanlar tümüyle iyi ya da tümüyle kötü olamazlar” (Allan, 2017, s.123) demiştir. Kısaca “Machiavelli’ye göre insan, doğası gereği “kötü”dür, ama bu kötülüğün de sınırları vardır. Bu sınırlar, insanın mutlak

anlamda kötü olmadığının bir başka ifadesi olarak kabul edilebilir. Ayrıca yine Machiavelli'ye göre, insanın doğası gereği kötü oluşu bütünüyle dünyevi hayata ilişkin bir değerlendirmedir.” Machiavelli'ye göre çoğu insan kamusal iyilikten ziyade kendi çıkarlarına bağlıdır. Zorunlu olmadıkça hiçbir zaman iyi şeyler yapmak istemezler. Bu ise zengin vatandaşların ve güçlü çıkar gruplarının sürekli olarak toplumun dengesini kendi bencil menfaatleri için bozma eğiliminde olmasına ve toplumsal yozlaşmaya neden olur (Anıl, 2010, s.177).

Machiavelli'nin en bilinen eseri olan “Prens”te insanlar ve Prenslar davranışları dolayısıyla karakterize edilirken, cömert ya da açgözlü, zalim ya da yumuşak huylu, güvenilir ya da sözünün eri, kadınsı ve korkak ya da yavuz ve cesaretli, dindar ya da inançsız” gibi birçok karşıt kavram ile değerlendirilirler. Machiavelli'ye göre; “İnsanlar nankör, değişken, içten pazarlıklı, riyakâr, korkak ve çıkarıcıdır; iyilik yaptığın sürece yanından ayrılmazlar, gerekmediğinde sana kanlarını, canlarını, mallarını, mülklerini dahası evlatlarını bağışlarlar. Oysa gerektiğinde hepsi sırtını döner” (Niccolo M, 2017, s.64). Machiavelli bu örneklerinden sonra Prens, insan doğasının şartları elvermeyeceğinden bütün bu özellikleri kendinde barındırmasının mümkün olmadığını ve dolayısıyla yönetiminin elinden gitmesine neden olabilecek ahlaksızlıklarından olabildiğince kaçınmasını bildirmektedir (Niccolo M, 2017, s.64).

Machiavelli'ye göre, kötü kimselerin varlığı nedeniyle iyi insanlar, tam manasıyla mutlu ve huzurlu bir yaşam konusunda emin olamayacaktır. Bu durum evrensel bir problemi doğuracağından tüm insanların kendilerini koruma haklarının olduğunu ortaya koyar. Öyle ise kötülükler içerisinde kalmanın oluşturacağı korku, neticede kötü davranışların sergilenmesine neden olacaktır. İnsanlar diğer insanlara karşı zor kullanmayı bir tercih olarak seçebileceklerdir. Dolayısıyla Machiavelli, halkın yönetilmesi adına bir yöneticinin politik erke sahip olmasını, iktidarını koruyabilmek için de lüzumu halinde zor kullanmasını meşru görmektedir (Anıl, 2010, s.173). Machiavelli'ye göre insan doğası dünden bugüne değişmemiştir. Türlü toplumlar ve devletler aynı istek ve mizaca sahiptirler. Dolayısıyla dün devlet nasıl idiyse bugün de öyledir ve gelecekte de aynı olacaktır (Niccolo M, 2017, s.148).

1.3. MAKYAVELİST POLİTİKANIN İLKELERİ

Machiavelli'nin savunduğu politikanın ne olduğu konusunda farklı görüşler bulunmaktadır. Çoğu zaman Machiavelli için yapılan yorumların büyük oranda onun yazdığı “Prens” adlı eseri üzerinden olduğu görülmektedir. Özeldde “Prens” kitabını

yorumlayanlar ona yaklaşımlarını dokuz ayrı şekilde belirlemişlerdir. Prens'in kötülüğü öğrettiği ön kabulünden hareket edenler, onu ezoterik bir eser olarak görenler, bilimsel bir metin olarak ele alanlar, savaşa çağıran milliyetçi bir metin olarak ele alanlar, eserin politikayı ahlaktan ayıran yanına dikkati çekenler, eseri değer sistemlerinin çatışması olarak yorumlayanlar, eseri varoluşsal bir krizin neticesi olarak görenler, kitabı bir yergi olarak niteleyenler ve nihayet bu kitabı yıkıcı bir metin olarak görenler vardır (Özmkas, 2019, s.32).

Ancak genel kabul olarak görülen Machiavelli'nin o dönem yaşadığı İtalya'nın başarıya ulaşması için her yola, her araca başvurulabileceğini savunmasıdır. Ancak onun çağının amaçları için her araca başvuran çirkin politikacılarından bir farkı vardır. Çağının başarılı olmak dışında kendilerini hiçbir bağla bağlı görmeyen politikacıları, kişisel çıkarları için veya en fazla belli ailelerin ya da belli kentlerin çıkarları için uğraşmaktadırlar. Amaçları da kullandıkları araçları kadar ahlaka uygun değildir (Şenel, 2017, s.334). Oysa Machiavelli, onlardan farklı olarak, kendini yüksek bir amaca adamıştır. Bu yüksek amaca bağlandıktan sonra, bu amaca ulaşmak için her türlü aracı yasal, meşru ve mubah görmektedir. Siyaset sözlüğünde "Makyavelizm" olarak bilinen işte bu kavram, Machiavelli'nin Prens'inde ortaya koyduğu bir ahlak anlayışıdır. Makyavelcilik "amaca ulaşmak için her türlü araca başvurma'nın uygun olacağı" anlayışının adıdır. Gerçekten Machiavelli, Prens'inde İtalyan birliğinin sağlanmasını tek amaç olarak almıştır. Başka hiçbir bağla bağlı olmaksızın, bu amaca ulaşmak neyi gerektiriyorsa onun yapılmasından yanadır (Erözden, 2018, s.334-335).

Prens'i ahlaki politikadan ayıran bir metin olarak ele alanların genel yaklaşımı etik durumların politikaya ayak bağı olduğu görüşünden ileri gelmektedir. Klasik düşünürlere zıt olan bu yaklaşımın temelinde Machiavelli'nin 'insan doğası'na atfettiği kötücül tespitler vardır. Aslında Machiavelli politikanın üzerindeki ahlaki yaptırımların ortadan kaldırılmasını salık vererek politikayı özerk bir yapıya dönüştürme gayretindedir. Bu gayretiyle etik olanı politik alanda tamamen reddetmez, ancak onu (etik olanı) politik alanda belirleyici olmaktan uzak bir yere koyar (Özmkas, 2019, s.37-38).

1.3.1. Makyavelist Politikada Devletin Birliği Düşüncesi

Machiavelli, devletin doğuşunu doğal bir olay olarak değerlendirmiş ve bunun ortaya çıkışını kuvvetin gerçekleşmesi şeklinde düşünmüştür. Ona göre, yaradılışları gereği kendilerini korumaktan aciz, zayıf olan ve yoksunluklar içerisinde bulunan insanlar zamanla bir araya gelerek içlerinden en güçlü ve cesur olan kişinin himayesi altına girerek

ilk devletin kuruluşunu sağlamışlardır (Anıl, 2010, s.183). Dolayısıyla Machiavelli'ye göre devletin kökeni “kuvvet ve mücadele teorisine” dayanmaktadır. Machiavelli devlet şekillerini ortaya koyarken, kendinden evvelki ve kendi çağındaki düşünce adamlarından farklı bir biçimde tahlil yapmış, yani ahlaki bir bakış açısıyla olması gereken üzerinde durmak yerine, tanık olduğu veya gördüğü şekliyle fiili politik hayatı konu almış ve politik olguları incelemiştir. İdeal devletleri açıklama gibi bir amacı olmadığını her fırsatta ifade etmiştir (Kızılçelik, 2016, s.29).

Machiavelli döneminde parçalanmış, siyasi birliği olmayan, iç savaşın eksik olmadığı bir İtalya mevcuttu. Machiavelli, İtalyanların bu kötü durumdan ancak merkezi yani ulusal bir devlet kurarak kurtulabileceklerini ifade etmektedir. Özellikle İl Principe'nin son bölümünde, İtalyanların bir ulusal devlet çatısı altında birleşmeleri düşüncesini, hatta bu düşüncenin de ötesinde bir “İtalyan ulusçuluğu” anlayışını açıkça dile getirmektedir (Ağaoğulları ve Köker, 2013, s.222). Ancak kurtuluş çaresi olarak Machiavelli'nin dile getirdiği devlet modeli günümüzde algılanan ulus ve demokrasi kavramalarından uzaktır. Çünkü monarşiyle gerçekleşmesini istediği devlet modeli genel istence dayalı, bir ulusun içtenlikle yaşama geçirdiği bir model değil, olağanüstü bir kişinin, olağanüstü durumlarda başvurduğu bir yönetim biçimidir. Bir hükümdarın yönetimi ele alarak ülkenin kaderini belirlemesi ve halkı bu fikir etrafında bir araya getirebilmesi şeklindedir.

Machiavelli'nin sınıfsal, yönetsel, dinsel ve askeri çerçevede cereyan eden ve onlardan kaynaklanan her türlü bölünmüşlüğü aşmanın yolu olarak, ulusal birlik, bütünleşme ve ulusal devlet söylemini yaygınlaştırmayı esas aldığı, Machiavelli'nin söz konusu söylemler hususunda aşırı özen gösterdiği, Machiavelli'nin amacının ve istediği şeyin ulusal birlik ve ulusal birliği gerçekleştirme gücü olan bir ulus devletin kurulması olduğu ifade edilmektedir (Kızılçelik, 2017, s.170). Machiavelli devletin birliğini çok önemsemekte ve Söylevler'de bir hükümdarın ülkesini ister ahlaki değerlere ve yasaya bağlı, isterse de tamamen bunlara aykırı ve rezilce bir şekilde olsun koruması gerektiğini, hangi yoldan olursa olsun bunun haklı bir savunma olduğunu ifade etmektedir (Machiavelli, 2017, s.501-502). Örneğin devletin bekası için, eğer gerekiyorsa, hükümdar kardeşini öldürmelidir. Machiavelli, buna örnek olarak Roma Cumhuriyeti kurucusu Romulus'un, cumhuriyetin bekası için kardeşini öldürmesini örnek gösterir. Bu ahlaken yanlışsa da devletin bekası için övgüye layıktır (Machiavelli, 2017, s.60). Neticede Machiavelli'nin amacı şahsi menfaat değildir. O, kutsal gördüğü devletin bekasını düşünmekte, devletin sürekliliği için kafa yormaktadır ancak buna rağmen, Machiavelli ismi sosyal bilim literatüründe çoğu kez olumsuz bir şekilde yansımış; Machiavelli,

fikirlerinden dolayı “uçkağıtçı, ahlaksız, düzenbaz” biri olarak tanımlanmıştır (Kızıılçelik, 2017, s.196).

1.3.2. Makyavelist Düşüncede Devlet ve Otoritenin Konumu

Machiavelli’ye göre devlet, kendi kendisinin gayesidir. Devlet, devlet içindir veya devlet, hâkimiyet içindir. Devlet, insanların saadeti, uhrevi saadet veya başka bir üstün ideal için değildir. Ayrıca dinin, Tanrı’nın, terbiyenin devlet için bir reel vasıta olduğunu kabul eder. Machiavelli’ye göre devlet, bu vasıtaları kullanarak hâkimiyet kurar; “Gaye, vasıtayı meşru kılar.” Bu söz Machiavelli’nin yanlış veya mübalağalı anlaşılmasına sebep olmuştur. Ona göre devlet; ahlak, din, iyilik, üstün bir ideal için vasıta değil; bilakis ahlak, din, üstün bir ideal, devlet ve hâkimiyet için bir vasıtaadır (Ülken, 2016, s.12).

Devlet için birçok şeyin sadece vasıta olmasından dolayı Makyavelizm siyasette amaca ulaşmak için ahlaka aykırı da olsa her türlü aracı hoş gören anlayış olarak tanımlanmıştır (Erözden, 2018, s.64). Burada Machiavelli’nin ortaya koyduğu mantık, devletin toplumun değer yargılarından ve dinden yani devleti aşan herhangi bir kaynaktan gelen iyilik ve doğruluk kurallarından ayrı, kendine has bir akıllı olduğu görüşüdür. Hükümdarın temel görevi bu akıl doğrultusunda hareket ederek devletin devamını sağlamaktır. “Devlet akıllı” diğer adıyla “hikmet-i hükümet” açısından bakıldığında neyin adil neyin zulüm olduğu belirsizleşir. Adil gibi görünen şey, zulüm, zulüm gibi görünen şey adil olabilir (Özkazanç, 2017, s.147). İşte Makyavelist düşüncenin sonucu olan devlet akıllı ya da hikmet-i hükümet, devletin güvenliğini sağlamak, varlığını devam ettirmek amacıyla, olağan koşullar altında geçerli olan hukuk ve ahlak ilkelerini çiğnemenin haklı görülmesidir (Erözden, 2018, s.63). Çünkü devlet, hukukun da ahlakın da koruyucusudur. Devletin ortadan kalkması zaten hukukun da ahlakın da ortadan kalkmasına neden olacaktır. Dolayısıyla olağanüstü durumlarda devletin kendini sağlama alması için, gerekiyorsa, ahlaki kuralları ve hukuku çiğnemesi gayet normaldir (Erözden, 2018, s.66). Bu bakış, devletin gücünü sınırlandırmaya çalışan doğal hukuk ve demokrasi fikirlerine aykırı olsa da aslında günümüzde de varlığını devam ettirmektedir. Özellikle olağanüstü hâl ve sıkıyönetim gibi istisnai durumlarda insan hak ve özgürlüklerinin kısıtlanabilmesi, devletin kendi vatandaşları ya da başka devletler için hukuk dışı baskı ve zor kullanması bu düşüncenin sonucudur (Özkazanç, 2017, s.156).

1.3.3. Machiavelli İçin Devleti Yönetenlerin Özellikleri

Machiavelli, devleti idare etmenin iki yolu olduğunu söylemektedir. Biri yasalara uyarak, diğeri zora başvurarak. İlki insanlara özgü, ikincisi hayvanlara özgüdür. Ne var ki çoğunlukla birincisi yetmediği için ikincisine başvurulması gerekecektir. Bu yüzden bir hükümdar her iki yolu da bilmelidir (Machiavelli, 2017, s.66). Ancak Machiavelli'ye göre bu durumda kuvvet de tek başına yeterli değildir. Machiavelli, Söylevler'de hilesiz kuvvetin yeterli olmadığını, büyük işler yapmak isteyen bir hükümdarın aldatmayı öğrenmesi gerektiğini, aynı durumun güçleninceye kadar cumhuriyetler için de gerekli olduğunu söylemektedir (Machiavelli, 2017, s.264-265). Machiavelli, yasayla idarenin mümkün olmadığı, kötü yaradılışlı insanları idare ederken hükümdarın da hayvan kimliğine bürünmesi gerektiğini Prens adlı eserinde açıkça ifade etmektedir. Ona göre: “Hayvan kimliği bürünmeyi bilmesi gereken bir hükümdar hayvanlardan Tilki ve Arslan'ı yeğlemelidir”. Çünkü Arslan tuzaklardan, Tilki de Kurtlardan korunamaz. Bu nedenle tuzaklardan korunmak için Tilki, Kurtlara karşı koyabilmek için Arslan olmak gereklidir.” (Machiavelli, 2017, s.67).

Machiavelli, yasaların yetersiz kalmasının, bunun sonucunda da devlet yöneticilerinin gerektiğinde ahlaki öğretilere bağlı kalmadan güce ve hileye başvurmasının gerekliliğini, örneğin bir hükümdarın söz verdiğinde sözünden dönmesinin açıklamasını şu şekilde yapmaktadır: “Eğer söz vermesini gerektiren gerçekler ortadan kalkmış ve verdiği söz aleyhine dönecekse, akıllı biri verdiği sözü tutmaz ve tutmamalıdır. İnsanlar iyi yaradılışlı olsalardı, bu ilkenin geçerliliği olmazdı ama kötü yaradılışlı oldukları için sana verdikleri sözü tutmayacaklarına göre, senin de sözünde durman gerekmez. Hükümdarlar sözlerinde durmamalarına geçerli gerekçeler bulmakta hiçbir zaman zorlanmamışlardır. Buna zamanımızdan sayısız örnekler verebilirim; hükümdarların sözlerinde durmamaları nedeniyle kaç barışın, kaç anlaşmanın iptal edildiğini; tilkilik etmesini iyi bilen işlerinin daha iyi gittiğini göstermek olanaklıdır” (Machiavelli, 2017, s.67).

Machiavelli, Prens adlı eserinde, hükümdarın uyruğunu bir arada tutmak ve iktidara bağlılığını sağlamak için adının zalime çıkmasından da asla gocunmaması gerektiğini belirtmektedir. Çünkü bir iki acımasız olay, insanların karışıklık çıkarmalarına engel olacak, böylece kargaşa ortamının doğuracağı katliam ve yağmalamalar da önlenecektir (Machiavelli, 2017, s.63). Bunun için de hükümdarın sevilen biri olmaktansa korkulan biri olması tercih edilmelidir. Çünkü; “İnsanlar korkulan bir hükümdardan çok, sevilen bir hükümdara daha kolay zarar verirler; sevgi bir zorunluluk bağıdır ve insanlar doğaları gereği çıkarları söz konusu olduğunda o bağı rahatlıkla koparır atarlar; oysa korku bağı insanın hiç aklından çıkaramadığı ceza ve cezalandırılmak kaygısıyla

örülmüştür” (Machiavelli, 2017, s.64). Ancak yine de hükümdar korku salmayı öyle ölçüler içinde yapmalı ki sevgi kazanamıyorsa da nefret de kazanmamalı; çünkü korkulacak biri olmakla nefret edilmeyecek biri olmak bir arada olabilecektir (Machiavelli, 2017, s.64). Bunun için de Machiavelli, hükümdarların nefret uyandıran işlerde üçüncü kişi ya da kuruluşları görevlendirmelerinde, ama sevimli işleri kendilerinin yapmalarında yarar olduğunu, hükümdarın halkın nefretini doğrudan çekmemesi gerektiğini söylemektedir (Machiavelli, 2017, s.72).

1.3.4. Yönetimde Laik Düşünceyi Esas Almak

Yaşadığı dönemdeki toplumsal sorunların nasıl çözülmesi gerektiği konusunda düşünceler üreten Machiavelli’ye göre toplumdaki hâkim dini inanış olan Hristiyanlık bozulmuştur ve Kilise de İtalya’ya zarar vermektedir. Kilise İtalya’da her türlü din duygusunu yıkmış, Kilise ile papazlar yapmış oldukları yanlış uygulamalar yüzünden İtalyanları dinden soğutmuşlardır. Kilisenin yapmış olduğu bir başka kötülük de İtalya’yı bölmüş olması ve bu bölünmüşlük içinde tutmasıdır. Ayrıca barbarların İtalya’yı işgalinin müsebbibi de yine Kilisedir (Machiavelli, 2017, s.74-76).

Machiavelli siyasal düşünüşte dinin yerini belirlemede bir dönüm noktasıdır. Ondan önceki tüm düşünürler kendilerini dinsel düşünüşün etkisinden kurtaramamışlardır. Daha da önemlisi, dinsel düşünüşün etkisiyle, siyasal görüşlerini hep “ideal olarak nasıl olması gerekir, nasıl yapılırsa daha doğru olur” sorusu açısından ele almış, siyasal olayları bu açıdan değerlendirmişlerdir. Machiavelli ise, siyasal erkin Tanrı’dan değil güçten doğduğunu gözlemleyip, siyaset kuramını bunun üzerine inşa etmiştir. Böylece siyasal düşünüşü dinsel düşünüşten arındırarak “laikleşme” yoluna gitmiştir. Dinsel olan ve olmayan her türlü önyargıyı bir yana bırakarak, siyasal düşünce tarihinde bilimselleştirme hareketini başlatmıştır (Şenel, 2017, s.334).

Machiavelli’ye göre mevcut haliyle Hristiyanlık insanları eylemci olmaktan daha çok alçakgönüllülüğe, tevazuya yöneltmiş böylece insanları sefilliğe teşvik etmiştir. İnsanların çoğu Hristiyanlığın yanlış yorumlanması sonucu dünyadan elini eteğini çekmiş, insanlar Cennet’e gitmek için her şeyi sineye çekmiş, açılan tüm yaralara katlanmayı bir erdem saymıştır. Böylece virtu ortadan kalkmış insanlar tembellik içerisinde adeta kadınsılaşmıştır (Machiavelli, 2017, s.227).

Machiavelli, dini dünyevi bir kurum olarak ele almakta ve dine insani bir köken yüklemektedir. Dinleri yaratanlar peygamberler ya da krallardır. Machiavelli bu duruma

örnek olarak Roma'nın kurucusu Romulus'tan sonra hükümdar olan Numa Pompilius'un, yönetimi altındaki vahşi halka boyun eğdirmek ve devletin varlığını devam ettirmek için yüzünü dine çevirmesini ve yeni bir din oluşturmamasını, bu din sayesinde de Roma'nın sürekliliğini sağlamasını örnek olarak vermektedir (Machiavelli, 2017, s.69). Ona göre, yönetici olan "Prensle bireyler arasındaki ilişki her anlamda dindışı bir ilişkidir, çünkü Prens dinsel bir sıfatı ve görevi yoktur" (Kızılçelik, 2017, s.209).

Machiavelli, devlet kuramını dinsel olmaktan çıkarmışsa da devletin dinden faydalanmasını reddetmez hatta aksine devletin, varlığı ve devamı için dinden faydalanması gerektiğini her fırsatta dile getirmektedir. Machiavelli, Söylevler'de, bir dinin sahte olduğu bile bilinse, toplum eğer ona inanıyorsa, hükümdarın bu dine sahip çıkması gerektiğini, bunun devletin iyiliğine olacağını bu sayede birliğin ve devletin sürekliliğinin sağlanacağını söylemektedir (Machiavelli, 2017, s.73-74). Machiavelli'ye göre dinin, orduları kontrol etmede, halkı telkin etmede çok büyük etkisi vardır. Dinin olduğu yerde orduları sağlamak kolaydır (Machiavelli, 2017, s.70). Bu çerçevede din, askerleri daha disiplinli kılıp yüreklendirmek, orduları Tanrı korkusunun yol açtığı bir zorunluluk içine sokarak daha savaşkan hale getirmek bakımından önemli bir fonksiyona sahiptir. Bu yüzden yönetici bir Prens dindar olmasa bile dindarmış gibi gözükmelidir. Ayrıca, dinin saflığı, ilkeleri, ritüelleri olduğu gibi korunmalıdır ve dini güçlendiren her şey, mucizeler ya da hurafeler gibi yanlış oldukları bilinse bile, kutsal olarak kabul edilmelidir (Ağaoğulları ve Köker, 2013, s.206).

Machiavelli, görüşlerinde gerekçesi ne olursa olsun ahlaki davranmamanın Hristiyanlık öğretilerine aykırı olduğunun farkındadır ancak bu konuda herhangi bir yorum yapmamış, sessiz kalmayı tercih etmiştir. Bu sessizlik aslında bir dönüm noktasıdır. Devlet kuramını Hristiyanlığın ahlaki öğretilerinden ayıran Machiavelli'ye bu yüzden Hristiyan dünyasından hiç dinmeyen bir öfke oluşmuş ve Machiavelli adeta lanetlenmiştir (Skinner, 2017, s.65).

1.4. ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE REALİZM TEORİSİ ve MACHIAVELLİ'NİN REALİZM ÜZERİNDE ETKİSİ

Uluslararası İlişkilerde bilindiği üzere birçok teori vardır ve her teori kendi içinde doğruyu bulmaya çalışmaktadır. Her teori kendi içinde haklı olduğunu farklı bakış açıları ile kanıtlamaya çalışır. Machiavelli'nin ölümünden çok sonra 20. yüzyılda belirgin olarak ortaya çıkan ve gelişen realizm ideolojisi kuşkusuz Machiavelli'nin fikirlerine dayanmaktadır ve düşünürün ileri sürdüğü fikirler realizm teorisinin oluşumuna katkıda

bulunmuştur. Realizmin temel olarak nasıl çıktığını ve nasıl bir gelişme gösterdiğini çoğu zaman Machiavelli'nin fikirleri üzerinden anlamakla mümkün olabilir. Dolayısıyla Machiavelli'nin etkisi ve katkısını realist dış politika açısından analiz etmek önemlidir. Machiavelli'nin fikirlerinden etkilenen ve Uluslararası ilişkilerde birçok liderin ve devletin inandığı, uygulamaya yer verdiği realizm fikri önemli bir yere sahiptir.

Uluslararası ilişkiler disiplini asıl olarak 17 milyon insanın hayatını kaybetmesi ve dahası 20 milyon insanında yaralandığı Birinci Dünya Savaşı'nın hemen sonrasında yeni bir savaşın nasıl engellenebilir olacağı sorusuna dayanarak ortaya çıkmıştır ve bu soru etrafında idealist/ütopyacı bir çalışma şeklinde ortaya çıkmıştır. İkinci Dünya Savaşı sonrasında ise pozitivist yöntemle dayalı bir yaklaşım ile realizm ortaya çıkmıştır ve uluslararası ilişkiler bir sosyal bilim dalına doğru ilerleme kaydederek dönüşüm sağlamıştır. Edward H. Carr uluslararası ilişkilerde ütopyik barış öngörülerine ve gelecekte olabilecek hayallerin üzerinde durulması yerine yaşanmış savaş ve çatışmalara bakılması gerektiğine ve bu yaşanan durumun nasıl çözülmesi gerektiği noktasına dikkat çekmektedir. Carr, idealist ve normatif analizlerin barışın tesisine değil de, aksine hakim olan devletlerin çıkar ve değerlerini yaygınlaştırmaya hizmet ettiğini ve tam olarak da bu nedenle uluslararası ilişkilerin objektif bir disiplin olarak gelişmesine engel olduğu noktasında durmuştur ve bu fikrini savunmuştur. Carr, olanın önce çözülmesi ve anlaşılmasına çalışılmasının gerekli olduğunu savunarak, realist bakış açısı için imkân sağlayan temel akıl yürütme biçiminin tetikleyicisi olmuştur (Kardaş ve Balcı, 2014, s.119).

Realizm, özellikle bilginin bilimsel bir bakış açısı ile elde edilmesi ve pozitivist yöntemleri savunarak akademik dünyada kendisine büyük bir alan sağlamıştır. İkinci Dünya Savaşı sonrasında realizm, “Uluslararası İlişkiler” disiplininin de temel teorisi olmuştur. Realizm, çok temel ve önemli bir disiplin olması hasebiyle diğer teoriler kendi konumlarını realizmi referans alarak belirlemeye çalışmışlardır. Realizmin nasıl bir bakış açısına sahip olduğunu ortaya koymak önemlidir. Realizm, insan doğasının kötü olduğunu savunur ve insanın çevresindekilere hâkim olmak istediğini dile getirmektedir. Bu görüşe bağlı kalarak realizm, devletleri uluslararası siyasetin birer temel aktörleri olarak kabul etmektedir. Hiyerarşik bir yönetim ve örgütlenmeye sahip olan devletler, doğasında kötülüğü barındıran insanlar için bir üst otorite olarak kontrol edilmeyi sağlamaktadır ve insanları dizginleyici role sahiptir. Fakat anarşik bir yapıda olan uluslararası sistemde insan doğasının dizginlenemediğini savunmaktadır. İnsan doğasından kaynaklanan kötülüklerin ve dizginlenmenin mümkün olmadığı uluslararası sistemde temel olarak güç mücadelesi vardır ve bu bir davranış biçimidir. Devletler kendilerini böylesi bir uluslararası sistemde güvensiz ve anarşi içinde hissederler. Devletler böylesine anarşinin olduğu bir ortamda

hayatta kalabilmek, güvenliklerini sağlayabilmek ve güçlerini artırabilmek isterler. Bunun için devletler, tek başlarına ya da diğer devletlerle ittifak ilişkilerine girmek zorunda kalırlar (Kardaş ve Balcı, 2014, s.119-120).

Bu duruma en güzel örneklerden birisi de NATO'dur. Ortak bir çıkara dayalı, güvenlik amacını önceleyen ve dahası da caydırıcı bir güç olması ile önemli bir askeri ortaklık antlaşmasıdır. Realizm için NATO en iyi örneklerden birisi olarak gösterilebilir. Amerika'nın da SSCB'ye karşı güvenlik kalkanı oluşturması ve kendini güvence altına almak istemesi NATO fikri ile mümkün hale gelmiştir. Elbette ittifaka kurucu olarak diğer ülkeler de katılmıştır.

Realizm içinde bulunduğu sistemi değiştirmeye veya aşmaya değil bunları anlamaya ve çözümlemeye yönelik çaba gösteren bir yaklaşımdır. Realizm, uluslararası sistemin temel aktörü olan devletin bir üst otoritenin kontrolünün bulunmadığı bir ortamda hayatta kalma ve gücünü artırma gibi yöntemler üzerinde durmaktadır ve bunları çözümlemeye çalışan teorik bir çalışma içerisinde (Kardaş ve Balcı, 2014, s.120).

Niccolo Machiavelli, hükümdarların temel gayesinin sahip oldukları devletin hayatta kalması olduğunu belirtmektedir ve bunu sağlayabilmenin asıl yolu ise ahlak ya da normlardan geçmediğine işaret etmektedir. Aksine hükümdar gerekli olduğunda kötü davranmayı da normalleştiren Realpolitik olarak uygulamaya yer vermesi daha doğrudur. Machiavelli'ye göre, başka bir devlet kendi halinde uzunca bir süre barış içinde kalmaz. Çünkü başka bir devlet illaki barış içinde olan devleti rahatsız edecektir ve barışı bozacaktır. Dolayısıyla devletin ve prensin ya da hükümdarın davranışlarını asıl belirleyen temel unsur devletlerin birbirleri ile arasındaki ilişkidir. Böylece Machiavelli, uluslararası sistemin anarşi halinde bir yapıya sahip olduğu fikrini ortaya atan ilk düşünür olmuştur. Bu nedenle hükümdar, değişen dünyaya ayak uydurmalıdır ve bu değişime göre hareket ederek ahlaki sistemi gerektiğinde çiğnemelidir. Aksi halde bu devletin ve hükümdarın sonunu getirecektir. Machiavelli'ye göre, "yaptığını, yapması gereken için bir kenara bırakan kişi varlığını korumaktan çok yok olmayı öğrenmiş olur. O halde varlığını sürdürmek isteyen bir hükümdarın iyi olmamayı öğrenmesi ve koşulların gereklerine göre davranmayı bilmesi gerekir" (Kardaş ve Balcı, 2014, s.121).

Machiavelli anarşi yapısında olan uluslararası sisteme realistik açıdan bakılması gerektiğini vurgulamaktadır. Anarşi ortamında ayakta kalabilmenin yolu ona ayak uydurmaktır ve ahlaki değerleri devletin güçlü kalabilmesi adına kullanabilmesi ya da çiğnenebilmesi önemlidir. Özetle sadece yarar sağlayıcı olması önemsenmektedir yani pragmatik bir davranış modeli seçilmektedir. Aksine ahlaki olmayı seçen hükümdarın, pragmatik düşünceden çıkarak zarar görebilmesi pek mümkün olacaktır.

1.4.1. Klasik Realizm Bakımından Makyavelist Tutum ve Machiavelli'nin Katkıları

Klasik realizmde en önemli temsilciler E.H. Carr, Reinhold Niebuhr ve Hans J. Morgenthau'dur. En önemli isim olan Morgenthau "Uluslararası Politika" isimli kitabında realizmi altı ana ilke şeklinde açıklamıştır. İlk ilkede siyasetin, kökleri insan doğasının içinde olan objektif yasalara göre yönetildiğini açıklamıştır. Bu anlamda yasaları keşfederken ve olayları çözümlerken akli merkeze koymaktadır. Bireyler alternatifler arasında en rasyonel olanı seçerken, devlet adamları da benzer bir şekilde alternatifler arasında en rasyonel olan seçeneği tercih ederler. İkinci olarak devlet adamları ulusal çıkar merkezli bir anlayışa sahiptir. Yani devlet adamlarının ideoloji ya da iyi niyet gibi davranışlarda bulunarak bir karar verme mekanizmalarının olmadığı savunulmaktadır. Üçüncü olarak güç ekseninde tanımlanan ulusal çıkar meselesi, evrensel bir gerçekliğe dayanmaktadır. Devamında, diğer ilke ise bir devlete ait olmayacağı gibi zaman, mekân, konu ya da duruma göre de değişmemektedir. Beşincisi ise evrensel ahlaki ilkeler bireyler için geçerli bir durum teşkil etse de devletler anlamında bir geçerliliğe sahip değildir. Son olarak belirli bir devletin ahlaki açıdan değerlerinin evreni yöneten genel ahlaki yasalar olması mümkün değildir (Kardaş ve Balci, 2014, s.125-126).

Klasik realizmde, devlet temel analiz birimidir ve devletlerin arasında üst bir otorite bulunmamaktadır. Dolayısıyla sistem anarşik bir karaktere sahiptir ve böyle bir sistemde devletlerin temel önceliği gücünü direkt olarak artırmaktır. Bu bağlamda, gücünü artıran devletin hayatta kalma gibi bir problemi ortadan kalkmaktadır. Yalnız herkes kendi başının çaresine bakmak zorundadır ve böyle bir sistemde güvenlik ikilemine yol açan bir problem ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle gücü artırmak, bitmeyen bir çabaya dönüşmektedir. Sistem içinde gücünü yeteri kadar artıramayan ve zayıf kalan devletler hayatta kalabilmek için güç dengesini sağlamak adına uğraş verirler (Kardaş ve Balci, 2014, s.126).

Klasik realizmin en önemli düşünürlerinden Morgenthau, yukarıdaki açıklamalar neticesinde makyavelist felsefe ile uyuşmaktadır. Machiavelli bu anlamda aslında klasik realizme önemli bir katkı sağlamıştır. Güçlü kalma, akılcı düşünce ve ulusal çıkar gibi dış politika araçları Machiavelli'nin felsefesi ile örtüşmektedir. Bu bağlamda klasik realizm düşüncesi makyavelist felsefesi gibi devletin her şeyden önemli olduğuna inanmakta ve gerekli tüm araçların kullanılmasını mubah olarak görmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

AMERİKAN DIŞ POLİTİKASININ GELİŞİMİ VE ANA İLKELERİ

Bu bölümde son iki yüzyıldır dünya siyasetini doğrudan etkileyen Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) küresel bir güce dönüşümünde uyguladığı dış politik tercihlerinin belirlenmesinde tarihte çıkar ve menfaat odaklı bir görüş olarak bilinen Makyavelist yaklaşımdan ne kadar etkilendiğini anlayabilmek adına bu ülkenin dış politikasının ne şekilde geliştiği ve hangi ilkeleri barındırdığının açıklanması gerekecektir. Özellikle tarihsel akış içerisinde ABD'nin diğer devletlerden farklı olarak takip ettiği dış politika doktrinlerinin oluşumunun Makyavelist yaklaşımın kabul ettiği ilkelere göre oluşup oluşmadığının irdelenmesi gerekecektir.

Amerika'nın kuruluş felsefesi, tarihsel olarak güçlü bir devlet olmaya doğru evrilmesi ve bunu yaparken nasıl bir dış politika izlediğini incelenmesi son derece önemlidir. Bunun için bir ülkenin davranış biçimlerini anlayıp analiz edebilmek adına o ülkenin izlemiş olduğu tarihsel uygulamalarına bakılması gerekecektir. Bir ülkenin dış politikadaki uygulamalarını ve sınırlarını iyi analiz edebilmek için o ülkenin tarihsel serüvenini ve dış politika araçlarını zaman içerisinde nasıl kullandığını incelemek gereklidir. Örneğin ABD'nin bir dönem pragmatik ve izolasyonist bir dış politikayı nasıl yürüttüğünü ve zamanla dış dünyaya özellikle Birinci Dünya Savaşı ile nasıl açılmaya başladığının tarihi şartları ve uluslararası ortamı dikkate alarak incelemek gerekecektir. Bu inceleme yapıldığı takdirde çalışmanın ana konusu olan Machiavelli temelli bakış açısının tarihsel olarak pragmatik Amerika için nasıl ortaya çıktığını ortaya koymak mümkün olacaktır.

Bir ülkenin dış politika serüveni incelenirken şu önemli ilke dikkate alınmalıdır; *“iç politika dış politikayı etkiler hatta belirleyici bir etkiye sahiptir”*. Bu durum göze alındığında Amerikan dış politikasının gelişimi belirlerken içsel dinamiklerinden de her ülke gibi etkilenmiştir. Dış politika bir ülke adına sadece tek bir kurum veya kişiyle yön verilebilecek basit bir alan değildir. Askeri faaliyetler yanında diplomatik ilişkiler, devlet başkanının kişiliği ve rolü, yasama organı olan Kongre ve ülkedeki istihbarat örgütlerinin etkisi birlikte düşünülmesi gerekir dolayısıyla dış politik tercihler genellikle birbirleriyle etkileşimi sonucu ortaya çıkan bir etki alanı ve etkileme alanıdır. Dış politika alanı genellikle alt düzey olmayan ve çoğunlukla da seçkin devlet görevlileri tarafından yönlendirilmektedir. Bu açıdan dış politika tercihleri ciddi anlamda bilgi ve tecrübe isteyen, zorlu süreçleri yönetme durumu gerektiren profesyonel bir alandır. Bu alanda uzun süreli

alışmalar damga vurur. Her ülkenin geçmişinden itibaren şekillendirdiği kültürel ve geleneksel olarak bir dış politika tarzı oluşturulması beklenir. Özellikle köklü ve güçlü geleneğe sahip ülkeler belirli çizgileri kullanarak dış politikalarına yön vermeye çalışırlar. Bu konuda ilk olarak ABD'nin dış politik çizgisinin ana hatlarının ortaya konulması ve bu yapılırken de Makyavelist bir yaklaşımdaki benzerlikleri dikkate almak gerekecektir.

2.1. SÖYLEMİN GÜCÜ VE ABD Dış POLİTİKASINDAKİ YERİ

ABD dış politikasının uygulamalara dayalı gerçekliği ile tasavvur ve kanaate dayalı söylemi arasında mutlaka bir değerlendirme yapılması gerekmektedir. Buna göre söylem varlığından ziyade olması gerektiği şeklindeki bir beklentiye işaret etmektedir. Söylem; olguları ortaya koymanın veya aımlamanın bütün yol ve tarzlarına verilen addır (Megill, 2012, s.274).

Amerikan dış politikasında söylem olarak hep liberal bir özgürlük söylemi dile getirilmektedir ve kapitalist zgr ekonominin savunmasını yapmakta olan Amerika'nın bu tarzı örnek olarak gösterilir. İ ve dış siyasette söylem çok değerlidir ve söylem birçok şeyi bir kelimeye sığdırıp ifade etmek için önemli bir anlatım biçimidir. Örneğin; 'Liberal Dış Politika' söylemi içinde birçok ekonomik politika ve siyasal ilkeleri barındırdığı açıkça ortadır. Bu nedenle dış politikayı analiz ederken söylemlere son derece dikkat edilmesi gerekmektedir ve anlamlar çıkarılmalıdır. Özellikle Amerikan dış politikası incelenirken devlet başkanlarının benzetme yüklü söylemleri çok iyi analiz edilmelidir. Her söylem söylendiği gibi gerçeği ifade etmeyebilir. Gerçeği ifade etmeyen bu söylemler sadece kamuoyunu yumuşatmak veya gerçekleri perdelemek amacıyla pragmatik bir araç olarak kullanılabilir. lke başkanları özellikle etki yaratabilmek için söylem dediğimiz dili kullanmaktadır. Bir olayı iyi veya kötü göstermek için fikir ve düşünceler ortaya atılır ve bunu bir söylem ile insanlara aktarma tekniği kullanılır. Bu siyasette en temel olgudan biridir. Bir kelime veya bir söylem ile birçok şeyi açıklayıp ifade edebilir.

Genel anlamıyla bakıldığında dış politikada, özel anlamıyla ise güvenlik politikası bağlamında 'söylem' denilen olguyu kendi çıkarları için sürekli bir koz olarak kullanan ülkelerin başında Amerika Birleşik Devletleri'nin geldiği ifade edilmektedir. Amerika Birleşik Devletleri (ABD), ilk temellerinin atıldığı yıllardan günümüze kadar hem iç politikasında hem de dış politikasında diğer ülkeleri etkilemek adına ve menfaatlerini saklamak için söylemin gücünü aktif bir şekilde kullanmıştır.

19. yüzyılın sonları dünyada Amerikan yayılcılığının başlangıcıdır ve bu bağlamda Amerika Birleşik Devletleri güvenlik söylemini ve siyaseti Amerika'nın kendi ekonomik çıkarlarına göre belirlediği bir dönem olmuştur. Bu duruma bakıldığında I. Dünya Savaşı'na kadar bu şekilde hareket edildiği görülmektedir. Amerika Birleşik Devletleri'nin I. Dünya Savaşı ile yeni uluslararası siyasi sistemi düzenlemek için ortaya koyduğu savaşı bir ortam ve akabinde serbest ticaret ortamı gibi idealist söylemleri öncelikle dikkati çekmiştir. Yalnız 'İdealizm' söylemindeki ilkeler özellikle Avrupa ve Asya Pasifik bölgelerinde hedefine ulaşamamıştır. Bu bağlamda yaşanan gelişmeler neticesinde Amerikan güvenlik politikaları sadece güvenlikle alakalı olarak kalmayıp aynı zamanda ekonomik çıkarlarının temini için de sert güce çoğu zaman başvuracak şekilde kullanmıştır. Bu dış politika ile birlikte Amerika Birleşik Devletleri demokrasi, güvenlik söylemi, temel hak ve özgürlükler gibi olguları da içinde barındıran söylemi kullanmıştır.

II. Dünya Savaşı sonrası Amerikan'ın güvenlik söylemi, temel anlamda komünizmle mücadeleyi ve SSCB'yi hedeflemiştir. Dolayısıyla buna bağlı olarak "Truman Doktrini" ile dünyanın her yerindeki komünist taraftarlarla mücadeleye başlanmıştır. Vietnam Savaşı dolayısı ile geliştirilmiş olan "Özgür Dünyanın Komünistlere Karşı Savunucusu" nitelendirmesi, bu tarz bir durumu örneklemektedir. Yalnız bu yapılan savaşın uzun sürmesi ve devamında psikolojik sürecin iyi yönetilememesi gibi sebeplere bağlı olarak Amerika Birleşik Devletleri hem iç kamuoyunda hem de uluslararası kamuoyundaki desteğini zamanla kaybetmiştir. Neticede ABD, uzun bir savaş yaşadığı Vietnam'dan çekilmek durumunda kalmıştır. Bu politik uygulamalar ve söylemler SSCB'nin yıkılışına kadar giden yolda aynı paralellik içinde devam etmiştir (Akçay, 2013, s.8-9).

Amerika Birleşik Devletleri'nin özellikle dış politikaya yönelik tercih ve söylemleri ile güvenlikle alakalı olarak uyguladığı politikaları konusunda, SSCB'nin çöküşü sonrasında düşmanlıkla alakalı tanımlamasına bakıldığında önemli değişikliklerin olduğu görülmektedir. İlk olarak, ABD'nin kendini "Yeni Dünya Düzeni" içinde kendini tanımladığı süper güç iddiası çok zaman geçmeden kanıtlanamayan bir söylem olarak kalmıştır (Akçay, 2013, s.9).

Özellikle SSCB'nin yıkılmasının hemen ardından ABD'nin tek kutuplu dünyada tek başına bir güç olarak kaldığı ileri sürülse de bu durum çok uzun bir zaman sürmemiştir. Çünkü zamanla hem Çin hem de Rusya gibi en önde gelen ülkeler, ABD karşısında askerî açıdan yeni teknolojilerle donatılmış ordulara sahip güçler olarak ortaya çıkmışlardır. Elbette SSCB'nin yıkılmasının hemen sonrasında kısa süre ABD tek başına süper bir güç olarak kabul edilmiştir ama bu durum uzun sürmemiştir.

ABD'nin yeni dūřman söylemi özellikle 11 Eyll saldırıları ile yeni bir konsept olarak terörizm üzerinden gerçekleşmiştir. Bu doğrultuda Bush Doktrini içinde dış politik tercihlerde “nleyici Saldırı”, “řer Eksenı” ve “Terörle Mücadele” gibi syлемler yer almıştır. Yalnız terörle mücadele kapsamında Bush döneminde Afganistan ve Irak gibi ülkelerde yaşanan başarışlılıklar hem iç politikada hem de dış politikada ABD'nin itibar kaybetmesine sebebiyet vermiştir. Bu sebeple Bařkan Obama, ilk döneminde artan Amerikan karşıtlığı problemini çözmeye odaklanmıştır (Akçay, 2013, s.9).

Obama dönemi ile Bush dönemi kıyaslandığında, Obama, Bush döneminin yarattığı ABD'ye yönelik sert ve katı dış politik aktör imajını kırmak adına ve Amerikan karşıtlığını tersine çevirmek amacıyla syлемlerini özenle ve dikkatle seçmiştir. Ancak söylemi değiştirmek amaçlansa da ABD'nin dış politik çıkarları değişmemiştir ve ABD çıkarlarını muhafaza etmiştir.

Obama'nın ikinci başkanlık döneminde ise Asya Pasifik bölgesi üzerine eğildiği görülmektedir. Çin, ekonomi politik açıdan özellikle bu bölgede dengeleri değiştirecek atılımlar yapmıştır ve Çin'in bu atılımları dünya dengelerini değiştirecek niteliktedir. Dolayısıyla Amerika Birleşik Devletleri Çin'i kontrol altına alabilmek amacıyla tedbirler almaktadır. Obama yönetimi bu tedbirleri hayata geçirebilmek için diplomatik syлемleri ön plana çıkarsa da askeri faaliyetleri tamamen devreden asla çıkarmamıştır ve her zaman bu seçenek masada durmuştur. Yani askeri faaliyetler devreden çıkartılmamıştır (Akçay, 2013, s.9).

Diđer yandan dış politikada üretilen bir diğer syлем de ‘Yeřil Tehlike’ kavramıdır. Bu kavram ‘İşlami Terörizm’ diye son dönemlerde kullanılan dūřmanca bir syлемdir. Bu syлемler aslında bilinçli bir şekilde meşrulaştırılmak için oluşturulmaktadır. Hristiyan bir kiři terör eylemi gerçekleştirdiğinde hatta bunu din adına yapmasına rağmen ‘Hristiyan Terörü’ diye hiçbir ifadede yer almadığı halde konu İşlam olduğunda syлем de değişmektedir. Burada syлемin çok önemli olduğunu ifade etmek gereklidir. ‘Yeřil Tehlike’ üretilmiş suni ve suçlayıcı bir syлемdir ve amaç algı yaratarak gelecek saldırıları kategorize ederek düzene sokmaya çalışmaktır. Yani ABD'nin kendi yapacağı saldırıları önceden bu şekilde meşru hale getirmeyi amaçlamaktadır. Oysa terör ile din kavramını birbirinden ayırmak gereklidir ve bunun din ile bağdaştırılması kesinlikle yanlış bir yöntemdir. Bazen yanlış olmasına rağmen emperyal ülkeler veya diğer başka ülkeler suni syлем ile karşısındakilere veya rakip olduğu gruplara, ülkelere, toplumlara karşı dūřmanca syлем üretebilmektedir. Bu şekildeki davranışı yumuşak gücün bir başka yöntemi denilse de aslında yumuşak gücü belli bir süre sonra askeri anlamda sert gücü kullanma yöntemine de kayabilmektedir. ABD, her iki gücü aynı şekilde kullanma

yöntemini uygulayan bir ülkedir. Dış politikada nitelendirici ve suçlayıcı dili belirleyen söylemin bu denli önemini biraz daha iyi anlamak için Foucault'nun görüş ve tanımlamalarını hatırlamak gereklidir.

İktidarın kendi gücünü koruyabilmesi için “iktidarın kendisinin üretmiş olduğu söylemlere ihtiyacı vardır” diye ifade eden Foucault, bu bağlamda iktidar ile bilgi arasındaki ilişki üzerinde durmuştur. İktidar olgusunun durumuna göre konjonktürel anlamda bilginin kullanılması da biçimsel olarak değişime uğrayabilmektedir (Deveci, 1999, s.28). Foucault, siyaset bilimi açısından ‘Söylem’ kavramı hakkında önemli tanımlamalar yapmaktadır. Söylemin denetim ve sınırlama usulleri olduğunu söyleyen Foucault'nun düşüncesine göre, bu usuller üçe ayrılmaktadır. Bunlar dışsal denetim-sınırlama usulleri, içsel denetim-sınırlama usulleri ve en son olarak; söylemin ortaya çıkarken oluşturduğu rastlantısal durum engellenmemiş haliyle belirli kurallar bütününe bağlı kalarak, bu söylemi dile getiren bireyleri bazı kurallara uyma noktasında zorlayarak önüne gelen herkesin ulaşmasına imkân veren durumdur. Foucault için belirtilen bu yöntemler karşısında insan; bilimsel söylemin nesnesidir (Foucault, 1987, s.23).

Foucault, söylemi açıklarken teorik bir olgudan daha fazla anlam taşıdığını ifade eder. Bu bağlamda söylemin teorik oluşumunun yanı sıra belli bir düzene göre oluşturulmuş toplumsal pratik olarak da görülebileceğini belirtmektedir. Bu bağlamda söylemi sadece somut bir bilgi diye sınırlandırmak yerine aynı zamanda söylemi, güç ve iktidarı oluşturan bir olgu olarak da düşünmektedir (Urhan, 2010, s.15).

Neticede siyasette ve dış politikada ülkelerin söylemlerinin analizi ve bu çerçevede sonuca ulaşılabilirliği açısından önem arz etmektedir. Özellikle çalışma konusunu teşkil eden ABD dış politikası incelenirken Afganistan üzerinde uyguladığı dış politikada nasıl söylemlerde bulunduğu da sonraki bölümde incelenecektir. Özellikle Bush dönemi ve sonrasında gelen başkanların dış politikadaki söylemlerini analiz edebilmek bu çalışma açısından önem içermektedir.

2.2. ABD’NİN KURULUŞ FELSEFESİ VE GENEL DIŞ POLİTİKA İLKELERİ

Dış politika alanı tanımlama gereği, bazen söylem ve eylemin bir arada olduğu, bazen de bu iki olgunun birbirinden bağımsız olarak kullanıldığını ve karmaşık, geniş bir alanı içermektedir (Akçay, 2013, s.8). Bu alanın oluşumunda bir ülkenin hangi politik gerekçelere dayandığı ve ne tür bir tercihlere dayalı olarak kurulduğunun bilinmesi dış politika alanını anlamaya yardımcı olacaktır.

Amerika Birleşik Devletleri, 4 Temmuz 1776 tarihinde bağımsızlığını ilan ederek kurulan bir ülkedir. Bu tarihte İngiliz sömürgeciliğine karşı çıkan 13 koloninin birleşmesi sonucu yayımlanmış oldukları “Bağımsızlık Bildirgesi”, ABD’nin kuruluşunu ilan etmesi anlamına gelmiştir ve böylece bağımsız bir devlet olarak ortaya çıkmıştır. Amerika Birleşik Devletleri bağımsızlığını ilan ettiği tarihte ulusal bütünlüğü zayıf idi. Siyasal ve ekonomik açıdan bakıldığında da ilk zamanlar birçok konuda etkili olmayan zayıf bir devlet olarak dünya sahnesine atılmıştır. Bu bağlamda Amerika Birleşik Devletleri’nin bağımsızlığını ilan ettikten sonra en öncelik verdiği siyasal konuların başında; ulusal bütünlüğünü ve ekonomik gelişimini tamamlayabilmek olmuştur. Amerika Birleşik Devletleri’nin kurucularından ve ilk başkanı olan George Washington’un 1796 tarihli ünlü veda konuşması ülkenin siyasal anlamda öncelikli tercihinin ekonomik gelişim ve ulusal bütünlük sağlamak olduğunu, dış ilişkilerin olabildiğince düşük seviyede tutulmasını içermektedir; *“Yabancı milletlerle olan ilişkilerimizde bizim için temel kural: onlarla ticari ilişkilerimizi mümkün olduğunca geliştirmek; fakat siyasi ilişkilerimizi asgari seviyede tutmaktır. Bizim gerçek politikamız, dış dünyanın neresiyle olursa olsun kalıcı ittifaklardan kaçınmak olmalıdır.”* George Washington’unun bu önemli açıklaması Amerikan dış politikasının kuruluş ilkelerini ve önceliklerini yansıtmaktadır (Ataman, 2012, s.203).

Yukarıda ifade edilen görüşlerle ülkenin kuruluş aşamasında dışarıdan gelecek olan tüm saldırılara karşı izolasyonist bir dış politika ile aslında korumacı bir siyasi dış politika betimlenmiş olmaktadır. ABD’nin ilk olarak iç ticaret ve sanayisini geliştirip dış dünyaya güçlü bir şekilde açılabilmesi hedeflenmektedir. Ticari ilişkileri geliştirmek, ABD’nin güçlü bir devlet olması için kilit bir ekonomik dış politikadır. Nitekim Amerika ilerleyen tarihlerde özellikle Avrupa ile bu sıkı ticari ilişkilerini geliştirmiş ve hatta iki dünya savaşında geliştirdiği silahları diğer ülkelere satarak ekonomik olarak gelir elde etmiştir. Günümüzde de bu tür bir ticareti daha da geliştirerek askeri anlamda Ortadoğu ve Avrupa ülkelerine konvansiyonel olmak üzere birçok silah ihraç etmektedir. ABD böylelikle hem kendine savunma anlamında tam gelişmemiş ülkeleri askeri savunma anlamında bağımlı kılmış ve aynı zamanda ticari anlamda zenginleşmeyi elde edebilmiştir. Elbette sadece askeri anlamda değil, diğer teknoloji anlamında da zenginleşme elde etmiştir ve bunu dış pazara ihraç etmiştir. Askeri silah teknolojisinin ihracı Amerika için kayda değer gelir elde etmesini sağlamaktadır.

2.3. AMERİKAN DIŞ POLİTİKASINDA İZOLASYONİZM

Amerikan dış politikası 1776-1941 dönemi şeklinde incelediğinde, Amerika Birleşik Devletleri'nin sürekli emin adımlarla küresel bir hâkimiyete doğru ilerlediğini söylemek mümkündür. Amerika Birleşik Devletleri'nin kuruluşundan II. Dünya Savaşı'na kadar olan dönem incelendiğinde, Amerikan politikacılarının izolasyonist bir dış politika eğiliminde oldukları gözlemlenmektedir. ABD'nin izolasyonist dış politikası yüz yıldan daha fazla sürmüştür ve bu politika ile Amerika yirminci yüzyılın ikinci döneminden sonra dünya liderliğinin kapılarını kendine doğru açabilmiştir. İzolasyonist dış politika izlenirken statik anlamda değil, dinamik anlamda seyir izlenmiştir. Bunun anlamı; belirli bir coğrafyayla sınırlı kalmayan aktif bir dış politika ifade edilmektedir. 1776-1941 yılları arası Amerika'nın izolasyonist dış politika eğiliminin olduğu bu dönemde, üç aşamalı birbiri ile iç içe geçmiş olan dış politika gerçekleşmiştir. Bu politikalar; ulusal bütünlüğünü sağlama mücadelesi, kıtasal anlamda güç olma mücadelesi ve küresel anlamda güç olma mücadelesini kapsamaktadır (Ataman, 2012, s.202).

ABD, bağımsızlığını ilan ettikten sonra kendi ulusal bütünlüğünü sağlayabilmek için yoğun bir şekilde mücadele etmiştir. Bu anlamda kendi bağımsızlığına tehdit oluşturan unsurları ortadan kaldırmayı öncelik olarak görmüştür. Bu amaç doğrultusunda; kıtasındaki tüm Avrupalı sömürgeci güçleri ortadan kaldırmak üzere mücadele vermiştir. Amerika, 1783 yılında imzalanmış olan Paris Antlaşması ile İngiltere'nin kendi kıtasında olan tüm varlığına son vermiştir. Bu olay üzerine Amerika ilk defa kuruluşundan sonra topraklarını daha da genişletmiştir (Çolakoğlu, 2005, s.183). Bu tarih itibarıyla ABD gerek toprak satın alma ve gerek savaş yöntemiyle İspanyollar, İngilizler, Fransızlar, Meksikalılar ve Kızılderililer aleyhine olacak şekilde topraklarını genişletmiştir. Bu bağlamda ABD, 1860'lı yıllara gelindiğinde Alaska ve Hawaii toprakları hariç bugünkü sınırlara erişebilmiştir (Combs, 2012, s.1-2). ABD'nin, 1860'lı yılların başında topraklarının bu kadar genişlemesine rağmen ulusal bütünlüğünü tamamen sağladığı söylenemez. Bu durumu değiştiren Amerika tarihinde iki önemli olay gerçekleşmiştir. İlk olay; dört yıl süren 1861 ile 1865 yılları arasında gerçekleşen Amerikan İç Savaşı, ikinci olay ise bu savaşın ardından gerçekleşen ulusal pazarın sağlanması çalışmalarıdır (Ataman, 2012, s.203).

Yukarıda değinilen tarihsel durum 19'uncu yüzyılın ikinci yarısı itibarıyla Amerika'nın devlet olarak kökleşmesi ve evrimleşmesi durumunu anlatmaktadır ve ABD henüz dışarıya yönelik yayılmacı bir güç değildir. Ancak içeride oluşturduğu güçlü demir yolları ve iç pazarı sayesinde dış faaliyetlere hazır durumdadır. Özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrasında Avrupalı güçlerin de geri çekilmesi ve savaşın sona ermesiyle dünya

sahnesinde yerini güçlü bir şekilde almaya başlamıştır. Hem dünya siyasetinde hem de dünya ticaretinde süper güç olduğunu kanıtlamaya başlamış ve kendi gücünü kabul ettirmiştir.

2.4. ABD’NİN SİYASAL KURULUŞ FELSEFESİ

Amerika Birleşik Devletleri, bağımsızlık savaşı ile İngiltere’ye karşı mücadele verdikten sonra belirli bir siyasal felsefe üzerine kurulmuştur. ABD’nin uygulamış olduğu dış politika ona daima özgüven sağlamıştır. “Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi” nitelik olarak evrensellik taşıması ile Amerika’nın kurucularının daha önceki devlet modellerinden farklı olmaya ilişkin Amerika’nın özgün olması noktasında kararlı idiler. Bu kararlılığı oluşturan etkenlerden biri olarak ABD’deki din faktörü de önemli bir yer tutmaktaydı. Çünkü Amerika açısından din, siyasal kültürünün önemli yapıtaşlarından birisiydi. Bu kültürün ana unsuru siyasal anlamda Hristiyan düşüncesinin bir alt unsuru olan “Püritenler” topluluğu idi. ABD’yi her türlü dinsel baskıdan kurtardıkları ve kendi belirlemiş oldukları inançlar bütününde oluşturacakları bir ülkeyi öngörmekteydiler. Buna göre dinsel anlayış açısından Amerikalılar bağımsızlıklarını kazanmadan önce de inançlı kişilerden oluşuyorlardı (Sümer, 2008, s.122).

Amerika Birleşik Devletleri’nin kuruluş felsefesi incelediğinde, dinsel ve siyasal özgürlüklerin devlet yönetiminde önemli bir yer tuttuğu görülmektedir. Dinsel ve siyasal özgürlüklerden birinin eksik olması düşünülemez ve birbirlerini tamamlayıcı özelliklere sahiptir. Amerika Birleşik Devletleri’nin kurucu babalarından birisi olan Thomas Jefferson, Amerikalılar için “Tanrı’nın seçilmiş halkı” olduğu yönündeki inancı, Amerika Birleşik Devletleri’ni kuran 13 koloninin bulunduğu konumdan topraklarını nasıl genişlettiğini gözler önüne koymaktadır. Çünkü topraklarını genişletmek ilahi bir olgu ile bağdaştırılabilmekteydi ve bu doğal bir durumdu. Amerika Birleşik Devletleri kurucu babalarından diğeri James Madison da Amerika Birleşik Devletleri’nin kurulmasından önceki dönem için “Kaba kuvvetin egemen olduğu karanlık çağ” diye nitelendirmede bulunmaktaydı. ABD başkanlarından John Adams, Amerika Birleşik Devletleri’nin, Kuzey Amerika’nın tümüne hâkim olmak istemesini gayet doğal bir hak olarak görüyordu. Adams’ın düşüncesine göre; Kuzey Amerika bölgesi ile Amerika kıtası aynı anlam taşımaktaydı. Adams’ın diğeri bir düşüncesine göre; Tanrı özellikle Amerika Birleşik Devletleri’ni kutsamıştı. Adams açısından Amerika’nın dış politikasını anlamak gerekirse; Tanrı’nın Amerika’yı kutsadığını ve bu kutsama dolayısı ile geniş alanda egemenliğini ilan etmesi pek doğaldı. Başkanlar arasında ABD’nin ilahi bir gücün yardımıyla farklı olması gerektiğine ilişkin dış politikanın benzerini Amerika Birleşik Devletleri’nin kurucusu kabul

edilen Başkan George Washington'ın görevden ayrılırken yayınlamış olduğu mesajda da görülebilir. George Washington mesajında, Avrupa siyasetinin doğası gereği Amerika'ya farklı ve yabancı olduğunu belirtmiştir. Kendisi Amerika Birleşik Devletleri'nin ilerleyen zamanlarda Avrupalı güçlerle aynı ittifakta bulunmasını doğru bulmuyordu ve bu durumdan kaçınması gerektiğinin altını çizmiştir (Sümer, 2008, s.122-123).

2.5. ABD DIŞ POLİTİKASINDA MONROE DOKTRİNİ

Amerika Birleşik Devletleri'nin eşsiz bir ülke olduğu inancı ve yeni kurulan devletlerde olan güvenlik arzusunun birleşimi politika olarak “Tek Taraflılık” şeklinde göstermiştir. Tek taraflılık (unilateralism) durumunun en bariz örneği, Başkan James Monroe'nun 1823'te ilan ettiği “Monroe Doktrini”dir. Monroe Doktrini temel olarak “Eski Dünya” olarak nitelendirilen Avrupa ile “Yeni Dünya” olarak nitelendirilen Amerika'nın kesin çizgilerle birbirinden ayrılması fikrine dayanmaktadır. Monroe Doktrini'nin altında yatan temel felsefe; karışık ve çalkantılı Avrupa coğrafyasının sorun oluşturmaması için Amerika kıtasından uzak tutulmasına dayanan bir felsefedir. Monroe Doktrini ile Amerika Birleşik Devletleri, Avrupalı sömürgeci devletleri kendi ülkesinden uzak tutmayı ve onların kıtaya nüfuzda bulunmalarını engellemek amacı taşımaktaydı. Monroe Doktrini'nin belirlenmesinde İngiltere'nin etkisinin bulunduğu ileri sürülmektedir. ABD için kendi kıtalarının sunmuş olduğu ekonomik kazançlar büyük bir avantaj idi ve bu kazançları İngiltere ve diğer Avrupalı güçlerle paylaşmak istemiyorlardı. İngiltere, kıtadaki Avrupalı güçlerin nüfuz ve etkisini korumak amacıyla Amerika'ya bazı tekliflerde bulunmuştur. Yalnız ABD bu tekliflere yanaşmamıştır. Çünkü böyle bir durumda İngiltere'ye karşı bağımlı hale gelecekti. ABD, gerekli olduğunda İspanya, Fransa gibi Avrupalı güçleri İngiltere'ye karşı kullanabilmeliydi. Monroe Doktrini'nde önemli asıl konu İspanya'nın Latin Amerika'daki sömürgeleriydi. Yalnız İspanya'nın bu bölgeleri kaybedeceği anlaşıldığı zaman ortada bir güç boşluğu oluşması Amerika açısından son derece tehlikeli idi. Dolayısıyla ABD açısından Rusya ve İngiltere'nin kıtadaki güç boşluğundan yararlanmaması gerekiyordu ve bu durum önlenmeliydi. Bu önleme durumu ABD'nin kendi kıtasını koruması açısından en önemli amaç haline gelmişti (Sümer, 2008, s.123).

Monroe Doktrini; herhangi bir sömürgeci gücün kıtaya müdahalede veya nüfuz girişiminde bulunması halinde ABD ile karşı karşıya geleceği anlamını taşımaktadır. ABD böylece hem kendi sınırlarını korumaya almak istemiş hem de Amerika kıtasındaki güvenliği sağlamaya yönelik bir dış politika anlayışını benimsemiştir. Nitekim Monroe Doktrini; ‘Amerika Amerikalılarındır’ söylemi veya politikası ile diğer sömürgeci Avrupalı ülkeleri uzaklaştırmak amacıyla kullanılmış bir politik harekettir. Aynı zamanda ABD,

Amerika kıtasında egemenliğini sürdürebilmek ve bu kıtayı yabancı sömürgelere açık hale getirmemek için söylem ve dış politika üretmeyi başarmıştır. Elbette bu kıtayı daha iyi sahiplenmek için başka söylemler de geliştirilmiştir. Özellikle kurucu halkın ana özelliği olarak WASP (White Anglo-Saxon Protestant- Beyaz ırktan olma, Anglo Sakson kökenli olma ve Protestan mezhebine bağlı olma) ilkesi benimsenmiştir. Bu durum aslında doğrudan İngiliz kültürünün devamı olan bir anlayışı ifade etmektedir. Dolayısıyla ABD'nin kurucu insan unsuru olarak beyaz bir Anglo-Saxon olan Protestan insan tipi benimsenmektedir. Bu şekilde bir ırka, dini kökene ve yerleşik kültüre atıf yapılmaktadır.

Amerikan dış politikasına çok önemli yansıması ve etkisi olan Monroe Doktrini, yüzyıldan fazla sürede uygulanmış bir dış politika olagelmıştır. Monroe Doktrini ile Amerika Birleşik Devletleri, Avrupalı sömürgeci güçlerin kendi kıtasındaki etkinliğine izin vermemiştir. Amerika Birleşik Devletleri böylece Batı yarım kürede daha üstün ve özgürce hareket etme alanı bulmuş ve ulusal bütünlüğünü sağlayabilmiştir. Diğer yandan ABD, bulunduğu bölgedeki yayılma ve kıtasal genişleme sürecini hızlandırabilmiştir. Kıtadaki politik izolasyonu sağlama, Amerika için dış tehditleri minimize edebilmek anlamını taşıyordu. Ayrıca bu kıtayı izole etme durumu; Amerikan ekonomisinin kısa zamanda hızla büyümesine katkıda bulunmuştur (Ataman, 2012, s.205).

Bu doktrini ABD uzun yıllar boyunca aslında her şekilde sürdürmeyi istemektedir. Amerika'nın 1962 yılında SSCB ile yaşadığı 'Küba Krizi' bir şekilde Monro Doktrini ile ters düşen önemli krizlerden biridir. ABD, kıtada başka bir emperyalist gücün olmasını istememektedir. Hatta bu nedenle kıtaya sürekli hükmedebilme arzusuyla müdahale sinyalleri verebilmektedir. Bu durum Güney Amerika ülkelerini rahatsız etmiştir. Nitekim son dönemde yaşanan Venezuela'daki kriz, Amerika'nın bölgeye başka yerlerden müdahale edilmesinden dolayı çok rahatsız olduğunu ortaya koymuştur. Rusya'nın bölgede olmasından rahatsızlık duymaktadır. ABD kendi bölgesinde çıkacak petrolü sahiplenmek ve kontrol etmek istemektedir.

Bir diğer ABD dış politika söylemi ise; Amerika Birleşik Devletleri'ni yönetenlerin Kuzey Amerika'yı derinlemesine sahiplenme felsefesini ifade eden "Açık Yazgı" (Manifest Destiny) ifadeleridir. Açık Yazgı felsefesi, ilk olarak gazeteci John O. Sullivan tarafından kullanılmıştır. Bu felsefeye göre, ABD bulunduğu kıtada doğal şekilde yayılma hakkına sahiptir. Bu hakkı Amerika Birleşik Devletleri'ne veren Tanrı'nın kendisidir. Dolayısıyla, bu verilen hakkı Amerika Birleşik Devletleri'nden almak demek; Tanrı'ya karşı gelmek anlamını taşımaktadır. Diğer yandan sadece bu düşünce ile sınırlı kalmayıp, Tanrı'nın ABD'ye dünyanın geri kalan tüm her yerini özgürleştirilmesi ve ABD'nin bunun için görevlendirildiği düşüncesine inanılmaktadır. Dünyaya verilmiş bir

mesaj taşıyan bu felsefe, ABD'nin artan nüfusu ile birlikte kıtada yayılması için uygun zeminin hazırlanmasını sağlamıştır (Sümer, 2008, s.123).

2.6. ABD'NİN EKONOMİK GELİŞİMİNİN DIŞ POLİTİKA BELİRLEMeye ETKİSİ

ABD'nin ekonomik bir güç olarak ortaya çıkması bu ülkenin dış politik tercihlerini etkilemiştir. ABD'nin ekonomisinin arkasında büyük şirketlerin hem ülke içinde hem de ülke dışındaki yatırımları etkili olmuştur. Amerikan İç Savaşı (1861-1865) Amerikan kapitalizminin bazı önemli isimleri olan John D. Rockefeller, Andrew Carnegie gibi sembolleşmiş isimleri güçlendirmiş ve ön plana çıkarmıştır. Bunun sonucu olarak Amerika'nın gelişen ekonomisinde büyük bir atılım yaşanmıştır. Nitekim 1886 yılında “kapitalizm” sözcüğü Amerika'nın günlük diline girmiştir (Lafeber, 1994, s.61).

19'ncü yüzyılın ikinci yarısından itibaren Amerika'nın nüfusu 71 milyona ulaşmış ve toplam üretimi İngiltere'yi geride bırakmıştır. 1865 ile 1898 yılları arasında Amerika Birleşik Devletleri'nin ihracatı kayda değer büyük ivme kazanmıştır. İhracatı 281 milyon dolardan 1,2 milyar dolara çıkmıştır. Amerika Birleşik Devletleri üretimdeki gücü sayesinde ekonomik ölçeğinde ileri bir ivmelenme yaşamıştır ve bu duruma paralel olarak kamuoyu elitleri arasında etkili bir dış politika izlenmesi beklentileri de artmıştır. Nitekim kurucusu Herbert Croly olan “The New Republic” dergisinde yer alan yazılarda bu beklentiler ifade edilmiştir. ABD'nin yeni bir dış politika geleneği için öncülük niteliği taşıyan yayınlarda ileri sürülen gelenek “İleri Emperyalizm” (Progressive İmperialism) olarak tanımlanmaktaydı ve Amerika Birleşik Devletleri'ne yüklediği bir misyon vardı; ABD'nin diğer devletleri uygarlaştırma görevine sahipti ve bunu yapması gerektiğine inanılmaktaydı. Çünkü bunu gerçekleştirmesi onun doğal bir hakkıydı (Sümer, 2008, s.124).

Amerika Birleşik Devletleri'ni kuran politikacıların dünya felsefesi, dış politikada güçlenen bir ileri emperyalizm geleneği ile birlikte ekonominin gelişmesi ile birlikte çeşitli düşünürlerin savundukları dünya görüşleriyle iç içe geçmişti. Bu dünya görüşünün politik olarak ifade edilmesinde Alfred T. Mahan'ın etkisi büyük olmuştur. Mahan, bir askeri stratejist olarak tarihteki Roma İmparatorluğu'ndan çok etkilenmişti ve kendisinin geliştirmiş olduğu “Deniz Gücü Teorisi” Amerika Birleşik Devletleri'nde büyük yankıya sebep olmuştu. Mahan'ın düşüncesine göre; Amerika Birleşik Devletleri konumu itibarıyla bir deniz gücü olmak zorunda idi. Bunun asıl olarak sebebi; ABD sanayisindeki üretim fazlalığının yeni pazarlar bulunarak gelişim göstermesi gerekiyordu. Mahan bu

konudaki düşüncelerini şu şekilde açıklamıştır; “*Ben bir emperyalistim; çünkü yalnızca değilim.*” Amerika Birleşik Devletleri’nin ekonomideki büyüme ve yükselişi Mahan örneğinde olduğu gibi diğer düşünce elitlerini de etkilemiştir. Özellikle William McKinley ve Theodore Roosevelt gibi başkanların da bu durumdan hareketle yeni stratejiler geliştirdiği görülmektedir (Sümer, 2008, s.124).

20’nci yüzyılın başına gelindiğinde Amerika Birleşik Devletleri kendi çıkarları için daha pragmatik bir düşünce doğrultusunda uygulayabileceği ilerici bir emperyalizm söylemi üretmiştir. Günümüze kadar ABD’nin bahsedilen söyleme dayalı bu pozisyonunu korumuştur ve korumayı devam ettirmek için sürekli yeni adımlar atmaktadır. Örneğin 2018’de başlayan ve devam eden ticaret savaşları açık bir şekilde bu duruma işaret etmekte ve doğrudan kamuoyuna yansımaktadır. Özellikle Amerika ile Çin arasında yaşanan kriz bunu doğrulayacak şekildedir. Çin, ihracatta Amerika ile yarış halindedir ve ucuz iş gücü sayesinde, kopyalayarak ucuza ürettiği teknolojiyi veya diğer başka ürünler sayesinde ticari hacmini büyütmektedir. Şu andaki ekonomik verilere göre önümüzdeki yıllarda Çin’in Amerika’nın yerini alacağı ileri sürülmektedir. Bu gelişme Amerika ile Çin arasındaki ticaret savaşını daha önemli hale getirmektedir. Bu nedenle Başkan Trump özellikle Çin karşısında vergi duvarlarını yükselterek Amerika’yı koruma altına almaya çalışmaktadır.

2.7. ABD’NİN GENİŞLEME POLİTİKASI

Amerika Birleşik Devletleri, 1867 yılında Rusya’dan Alaska’yı satın alarak son toprak kazanımını elde etmiştir. ABD aynı yıllarda tarım ve sanayideki ilerlemesini arttırmış ve buna bağlı olarak epeyce hızlı bir iktisadi büyümeyi elde etmiştir (Nevins, 2015, s.248). ABD, 1896 yılına gelindiğinde dünyanın en büyük ekonomik gücü olmuştur. Diğer yandan ticaret dengesinde fazlalık vermeye başlamıştır. ABD için daha önceden dış politikada izlenen izolasyonist eğilim 19’nu yüzyılın sonunda elde edilen ekonomik başarı için önemliydi ve bu ekonomik başarı ABD’nin kendi topraklarını genişletmesi açısından motivasyon sağlıyordu. Amerika Birleşik Devletleri 1800’lerin sonuna gelindiğinde tarım ve sanayisinin daha çok artış ve gelişme göstermesi maksadıyla yeni imkân ve pazarlar aramaya başlamıştır. Amerika Birleşik Devletleri, 1898 yılına gelindiğinde sömürgeci bir güç olmanın getirmiş olduğu çekiciliğe dayanamayarak gerçek manada dünyadaki siyaset sahnesine çıkışını gerçekleştirmiştir (Ataman, 2012, s.205).

Amerika Birleşik Devletleri’nin 1898 yılında İspanya ile yaşadığı savaş, ABD’nin dış politikası bakımından dönüm noktası niteliğindedir. Yaşanan bu savaş Amerika Birleşik Devletleri’nin küresel anlamda hegemonyasını sağlama arzusunu ifade

etmektedir ve yaklaşık dört ay boyunca sürmüştür. ABD, girmiş olduğu bu mücadelede başarılı olarak Küba, Porto Riko, Guam ve Filipinler'in kontrolünü ele geçirmiştir. Bu başarı sayesinde ABD, askeri üstünlüğünü tüm dünyaya gösterebilmiştir. ABD, bu savaşın ardından Pasifik bölgesinde kendisinin hâkim konumda tek güç olmasını sağlayacak bir dış politika izlemiştir. ABD'nin o dönem uyguladığı politikası "Açık Kapı Politikası" adıyla Çin'e karşı uygulanmaya başlamıştır. Bu dış politika, Boxer Ayaklanması'nın bastırılması açısından önemli bir yere sahiptir. Bu dönemde Amerika Birleşik Devletleri izolasyonist dış politikayı terk etmek durumunda kalmıştır. Çünkü Pasifik'te elde ettiği askeri ve siyasi güç sebebiyle daha önce uyguladığı geleneksel izolasyonist politika uyumsuzlaşmıştır (Ataman, 2012, s.205). Bunun ana nedeni artık Amerika'nın süper güç olmaya doğru yelken açmasıdır ve askeri ve ekonomik olarak güçlenen Amerika deniz aşırı bir güç olmak istemektedir. O dönem deniz aşırı güç olmak, izole şekilde içe kapalı bir dış politika izlemeye imkân vermemektedir. Bu sebeple Amerika izolasyonist politikayı zamanla terk etmek durumunda kalmıştır. Özellikle İkinci Dünya Savaşı'nda tamamen izolasyonist bir dış politikadan çıkmak zorunda kalmıştır.

Amerika Birleşik Devletleri'nin, dünya siyasetinde müdahale edecek güce sahip olması durumu ve diğer yandan dünya siyasetinde önemli bir siyasal aktör olma çabaları 1914 yılında Birinci Dünya Savaşı ile başlamıştır. Birinci Dünya Savaşı başladığı zaman ilk dönemde Amerika Birleşik Devletleri tarafsızlığını ilan etmiştir. Bu tercih ABD'nin izolasyonist bir dış politika eğilimini tercih ettiğini ve devam ettirmeye çalıştığını göstermektedir. ABD'nin bu tercihi rağmen, Almanya, Meksika'yı Amerika Birleşik Devletleri'nin kendi aleyhine olacak şekilde savaşa teşvik etmiştir. Ayrıca Almanya'nın denizaltıları Amerikan gemilerine saldırmıştır. Bu duruma karşı Amerikan Kongresi'nin almış olduğu karar ile Almanya'ya 1917 yılında savaş ilan edilmiştir (Sander, 2016, s.385-386).

Amerika Birleşik Devletleri savaşa dâhil olması ile İtilaf Devletlerine askeri anlamda destek sağlamıştır. Buna bağlı olarak Amerika Birleşik Devletleri izolasyonist dış politikasına savaş döneminde bir süreliğine ara verse de Kongre kararı ile Monroe Doktrini'ne tekrar geri dönüş yapmıştır. Amerika Birleşik Devletleri Senatosu, savaştan sonra Versay Antlaşması ve Milletler Cemiyeti'ne üye olmayı reddetmiştir. Dünyanın nasıl şekilleneceğini belirleyen bu iki önemli olgu karşısında ABD tekrar izolasyonist dış politika sergileyerek eski durumunu devam ettirmeye çalışmıştır. Bu izole olma durumu iki dünya savaşı arasında süren ekonomik bunalım zamanında da ABD'nin sürdürdüğü dış politikada aynen devam etmiştir (Ataman, 2012, s.206).

Amerika'nın Birinci Dünya Savaşı'na ilk aşamada müdahil olmaması büyük bir avantaj sağlamıştır. Çünkü diğer Avrupa ülkeleri büyük bir buhrana maruz kalırken ve ekonomik anlamda zarar görürken Amerika İkinci Dünya Savaşı'na daha hazırlıklı ve güçlü girmiştir. Zaten bu savaşta ABD kendisinin dünya siyasetinde ezici bir güç olabileceğini kanıtlamıştır.

ABD dış politikasının, 20. Yüzyılın ortalarına kadar izolasyonizm ile şekillendiği görülmektedir. Birinci Dünya Savaşı'nda olduğu gibi veya İspanya ile yaşanan savaş sonrasında olduğu gibi ABD belirli süre izolasyonist dış politika eğiliminden vazgeçmiştir. Ancak ABD'nin çıkarları ve kendi kıtasına dışarıdan yapılan müdahalelerde izolasyonizmi terk etmek zorunda kalsa da, hemen eski dış politika eğilimi olan izolasyonizme geri dönmüştür.

1941 yılında İkinci Dünya Savaşı'na dâhil olması ile Amerika Birleşik Devletleri yeni bir dış politika sürecine geçiş yapmıştır. Amerika Birleşik Devletleri dünya siyasetinde hegemon olabilme mücadelesine girdiği için artık izolasyonizm politikalarını terk etmek zorunda kalmıştır. ABD, kendisinin ve ittifak halinde olduğu ülkelerin güvenliğini garanti altına almaya yönelik bir dış politika yolu izlemeye başlamıştır. İkinci Dünya Savaşı'nın bittiği döneme gelindiğinde, Amerika Birleşik Devletleri kendi küresel hegemonyasını ilan etmiştir (Ataman, 2012, s.206).

ABD, İkinci Dünya Savaşı'ndan dünyanın en güçlü devleti ve bunun yanında dünyanın en güçlü nükleer silaha sahip tek ülkesi olarak çıkmıştır. Amerika Birleşik Devletleri yeni dış politika eğilimini 1945-1991 yılları arasında devam eden Soğuk Savaş dönemine göre belirlemiştir. Bu dönem iki kutuplu bir dünya sistemi olarak şekillenmiştir. Hegemonik gücünü muhafaza etmek isteyen ABD, SSCB'yi merkeze alan bir dış politika izlemiştir. SSCB'nin yıkılması ile uluslararası sistem yeni bir sürece girmiştir. ABD bu süreci anlamlandırmaya çalışmıştır. Amerika Birleşik Devletleri bu sürecin getirdiği belirsizliği anlamlandırmaya çalışırken 11 Eylül 2001 tarihli saldırılar ile sarsılmıştır (Ataman, 2012, s.206-207).

Amerika görüldüğü üzere tam anlamıyla İkinci Dünya Savaşına kadar izolasyonist dış politikadan vazgeçmemeyi ilke edinerek güçlenmiş ve daha sonra müttefik olduğu ülkelerle İkinci Dünya Savaşı'nı kazanmış ve uluslararası siyasette ve ekonomide hatta stratejik güçte başat güç olmayı başarmıştır. Daha sonraları ABD'nin izolasyonist dış politikası son bulmak zorunda kalmıştır. En önemli rakibi savaş sonrası "Kızıl Tehlike" dediği komünizm olmuş ve SSCB ile mücadeleye girişmiştir. SSCB yıkıldığı zaman tek kutup olarak Amerika'nın öne çıkması beklenilse de zamanla beklenildiği gibi olmamıştır. Çin özellikle 21. yüzyılda kendini güçlü bir şekilde göstermiştir ve ardından Rusya askeri

anlamda güçlenmeye tekrar başlamıştır. Kısaca ABD karşısındaki karşıt güç boşluğu zamanla Çin tarafından doldurulmuştur. Her geçen gün dünyada tek kutuptan çok kutuplu bir güç mücadelesine doğru gelişmeler ortaya çıkmıştır.

2.8. ABD’NİN AÇIK KAPI POLİTİKASI

ABD’nin diğer önemli bir dış politikası ekonomik anlamda üstünlüğü elde edebilmek için uygulamış olduğu “Açık Kapi” politikasıdır. 20. yüzyılın başından beri uygulanan (1899-1917) “Açık Kapi” politikası ABD-Çin ilişkisinde önemli bir yere sahiptir. Bu politika Amerika Birleşik Devletleri Bakanı John Hay tarafından yürütülmüştür (Akçay, 2013, s.11).

“Açık Kapi” politikası Amerika Birleşik Devletleri’nin Çin’den daha fazla ticari çıkar elde edebilmesi amacıyla oluşturulmuş önemli bir dış politikadır. Bu dış politikayı doğuran sebep; Çin ile sürdürülen ticarete Amerika Birleşik Devletleri’ne rakip olan İngiltere, Japonya, Fransa, Almanya ve Rusya gibi ülkelerinde olmasıydı ve bu ülkelere karşı avantajı kendi lehine çevirmesi ve ekonomik olarak gelişimini arttırabilmesi için Çin ile ticaretini sürdürmesi gerekiyordu. Bu nedenle Amerika Birleşik Devletleri “Açık Kapi” politikasını geliştirerek her ülkenin Çin pazarına eşit erişim hakkı olduğunu dile getirmiştir. Amerika Birleşik Devletleri, “Açık Kapi” politikasına anlaşma gereği taraf ülkelerin Çin ile ilişkilerine zarar verebileceği durumunu dile getirmiştir. ABD’nin bu kaygısı gerçekleşmeden önce Çin’de “Boxer Ayaklanması” olmuştur. ABD Başkanı McKinley, ayaklanma nedeniyle Çin’e yaklaşık 5000 deniz piyadesi asker göndermiştir. Asker gönderilme nedenini, Amerika Birleşik Devletleri’nin ticari çıkarlarını korumak amacıyla olduğu söylenebilir. Bakan Hay, bu müdahaleyi “Çin’de bulunan Amerikalıların güvenliği ve Çin’de bulunan ticaret tarafları için eşit girişimin sağlanması, resmi görevlilerin ve misyonerlerin güvenliğini temin etmek” olarak belirtmiştir.

Amerika Birleşik Devletleri’nin dış politika anlayışı; I. Dünya Savaşı’na kadar genellikle ticari çıkarları ön planda tutularak belirlenmiştir. Güvenlik politikası ise bu ticari çıkarlarına bağlı olarak şekillenmiştir (Akçay, 2013, s.11-12). ABD, kendi çıkarlarına bağlı olarak Monroe Doktrini’ni oluşturduğunda Dünyayı Batı ve Doğu olarak ikiye ayırmıştır. ABD bu şekilde kendi güvenliğini sağlamaya çalışmıştır. Diğer yandan “Kaçınılmaz Kader” (Manifest Destiny) anlayışı ortaya çıkmış ve Amerika Birleşik Devletleri’nin ekonomik kazancının ve kendi üstünlüğünün tüm diğer ülkelerden daha yukarıda olması gerektiğine dayanan bir düşünce üretilmiştir. İlahi “Kader” diye ifade edilen bu düşünceye göre; Amerika Birleşik Devletleri’nin Anglo Sakson genlerinden gelen bir üstünlüğü

bulunmaktadır ve bununla birlikte “Protestan İş Ahlakı” ile birleşmiş bir çalışkanlığı söz konusudur. Amerika Birleşik Devletleri bu düşünceye bağlı olarak; diğer ulusları kendisinin eğitebileceğine ve bu ulusları yönlendirme faaliyetlerinde bulunabileceğine doğal bir hak olarak sahip olduğunu düşünmektedir. Amerika Birleşik Devletleri’nin, ekonomide üstün olma çabaları 1899-1917 yıllarını kapsayan “Açık Kapı” politikası olarak tarihteki yerini almıştır (Akçay, 2013, s.10-11).

ABD’nin dinsel bir kavrayışla kabul ettiği bu düşüncelerle Machiavelli’nin dinin kullanılmasından bahsederken ve buna mutabık olarak Amerika’nın tüm dünyanın ekonomik çıkarlarını elde etmek için ortaya sürdüğü Anglo Sakson kültür ve inanç ile hak iddiası aynı denklemde birleşmektedir. Machiavelli, eğer devletin varlığı ve güçlü olarak kalması söz konusu ise dinin kullanılmasını doğru kabul etmiştir. Ona göre bu ahlaksızlık değildir. Çünkü devletin güçlü kalabilmesi açısından son derece mübah görülen bir durumdur. Amerika’nın Anglo Sakson söylemi kendini meşru kılmak içindir ve hem kendi halkı nezdinde hem de dünya genelinde kutsiyet sahibi olduğuna inandırmak istemektedir.

2.9. ABD’NİN SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİ İZLEDİĞİ DIŞ POLİTİKA TERCİHLERİ

Sovyetler Birliği ile ABD arasında küresel hegemonik güç olma mücadelesinin yaşandığı Soğuk Savaş döneminde Amerikan dış politikası, Sovyetler Birliği tehdidine karşı caydırma ve çevreleme politikalarını merkeze alacak şekilde ideolojik dış politika tercihleri kullanılmıştır. Bu tercihler aşağıda incelenmiştir.

2.9.1. ABD’nin Çevreleme ve Caydırma Politikaları

Amerikalı diplomat George Kennan’ın 1947 yılında “Çevreleme Politikası” (Containment Policy) önemli bir politikadır ve Sovyetler Birliği’nin yayılmasını önleyerek kendi sınırları içine hapsedilmesini hedeflemektedir. Bu politika ile komünizmin yayılmasına izin verilmeyecek ve etki alanı sınırlandırılacaktı. Diğer bir dış politika “Caydırma Politikası” (Deterrence Policy) idi. “Caydırma Politikası” Amerika Birleşik Devletleri’nin hâkimiyetine zarar verebilecek her gücün bertaraf edilmesine yönelik bir dış politikadır. Özellikle Amerika Birleşik Devletleri bu politikalar ile temelde Sovyetleri hedef alarak etkisini sınırlandırmak istemiştir. Amerika Birleşik Devletleri, Sovyet etkisi ve gücünü yok edebilmek amacıyla askeri gücünü dolaylı ya da doğrudan kullanabilmiştir.

Askeri gücünü dolaylı ya da doğrudan kullandığı Küba Krizi, Kore Savaşı ve Vietnam Savaşı bunun en iyi örneklerindendir.

Amerikan dış politikasının şekillenmesine neden olacak en önemli konu ABD için stratejik anlamda öneme sahip yerleri kontrol altına almak istemesiydi. Ortadoğu bu anlamda önemli bir yere sahipti ve bölgenin kontrolsüz olarak silahlanmasını sınırlandırmaya çalışmıştır. Ortadoğu'da bölgesel istikrarın sağlanmasına yönelik adımlar atılmaya çalışılmıştır. Küresel sorunları ABD kendi çıkar ve yöntemlerine göre çözümlemeye çalışmıştır (Ataman, 2012, s.207).

Amerikan pragmatik davranış biçimi ve realistik bakış açısı ile tarihi meselelerde nasıl davranış sergilediğini anlamak son derece önemlidir. Çünkü Amerika bu davranış biçimlerini Ortadoğu ve Afganistan ve diğer başka bölgelerde devam ettirmektedir. Oyun tarzını değiştirse de aslında hedef ve anlam açısından aynı şeyleri yapmaktadır. ABD, özellikle dış politikasını soğuk savaş döneminde mücadele anlamında zirve noktasına ulaştırmıştır.

Nitekim Amerika'nın dış politikası, geçmişte Soğuk Savaşın etkisi ile şekillenmiş ve kimlik kazanmış olduğu görülmektedir. ABD, Soğuk Savaş sayesinde günümüzdeki güçlü başkan misyonunu kamuoyuna yerleştirebilmiştir. Ayrıca Amerika Birleşik Devletleri'nin CIA ve Savunma Bakanlığı gibi güçlü kurumları bugünkü dış politik kültürünü üretmişlerdir. Sovyetler Birliği'nin II. Dünya Savaşı sonrası Doğu Avrupa üzerinde ideolojik yayılma isteği, Amerika Birleşik Devletleri'nin dış politikasında yeni bir düşünce akımının çıkmasına neden olmuştur. ABD, ortaya koyduğu antikomünist ideoloji ile Sovyet tehdidine karşı daha önce hiç olmadığı kadar büyük bir dış politika yapılanmasına gitmiştir (Sümer, 2008, s.130).

2.9.2. Yeni Dünya Düzeni Sonrası Dış Politika

Soğuk Savaş dönemi, dış politika yönünden incelediğinde daha belirgin ve açık politikalar izlendiği gözlemlenmektedir. Soğuk Savaş sonrası ise daha belirsiz ve istikrarsız bir dış politika durumu ortaya çıkmıştır. Bahsedilen dış politikadaki belirsizlik; Brezniski, Fukuyama ve Huntington gibi önemli düşünürlerin fikirleri ele alınarak anlamlar yüklenmeye çalışılmıştır. Bu bakımdan dış politikada izlenen uygulamalarda bu önemli düşünürlerin etkisinin olduğunu söylemek mümkündür. Soğuk Savaş sonrasında, ulusal ekonomi ve enerji alanında yaşanan sorunların, Amerikan dış politikası üzerinde büyük bir etkiye sahip olduğu gözlemlenmektedir. Soğuk Savaş sonrası Amerika Birleşik

Devletleri'nin yeni dünya düzeninde ortaya koyduğu dış politika eğilimi “Tek Yanlılık” (Unilateralism) şeklinde olmuştur. Amerika Birleşik Devletleri'nin üretmiş olduğu bu söylemle, kendi hegemonyasını kabul ettirebilmek için dünyanın küreselleştirmesini hedeflemektedir. ABD, küreselleşmenin yaygınlaşması yönündeki çabalarını korumaya yönelik dış politikada adımlar atmaya çalışmıştır. ABD, Soğuk Savaş sonrası dönemde tek süper güç olduğu dünya sisteminde uluslararası toplumun çıkarlarını gözetmeden kendi ulusal çıkarlarını ön planda tutarak tek yanlı bir dış politika izlemiştir. Özellikle Ortadoğu olmak üzere dünya üzerindeki her yerde jandarma rolünü üstlenmiştir. Amerika Birleşik Devletleri'nin 1991 yılında Kuveyt'i Irak'ın işgalinden kurtarmak amacıyla girişmiş olduğu müdahalede dünyanın jandarması rolünü ilk defa somut biçimde sergilediği önemli bir örnektir (Ataman, 2012, s.207-208).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SOĞUK SAVAŞ SONRASI DIŞ POLİTİKADA ABD BAŞKANLARININ MAKYAVELİST YAKLAŞIMLARI

Bu bölümde Soğuk Savaş sonrası görev yapan ABD başkanlarının izledikleri politikalarda Makyavelist yaklaşımın izleri incelenecektir. ABD başkanlarının dış politika tercihlerini belirleyen önceliklerin nelerden oluştuğuna ilişkin ipuçları elde edilmeye çalışılacaktır.

3.1. SOĞUK SAVAŞ SONRASI ABD BAŞKANLARI DÖNEMİNDE DIŞ POLİTİKALAR

1947’de başlayan Soğuk Savaş, SSCB’nin 1989’da çöküşüyle sona ermiştir ve dünyada yeni bir düzenin, başlangıcın habercisi olmuştur. ABD açısından bu durum açık bir zaferdir ve SSCB’nin çöküşü komünist tehlikenin büyük anlamda yenilgiye uğratılması anlamına gelmektedir.

Soğuk Savaşın son yıllarında ABD’de Cumhuriyetçi Başkan olarak görevde bulunan Ronald Reagan döneminden (1981-1989) sonra yine bir Cumhuriyetçi olarak “George Helbert Walker Bush” başkanlığa seçilmiştir. Bush, Reagan’ın bir anlamda mirasını devralarak iktidara gelmiştir. Daha sonra iktidara gelecek oğlundan dolayı “Baba Bush” diye adlandırılan George H. W. Bush, seçim propagandalarında Reagan’a göre daha ılımlı, temkinli ve soğukkanlı olacağını dile getirmiştir. Baba Bush, Reaganizm politikasının aksine tepkisel ve problemlere daha çözümleyici bir yaklaşımda bulunacağını söylemiştir. Yani Reagan gibi aktif ve ideolojik olmayacağını dile getirmiştir (Kurtbağ, 2007, s.189). Soğuk Savaş sonrası ABD’nin dış politik tercihlerinde kendine güven, rakipsizlik ve kalıcı çözümler üretme çabalarının izlerini beklemeye başlayan dünya kamuoyu, kısa süre sonra yanıldığını anlamıştır.

3.1.1. George Helbert Walker Bush Dönemi ABD Dış Politikası

Baba Bush dönemi diye adlandırılan Amerika’nın tek kutup olduğu dönem anlaşılmaktadır. SSCB yıkılmıştı ve bu nedenle ABD dünyada geniş bir hareket alanı bulabilmekteydi. Bu durum ilerleyen zamanlarda değişim göstermiştir. Çin gibi yeni süper

güçler ortaya çıkmaya başlamıştır. Çok kutuplu bir güç sistemi oluşmaya başlamıştır. G. H. W. Bush döneminde ABD, ilk başta tek kutuplu bir dünya liderliği rolüne girmek istememiştir. Amerika Birleşik Devletleri, SSCB'nin dağıldığını görmesine rağmen olaylara soğukkanlı bir yaklaşım ile bakmıştır. Dönemin Başkanı olan Baba Bush, görevine başladığı ilk iki yıllık süreçte; SSCB'nin Afganistan'ı terk etmesi, Doğu Bloku'nun dağılması süreci, silahların azaltılması, kapitalist demokrasinin sosyalizme yenilmesi ve kapitalist sistemin zafere ulaşması gibi önemli gelişmeler ele alınarak dış politika yürütülmüştür (Brzezinski, 2008, s.51).

Bu gelişmelere ek olarak ABD tarafından Panama müdahalesi (1989-1990) gerçekleşmiştir. Diğer yandan bir önemli gelişme, birleşik bir Almanya hedefi ile Almanya'yı NATO'ya bağlı kılmak istenmiş ve SSCB'nin tamamen Doğu Avrupa üzerinden çekilmesi hedeflenmiştir. Bu gelişmeler incelendiğinde Amerika Birleşik Devletleri'nin müdahaleci bir role geri dönüş yapacağı dikkat çekmektedir (Ermağan, 2012, s.23-24).

ABD, uluslararası alanda iki kutuplu sistemin çökmesiyle birlikte “Akıllı Güç” yaklaşımını benimsemiştir. “Akıllı Güç” yaklaşımı; sert ve yumuşak güç unsurlarının dengeli bir biçimde kullanılması anlamını taşımaktadır. Bu kavram Nye tarafından kurgulanmış olsa da Amerika Birleşik Devletleri daha önceki güvenlik dış politikalarında sert ve yumuşak gücü dengeli olarak 20. yüzyılın başından beri uygulamaktaydı. Bu duruma örnek olarak; Theodore Roosevelt'in “yumuşak konuş ve büyük bir sopa taşı” söylemi sert ve yumuşak gücün nasıl bir sentezde kullanılması gerektiğini göstermektedir (Akçay, 2013, s.17). Makyavelist düşünce ile uyumlu olan Roosevelt'in bu söylemi ile diplomatik nezaketin, çözümleyici konuşmanın altında her zaman güç kullanabilecek konumunun olduğu gösterilmek istenmiştir. Böylece ne sert ne de yumuşak olma durumu vardır, son derece pragmatik bir davranış sergileme biçimidir. Gerektiği yerde sert olunabileceği anlaşılmaktadır.

Irak 1990 yılında Kuveyt'i işgal ettiğinde ABD bu duruma karşı askeri çözümü masaya yatırmıştır. Amerika Birleşik Devletleri, dünya ekonomisinin güvenliğinin sağlanması bakımından petrol akışının devamlılığının güvenceye alınması ve Kuveyt'e yardım edilmesinin gerekli olduğu gibi nedenleri öne sürerek Birleşmiş Milletlerin (BM) desteğini almıştır. Bunun sonucu olarak; ABD, liderlik rolünü üstlenerek Irak'ı Kuveyt'ten çıkartmıştır. Amerika Birleşik Devletleri müdahale sırasında müttefik olduğu ülkeler ile birlikte hareket etmiş ve çeşitli ülkelere destek görmüştür. ABD kısa bir süre sonra bu defa yine kendi komutası altında Birleşmiş Milletler şemsiyesini de kapsayan bir şekilde 1992 yılında Somali'ye müdahalede bulunmuştur. ABD'nin dış politikasında; Soğuk Savaş

durumunun ortadan kalkmış olmasına rağmen tek taraflı ve kendi konumunu tüm dünyaya kabul ettirmeye çalışan bir dış politika izlemeye devam ettiği görülmüştür. Dolayısıyla Amerika Birleşik Devletleri'nin çıkarı söz konusu olması nedeniyle gerçekleştirmiş olduğu müdahaleler makyavelist anlayışla uyumlu şekilde emperyalist bir dış politika benimsediğini göstermektedir.

Bu yeni dış politika tutumunu destekleyen, 1992 yılında ortaya çıkan “Savunma Planlama Rehberi” olmuştur. Bu belge, Amerika Birleşik Devletleri'nin diğer gelişmiş ülkelere karşı güçlü konumda olması gerektiği üzerinedir ve ekonomik ve siyasal anlamda caydırıcı bir güç olması şeklinde kurgulanmıştır. Diğer yandan başka süper güçlerin ortaya çıkması engellenmek istenmektedir. NATO örgütünden başka alternatif başka bir örgütün kurulması da engellenmelidir ve diğer yandan dünya üzerinde ABD hegemonyasından başka bir güç olmamalıdır. Bu belge, Savunma Bakanı Yardımcısı Paul Wolfowitz denetiminde hazırlanmıştır ve kendisi “yeni muhafazakâr” kimliği ile tanınmaktadır. Geleneksel muhafazakarlara göre yeni muhafazakâr görüş açısı daha sert görünüme sahiptir. Kısaca daha şahin ve daha saldırgan bir görünüm sergilemektedir (Köni, 2007, s.85).

Bu dönemde çıkarlar neyi gerektiriyorsa Amerikan hegemonyasını yayabilmek ve kontrol altına alabilmek için sert güç kullanımı da dahil askeri harekattan çekinilmemiştir. Pragmatik ve çıkarıcı bir durum sergilenerek sert güç kullanılmıştır. Makyavelist bakış açısı ile ABD tarafından Irak, Afganistan, Libya ve Suriye gibi birçok ülkede farklı sebeplerle askeri müdahaleler gerçekleştirilmiştir.

ABD Başkanı George H. W. Bush, 1992 yılında Kongre’de yaptığı açıklamada “Yeni Dünya Düzeni” kavramı üzerine şu açıklamalarda bulunmuştur; “*Daha öncesinde iki kutuplu kampa bölünmüş dünya sistemi mevcutken artık tek ve üstün bir süper güç vardır: Amerika Birleşik Devletleri. Dünya bu durumu hiçbir korku duymadan kabul etmektedir. Çünkü dünya gücümüze inanıyor. Haklılar da. Adil olacağımıza ve kendimizi dizginleyeceğimize inanmaktadırlar, itidalden yana tavır ile hareket edeceğimize inanmaktadırlar. Doğru olan neyse onu yapacağımıza inanmaktadırlar*” şeklinde dile getirmiştir (Bostanoğlu, 1999, s.305).

Görüldüğü üzere Soğuk Savaş sonrası ABD Başkanı George H. W. Bush kendi ülkesinin rakipsiz şekilde güçlü olduğunu vurgulamaktadır. Aslında bu söylemleri ‘Dünya Jandarması’ olma eğilimini göstermektedir. ABD, Soğuk Savaş sonrası tek kutuplu güç olmuştur. Yalnız bu durum belli zaman sonra değişime uğramış ve önce Çin ortaya çıkmıştır ve süper güç olarak yerini almıştır. Daha sonra Rusya’nın da toparlanması ile artık dünya daha çok kutuplu bir sisteme dönmüştür.

Amerika Birleşik Devletleri'nin özgür ve bağımsız bir ülke olacağını belirten 1991 "Ulusal Güvenlik Stratejisi Belgesi" önceliklerinin ekonomik, askeri, siyasal ve diğer alanları da kapsamakla birlikte dört ana bölümde toplanmıştır. Askerî açıdan; *"Amerika Birleşik Devletleri ve müttefiklerinin güvenliğini tehdit edebilecek her türlü saldırıyı bertaraf edecek caydırıcılığı kullanmak, denetlenabilir silahlar üzerinde kontrollü anlaşmalar sayesinde istikrarın sağlanması, kritik bir silah olan kitle imha silahlarının düşmanların eline geçmesine engel olmak"* gibi önemli kriterler belirlenmiştir. Ekonomik açıdan; *"müreffeh ve güçlü bir ülke olabilmek için ulusal ekonomiye güç kazandırmak, uluslararası pazarlara, enerji ve maden kaynaklarına, okyanusların tümüne ve uzaya açılmayı garanti altına almak, serbest ticaret biçimine dayanan, açık ve genişleyen bir uluslararası ekonomi için teşviklerin yapılması"* hedeflenmiştir. Siyasal açıdan ise; *"SSCB'deki demokratik hareketlere destek sağlanması, demokratik olan değerlere ve bireysel olan haklara sahip çıkmak, Batı Avrupa'nın bütünleşmesi durumunu teşvik etmek, NATO'nun gelişimi ve dönüşümü için destek vermek, insan hakları ve bölgesel anlaşmazlıkların çözümünde etkili olunması"* hedeflenmiştir. Diğer alanlar diye anlatılmak istenen ise; uluslararası sistemde terörizm ile mücadele etmek, kaçakçılıkla ve uyuşturucu ile mücadele edilmesini kapsayan amaçlar olarak belirlenmiştir (Karakaya, 2010, s.56-57).

Amerika Birleşik Devletleri açısından "Yeni Dünya Düzeni" söyleminin uygulamada dört sonucu ortaya çıkmıştır: İlk olarak Saddam Hüseyin'in Kuveyt'i işgali sonrasında Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin almış olduğu kararlar sonrasında uluslararası koalisyon gücü ile geri püskürtülmesi Amerika Birleşik Devletleri açısından "Yeni Dünya Düzeni"nde uluslararası toplumun jandarması rolünü üstlenecek bir adım olmuştur. İkinci olarak Amerika Birleşik Devletleri'nin Irak Harekâtı'ndaki koalisyon ile başarılı bir operasyon gerçekleştirdiğine inanmasıdır ve bundan aldığı güçle ileride gerçekleşecek diğer bölgelerdeki operasyonlarda liderlik etmek istemekteydi. Bunun sonucu olarak Amerika Birleşik Devletleri, ilerleyen zamanlarda Somali, Bosna-Hersek, Haiti, Kosova, Afganistan ve bunun gibi birçok bölgeye müdahale eden, mevcut durumu değiştiren ülke konumunda yer almıştır. Üçüncüsü ise; Soğuk Savaşı kazanmış olan Amerika Birleşik Devletleri, NATO'yu kendi çıkarlarına hizmet etmek üzere yeniden organize etmeyi hedeflemiştir. NATO'yu klasik savaş ve çatışmalarda değil birçok faaliyette kullanmak istemiştir. Barışı koruma, insani kurtarma, uluslararası terörizm ile mücadele, yasadışı göç gibi birçok konu üzerinde NATO'nun etkinliği ABD'nin kontrolünde arttırılmak istenmiştir. Dördüncü olarak "Yeni Dünya Düzeni"ni siyasal ve askeri alan üzerinde oluşturmak isteyen Amerika Birleşik Devletleri, bölgesel ve küresel ekonomik yapılarla bu durumun desteklenmesini hedeflemiştir. Bu nedenle Kuzey Atlantik Serbest Ticaret Anlaşması (NAFTA) ve Asya Pasifik Ekonomik İşbirliği (APEC) gibi oluşumları rakiplerini etkisiz hale getirmek için teşvik etmiştir.

ABD'nin "Yeni Dünya Düzeni" söylemi tam olarak başarılı olamamıştır. ABD'nin yer aldığı askeri operasyonlarda bu ülkenin ortaya çıkan başka niyetleri sebebiyle büyük anlaşmazlıklar ortaya çıkmıştır. Örneğin Saddam Hüseyin, Kuveyt'ten çıkarılmıştır ancak 2003'te gerçekleşen Irak İşgaline kadar yaklaşık 13 yıl daha iktidarda kalmaya devam ettirilmiştir. Somali operasyonu da başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Yıllardır devam eden Arap-İsrail sorunu gibi mevcut sorunların çözüme ulaşılmasında gerçekçi bir ilerleme kaydedilememiştir. Ekonomik yönden müdahale edilen bölgelerde genellikle bir yıkım yaşanmıştır (Karakaya, 2015, s.3-4).

Amerika Birleşik Devletleri'nin çeşitli bölgelere saldırganlığa varan müdahaleleri sebebiyle zamanla uluslararası sistem çok kutuplu bir dünya sistemine evrilmiştir. ABD için uluslararası toplumun jandarması olmaya çalışmanın ciddi anlamda ekonomik maliyetleri olan bir meseledir ve siyasi anlamda da büyük bedelleri vardır. Amerikan dış politikası tarihsel olarak süreklilik üzerine kuruludur ve Amerika bu saldırganlığı ile kendine sürekli düşman bulmuştur. Oysa ABD, özgürlüğü ve liberal ekonomik modeli yayan süper bir güç olarak dünya kamuoyunda yer edinmek istemektedir. Bunun için gerekli yumuşak ve sert güçlerini kullanmakta bir çekincesi de bulunmamaktadır.

ABD, hedefe ulaşmak için Makyavelist bir şekilde gerçekleri gizlemeyi de uygun görmüştür. Bazen de dünya kamuoyunu aldatmayı sorun etmemiştir. Örneğin Irak'a yapılan harekâta ABD, bu ülkede kimyasal silahların olduğunu iddia ederek müdahale etmişti. Ancak bunun doğru olmadığı, açıkça yalan söylendiği ve Irak petrolüne ulaşmak için yapılan hile olduğu ortaya çıkmıştı. Tam bir Makyavelist davranışa örnek verilebilecek bu durum ABD için Ortadoğu'yu yeniden düzenlemesinin bir paravanı görülmüştür. Örneğin Kuzey Irak'taki Kürtleri de kullanıp bölgede kendi çıkarlarına uygun bir sistem yaratmaya çalışmıştır.

ABD askeri ve ekonomik kaynaklarını boş yere harcamak istemeyen pragmatik bir ülkedir. Çin ve Rusya askeri anlamda Amerika ile büyük bir güç mücadelesi içinde yan yana gelmiştir. Özellikle Amerika ile Çin arasında ticaret savaşları ortaya çıkmıştır. Bu nedenle çok kutuplu sistemin oluşması Amerika açısından bir dezavantajdır. ABD'nin kendi çıkarlarını pragmatik anlamda doğrudan uygulaması zorlaşmıştır. Çünkü diğer süper güce sahip ülkelerin çıkarları ile ters düşmektedir. Bu durum ise Amerika'nın hareket alanını kısıtlamaktadır.

Soğuk Savaş sonrası dönemde Amerika Birleşik Devletleri'nin ortaya koyduğu "Yeni Dünya Düzeni" iddiası en etkili yeni dış politika söylemi olarak "Tek Yanlılık" (Unilateralism) şeklinde görülmüştür. Nitekim bu söylem, ABD hegemonyasının dünya

üzerinde küreselleştirilmesi ve korunmasını amaçlayan bir içeriğe sahiptir. Amerika Birleşik Devletleri'nin bu dönemde süper güç olması dolayısı ile başına buyruk hareket ettiğinde uluslararası toplumu dikkate almadığını ve kendi ulusal çıkarlarını sürekli önde tutan tek yanlı bir dış politikayı izlediği görülmektedir (Ataman, 2012, s.208). Soğuk Savaş sonrası Amerika, dünya genelinde kendi emperyal çıkarlarını ve ideolojisini kabul ettirmek için çıkan fırsatı kaçırmayarak Soğuk Savaş sonrası ilk yıllarda uygulamaya çalışmıştır ama daha sonraları farklı kutuplarda karşısına yeni güçler ortaya çıkmıştır. Bu nedenle tümünde tam başarılı olduğunu söylemek mümkün değildir.

1991 yılında yapılan bir kamuoyu yoklamasına göre Amerikan halkının %75'i Amerika Birleşik Devletleri'nin dünya jandarması gibi davranmasına karşı çıkarken, %26'lık kesim ise bu görüşü desteklemiştir. Yalnız şu durum gözetilmelidir ki; dış politika krizleri yaşandığı zamanlarda ağırlıklı olarak Amerikan kamuoyu, Başkanın verdiği kararların arkasında yer almaktadır. Örneğin Irak'ın Kuveyt'i işgal etmesinden sonra, Çöl Fırtınası Harekâtı'na kamuoyu tarafından verilen destek %80'e ve Kuveyt'in kurtarılması için Başkan George H. W. Bush'a verilen destek %89'a çıkmıştır. Panama'ya müdahalede ise bu oran %74 olmuştur. Saddam Hüseyin'i devirme operasyonu öncesi yapılmış olan kamuoyu anketine göre Amerikalıların %75'i Başkan Bush'a destek verdiği gözlemlenmiştir (Sümer, 2008, S.134).

Sonuç olarak Başkan George H. W. Bush dönemindeki ABD dış politika uygulamaları çoğunlukla ABD'nin menfaatlerine odaklanarak çıkarıcı temelde şekillendirilmiş Makyavelist görüşü benimsemiş güvenlik uygulamaları şeklinde görülmüştür.

3.1.2. Bill Clinton Dönemi ABD Dış Politikası

Amerika Birleşik Devletleri, özellikle demokrat parti üyesi Clinton'ın Başkanlık döneminde dünyaya düzen veren Jandarma ülke konumundan daha çok uyuşmazlıklar yaşanan çeşitli bölgelerde arabuluculuğa soyunan, çözüme katkı sunan devlet rolünü sürdürmek istemiştir. Bu dönemde ortaya çıkan Türk-Yunan, Bosna, İsrail-Filistin, Yunanistan-Makedonya, Kuzey İrlanda ve Kosova gibi bölgelerdeki uyuşmazlıkların çözümü için Amerika Birleşik Devletleri aktif olarak arabuluculuk yapmıştır. ABD bu sorunların çözümünde tarafları kontrol eden ve gerekirse çözümü dayatan etkili bir dış politika kullanımını gerçekleştirmiştir.

1993-2001 yılları arasında Amerika Birleşik Devletleri'nin 42. Başkanı Bill Clinton döneminin ana özelliği; Amerikan ulusal güvenliğinin sağlam bir şekilde ilerlemesi ve garanti altına alınması ekonomik alanın güvence altına alınmasına bağlanmıştır. Başkan Clinton, Wilsoncu pragmatizm ile ekonomik liberalizm modelini demokratik modele bağlamıştır. Böylece Amerika Birleşik Devletleri'nin hem diğer demokrasiler hem de demokrasi vaat eden ülkeler adına daha güvenli ve gelecek vaat eden bir dış politika izlenmesini desteklemiştir. ABD, bunu demokrasi ve liberalizm adına yapmıştır. Clinton yönetiminin bu politikaları destekleyen çabaları 1994-1996 yıllarında “Ulusal Güvenlik Strateji” belgesinde şu şekilde ifade edilmekteydi: “*Bizim ulusal güvenlik stratejimiz pazar ekonomilerini ve demokratik topluluğu genişletmek, bunu yaparken de çıkarlarımızı, müttefiklerimizi ve ulusumuzu tehdit eden bütün tehlikeleri sınırlandırmak ve caydırmak hedefine dayanmaktadır. Demokrasi, siyasi ve ekonomik liberalleşme dünyaya ve özellikle bizim için stratejik öneme sahip ülkelerde daha fazla hâkim oldukça milletimiz daha güvende olacak ve halkımız kesinlikle refah içinde yaşayacaktır*” (Clinton Yönetimi Ulusal Güvenlik Konseyinin sunduğu Ulusal Güvenlik Strateji Belgesi, 1994-1996).

Yukarıdaki ifadelere göre bu dönemde de Amerika kendi çıkarları için pragmatik bir dış politikadan kesinlikle ödün vermemiştir. Ekonomik yayılma ve çıkar üzerine bir güvenlik anlayışını benimseyen Amerikan dış politikası uygulamasını net olarak gözlemlemek mümkündür. İfadede yer verilen liberalleşme, demokrasi ve hatta pazar ekonomisi ABD için çok önemli kavramlardır. Bunlara zarar verilmesi onun dış politikadaki güvenliğini tehlikeye atmaktadır. ABD, belirtilen kavramlar yanında küreselleşmeyi kendi ekonomik, kültürel ve politik çıkarları üzerinden gerçekleştirmekte ve bunun sürdürülmesinin doğru olduğunu düşünmektedir.

Amerikan dış politikasında Clinton dönemi “Pax Americana” ilkelerine dayandığı gözlemlenmektedir (Çiftçi, 2009, s.210). Bu dönemde; demokrasi, insan hakları ve barışı sağlamak üzerinden ABD'nin kendine görev edindiği ileri sürülmektedir. Ayrıca ABD, Birleşmiş Milletlerin desteğini almıştır ve sorunların çözümü için etkin rol alabilmiştir. Clinton yönetimi, Amerika Birleşik Devletleri'nin inandığı değerler konusunda dünyaya liderlik etmesi gerektiğini düşünmekteydi. Diğer yandan dış politikada Bush'un aksine çok taraflılığa önem verilmiştir. Bu sebeple “Demokrasilerin Genişletilmesi” söylemi Amerika Birleşik Devletleri'nin dış politikasında temel bir argüman haline gelmiştir. Clinton yönetimi ahlaki ilkelerin gerçekleşmesi için ağırlıklı olarak sert güç yerine yumuşak gücü (soft power) kullanmayı tercih etmiştir. ABD bazı durumlarda ise gerekli gördüğü şekilde tek taraflı güç kullanımına başvurmuştur. 1999 yılında NATO'nun Kosova'ya müdahalesi ve Birleşmiş Milletler yönetimi olmadan kitle imha silahları üretildiği iddiası ile Sudan'ın Başkenti Hartum'da bir fabrikanın

bombalanması gibi olaylar güç kullanımına örnek gösterilebilir (Tshiyembe, 2011, s.58). Bu dönemde öne çıkan yumuşak güç, genel olarak öncelikli bir dış politika aracıdır ve ABD'nin yumuşak güç kullanması maddi açıdan çok daha pragmatik gerekçelere dayanmaktadır ayrıca daha az masraflı ve zahmeti az bir dış politikadır. Yumuşak güç diplomasiyi etkin kullanmanın gerçekten iyi bir yoludur.

Clinton yönetimi dış politika anlamında, Soğuk Savaş sonrasındaki döneme uygun olarak açık ve tutarlı bir dış politika stratejisi izlemiştir. Dış ve iç politika arasında yakın bir bağ kurulmuştur ve Amerika Birleşik Devletleri'nin kendi içerisinde ekonomik ve sosyal açıdan güçlü olması halinde aynı zamanda siyasi alanda küresel bir liderlik rolünü de oynayabileceği öngörülmüştür. Bu doğrultuda, Amerikan sermayesinin kendisini gösterebilmesi amacıyla politikalar üretilmiştir. ABD'nin asıl olarak hedefi, piyasa ekonomilerinin ve zayıf demokrasilerin mümkün olduğunca güçlendirilmeleri-genişletilmeleridir. Eğer bu ilkelere karşı çıkan olursa onunla mücadele edilmesi istenmektedir (Ermağan, 2012, s.24).

Başkan Clinton, NATO'nun genişlemesi için etkin rol almıştır ve Amerika Birleşik Devletleri'nin dünya üzerindeki liderlik alanının genişlemesini sağlamıştır. NATO'nun genişleme kaydettiği bu ortamda üye ülkeler arasındaki bağları kuvvetlendirmiştir. Genişlemeye yönelik bu tutum, ekonomik alanda da kendisini göstermiştir. Uluslararası sermaye kuruluşlarının etkinliğini arttırmaya yönelik politikalar oluşturulmuştur. Tüm bu gelişmeleri incelediğimizde, Amerika Birleşik Devletleri dünya siyasetinde o dönemin “vazgeçilmez gücü” olmuştur (Brzezinski, 2009, s.189-201).

O dönemde ABD, ekonomi temelli bir dünya hegemonyasını sağlamak istemektedir. Pazarları kendi liberal politikaları üzerinden şekillendirmek istemektedir. Bunun için müdahale edecek konum veya başka deyişle zemin bulduğu zaman gerçekleştirmektedir. Amerika liberal ilkelere aykırı şekilde pragmatik olarak bazen ekonomide koruyucu dahi olabilmektedir. Bunun asıl nedeni krize girme olasılıklarının artması ve kendi çıkarlarına uygun olarak politika gerçekleştirmek istemesidir. Ancak ABD, piyasayı ele geçirdiği ve ihracatına diğer ülkeleri bağımlı kıldığı zaman korumacı bir ekonomik dış politikadan derhal vazgeçmektedir. Kısaca bu dönemde de ABD, kazanımlarını artırmak için Makyavelist bir tutumla hangi politika işine gelirse onu uygulamaktadır.

Bill Clinton'un başkan olduğu ilk dönemde elde ettiği küresel ölçekli başarılar ve bütçe açığının düzeltilmesi Clinton'un tekrar seçilmesinde önemli bir rol oynamıştır. Ekonomideki refah düzeyinin artması ve sosyal hayattaki gelişen olumlu ivmelenme ile halkın desteğinin alınması ve bununla birlikte dış politikada daha aktif bir uygulama söz

konusu olmuştur. Post-Realizm fikrine daha yakın bir politika ve reel politik kaygılara kilitlenen bu yeni yaklaşım, ittifak halinde olduğu ülkelerle ilişkilerinin güçlü hale getirilmesi ve Amerika Birleşik Devletleri'nin geçmişten beri dış politikada geleneksel ortakları ile birlikte sürdürmüş olduğu çalışma biçimini devam ettirmesi şeklinde ilerleme kaydedilmiştir. Buna göre ABD'nin çıkarlarına uygun bir durum gelişirse derhal harekete geçilmeliydi ve bu duruma müdahale edilmesi şart idi. Bill Clinton, fırsat kollayan ve dış politikada yumuşak güç merkezli bir uygulama yolunu izlemiştir. Güç merkezli bu dış politika için küreselleşme olgusundan yararlanılmıştır. Küreselleşme, bu dönemde Amerikan hegemonyasına doğrudan hizmet eden bir süreç halini almıştır (Ermağan, 2012, s.25).

3.1.3. George W. Bush Dönemi ABD Dış Politikası

2000 yılında Amerika Birleşik Devletleri Başkanı seçilen George Walker Bush, kendinden önce Başkan olan Clinton'un idealist kişiliği, işbirlikçi yapısı ve küreselleşmeyi ön planda tutan politikalarına karşı daha "realist" denilebilecek bir dış politika yolunu izlemiştir. George W. Bush'un ideolojik tarafı daha belirgindir ve "Amerikan İstisnacılığı" denen milliyetçi söylemi, onun dış politikadaki etkinlik arayışına hizmet etmiştir (Karakaya, 2015, s.9).

"Amerikan İstisnacılığı" söylemi, Amerika Birleşik Devletleri için liberal devlet anlayışına sahip olmasının yanı sıra dört özelliği ile ön plana çıkmaktadır. Birincisi, ABD ve Avrupa'da hâkim olan devlet egemenliğinin farklı anlamlar taşımasıdır. Bu anlamda Amerikancı yaklaşımdaki temel sorunsal dünyaya özgürlük getirme görevini taşıyan bir devlet egemenliğinin başkalarıyla paylaşılmasının mümkün olmadığı gerçeğidir. İkincisi ise Amerika Birleşik Devletleri dış politikasının meşruiyet kazanması için uluslararası rejimlerden çok ulus onayına bağlı olmasıdır. Üçüncü özellik bu durumun ulusal niteliğidir. Amerika Birleşik Devletleri, özgürlüğü dünyaya yaymak gibi genel bir misyona sahip olsa da bu durumu salt Amerikan değerlerine göre yürütmesi gerekmekeydi. Bunun anlamı ise diğer uluslara Amerikan hak ve özgürlüklerin götürülmesiydi. Son özellik ise Amerika Birleşik Devletleri'nin geleneksel dış politikasında çok taraflılığın benimsenmesine rağmen bunun tam olarak güçlü bir yere sahip olmaması durumudur (Karakaya, 2015, s.9).

ABD, oğul Bush ile birlikte kendi değerlerinin hâkim olduğu bir dünya yaratmak istemekte ve bunu diğer ülkeler için tek doğru olarak kabul etmektedir. Bu doğrultuda dünyaya zorla kabul ettirecek şekilde kültür ve ideolojisini daha çok yaymak istemektedir. En basit olarak özgürlüğün bile tanımını kendi çıkar ve değer yargılarına uygun olarak

tanımlamakta ve bu olguyu dünyada hâkim kılmak istemektedir. Örneğin “Liberal Özgürlük” kavramı Amerikan’ın tanıdığı olduğu bir özgürlük kavramıdır. Bu özgürlük ekonomiden siyasete kadar uzanan bir olgu veya ideolojidir. ABD, kendi kavramlarına dayanarak diğer ülkelerin konumunu belirlemektedir.

George W. Bush’un iktidara geldiği ilk yıllarında, dış politikadan ziyade ağırlığını iç politikaya verdiği görülmektedir. Oğul Bush, dış politika konusunda alçakgönüllülük esasına göre bir dış politika izleneceği konusunda seçim propagandasında bulunmuş ve bunu ilk yılında uygulamıştır. Yalnız izlenen bu yaklaşım, hükümet içerisinde hizbi oluşturmuş ve seçim öncesinde büyük bir seçim yatırımına giren yeni muhafazakâr kesimin fikirlerine pek de uygun düşmemiştir. Muhafazakârlara göre, Amerikan hegemonyası için aktif bir dış politikanın izlenmesi ve müdahalecilik durumunun korunması mecburi bir dış politika idi. ABD, gerekirse dünyayı tek taraflı olarak değiştirmeye yönelik bir söylem ile hareket etmeli idi. Bundan dolayı Amerika Birleşik Devletleri için dış politikada askeri güç temel araçların en başında gelmeliydi. Birleşmiş Milletler ve NATO gibi çok taraflı kuruluşlara karşı şüphecilik fikrinden ve tek taraflılık prensibinden ödün verilmemelidir. Bunun yanı sıra, Amerika Birleşik Devletleri’ne ait değerlerin dünya genelinde yayılması gereklidir. Bu durum ise Amerika Birleşik Devletleri’nin küresel bakışı açısından önemli bir parçası olarak algılanmalıdır. Bu bağlamda, Ortadoğu ve İslam dünyası veya coğrafyası dönüştürülecek yerler arasındadır (Kurtbağ, 2007, s.384).

Çevresindeki muhafazakâr çevrenin istek ve talepleri Bush’u zamanla etkilemiştir. Bush’un tüm planları 11 Eylül sonrası tamamen değişmiş ve bu tarihten sonra Amerika gerçekten dış politikada çok sert bir tutum takınmaya başlamıştır. 11 Eylül 2001 yılında Dünya Ticaret Merkezi ve Pentagon’a gerçekleştirilen terörist saldırılar George W. Bush yönetimi ve Amerikan dış politikası açısından önemli bir dönüm noktası olmuştur (Karakaya, 2015, s.10). Önleyici savunma adı altında ‘Tehlike gelmeden gidip onu bertaraf etmeliyiz, yok etmeliyiz’ mantığı ile hareket etmeye başlanmıştır. 11 Eylül saldırısının sorumluları olarak kabul edilen Taliban ve El-Kaide’ye karşı büyük bir mücadele başlatılmıştır.

Bush Doktrini saldırılardan yaklaşık bir yıl sonra ilan edilmiştir. Bush Doktrini, Clinton dönemine göre farklılık taşımaktadır. Amerika Birleşik Devletleri, Bush Doktrini ile yeni düşmanını belirlemiş ve buna göre bir dış politika ortaya konmuştur. Amerika Birleşik Devletleri’nin en önemli yeni dış politika hedefi “terörizme karşı savaş” olarak belirlenmiş ve bu bağlamda tek yanlı (unilateral) ve askeri gücü ön plana çıkaran bir dış politika izleyecekti. George W. Bush’un “bizimle olmayan bize karşıdır” söylemi ile

uluslararası alandaki müttefik ve dostlarına mutlaka kendi taraflarını seçmesi yönünde çağrı yapmaktaydı (Lefebvre, 2005, s.64).

11 Eylül saldırısı sonrasında Amerika'nın yanında olmayan resmen düşman statüsünde kabul edilmektedir. Amerika bu saldırı ile tüm dünyaya karşı açık bir çağrı yaparak terör ile mücadelede, sadece saldırıyı yapanlar ile değil aynı zamanda onlara destek verenlerle de yürütüleceğini açıklamıştı. Bu durum ilk olarak Afganistan'da gerçekleşmiştir. Amerika Birleşik Devletleri bu savaşı, saldırıyı gerçekleştirmiş olan El Kaide ve ona destek sağlamış olan Taliban rejimine karşı vermektedir. ABD, bu savaşta öncü konumunda idi ve Amerika'nın arkasında koalisyon desteği bulunmaktaydı. Amerika Birleşik Devletleri, ulusal güvenliğini sağlamak amacıyla kendisine tehdit olarak gördüğü tüm hedefler ile savaşımaya devam etmiştir. Bu bağlamda 1 Haziran 2002 yılında Başkan Bush West Point'te yaptığı açıklamasında; düşman harekete geçmeden evvel etkisiz hale getirilmesi, Amerika Birleşik Devletleri'nin güvenliği açısından kendisinde evrensel bir hak olarak görülmüştür. Bu evrensel hakkı *“önleyici askeri müdahale doktrini”* olarak ilan etmiştir. Başkan Bush'a göre, *“Terörle ile mücadelede verilen savaş sadece savunmayla kazanılamayacaktır. Savaş alanı düşmanın bölgesine de götürülmelidir ve düşmanın planları bozulmalıdır, düşmandan dolayı kaynaklanacak tehditler ortaya çıkmalarına hiçbir fırsat verilmeden etkisiz hâle getirilmelidirler. Günümüz dünyasında, güvenliğe giden tek yol ancak eylemden geçmektedir”* şeklindedir (Ermağan, 2012, s.26).

Amerika görüldüğü üzere kendisine tehdit gördüğü tüm unsurları daha eylem haline dönüşmeden bertaraf edeceğini net olarak açıklamaktadır. ABD'nin Bush ile takındığı tavır; ABD dış politikasını sert bir tutuma, saldırgan bir dış politikaya itmiştir. Clinton dönemi ekonomi odaklı yayılcı tutumda iken 11 Eylül Saldırısı sonrası ABD'yi daha saldırgan ve daha sert askeri müdahalelere itmiştir. ABD bu sert tavrında kendini haklı görmektedir ve meşrulaştırmaktadır. Bunu yaparken NATO ile birlikte hareket etmiştir ve kendini daha meşru, güçlü hale getirmiştir. ABD her fırsatta müdahalede bulunduğu bölgelerde pragmatik olarak NATO ülkelerini kullanmakta ve kazançlı bir dış politika izlemektedir. Bunu yapabilmenin yanında uluslararası kamuoyunun desteğini alması da çok değerlidir elbette.

ABD, liberal veya başka değişimle kapitalist bir hegemonyadan aslında tam bir küresel hegemonyaya adımlar atarak ilerlemeyi istemektedir. Dünyaya bunu empoze etmek ve etkisi altına almayı istemektedir. Yalnız bu hegemonyaya karşı çıkan ve bu yarışa dahil olan Çin gibi bir ülkenin karşısında olması son derece önemlidir. Özellikle stratejik bölgeler konusunda Çin ile ABD arasında yaşanan Güney Çin Denizi gerginliği bunun bazı örnekleridir. ABD'nin Afganistan'a girmesi Orta Asya üzerinde stratejik bir üstünlük elde

etmesini sağlamıştır. Ne yazık ki Amerika Birleşik Devletleri, müdahalede bulunduğu hiçbir ülkede demokratik düzeni tam oturtmuş bir iktidar, bir siyaset biliminin tanımlayacağı sürdürülebilir bürokrasi meydana getirememiştir. Oysa demokrasi, ABD ve Avrupa ülkelerinin çoğunda yıllarca gelişim göstererek ilerleme kaydetmiştir ve kültürel bir sarmal içinde düzene oturarak yerleşimi sağlanmıştır. Özgürlüğün yasalarla nasıl belirlendiği, özgürlüğün sınırlarının nasıl olacağı ve demokratik seçimlerin nasıl bir sisteme entegre edildiğini anlamak son derece önemlidir. Yani her ülkenin geçmişten gelen bir gelişim mirası vardır ve sistemlerini bu şekilde oturtmuşlardır.

Bir ülkeye özgürlük ve demokrasi getirmeye ilişkin Başkan Bush, Irak operasyonunun devamında kendi projesini açıklamıştır ve bu projeye göre; Fas'tan Orta Asya'ya kadar uzanan büyük bir coğrafya olan Ortadoğu ve İslam coğrafyasının demokratikleşmesi ve küreselleşmesini de kapsayan bir katılımın sağlanması üzerinedir. Büyük Ortadoğu Projesi (BOP) adıyla Haziran 2004 yılı G-8 Zirvesi'nde "Genişletilmiş Ortadoğu ve Kuzey Afrika Girişimi" olarak yeni bir ad almıştır. Bölgedeki istikrarın tesis edilmesi, Filistin-İsrail arasındaki anlaşmazlığın çözülmesi, terör örgütlerine destek veren ülkelere karşı mücadele, bölgede serbest piyasa modeli için ekonomik ve siyasi anlamda destek sağlanması şeklinde hedefler belirlenmiştir (Kurtbağ, 2010, s.460). Makyavelist düşünceye göre ABD'nin bu ülkelerde inşasına çalıştığı sistemde ne gibi bir çıkarının olduğunun incelenmesi gerekir. Bahsedilen bölge zengin petrol ve enerji imkânları sunmaktadır. ABD'nin bu bölgede kontrol edilebilir, risk içermeyen, yönetilebilir siyaseti arzuladığı açıktır.

İlk başlarda Büyük Ortadoğu Projesi ile Ortadoğu'ya özgürlük ve demokrasinin götürülmesi vasıtasıyla terörizmin kaynakları yok edilecek ve yoksulluğun da sona erdirileceği öngörüsünde bulunulmuştur. Bölgedeki radikalizm ve köktenci eğilimlerin yayılmasında ekonomik, sosyal ve siyasi koşulların da etkili olduğu belirtilmektedir. Bu açıklamalar doğrultusunda, gerekli olduğu taktirde askeri yöntemlerin kullanılması mümkündür. Büyük Ortadoğu Projesine ilişkin temel genel görüş, Bush yönetimindeki ABD üslubunun çatışmacı olduğu gerekçesine dayanılarak aslında coğrafyalarda demokratik dönüşüm için genel anlamda destek verilmesine rağmen tam olarak kabul görmediği şeklindedir (Ermağan, 2012, s.27).

3.1.4. Barack Obama Dönemi ABD Dış Politikası

George W. Bush'un iki dönem yürüttüğü başkanlık görevinden sonra başkanlık seçimlerinde Demokrat Parti'nin adayı olan Barack Obama görevi devralmıştır. Barack

Obama, Amerika Birleşik Devletleri siyasi tarihinde seçilmiş ilk siyahi başkan olarak tarihe geçmiştir. Barack Obama, 2009-2017 yılları arasında iki dönem başkanlık görevini yürütmüştür. Barack Obama ile Bush arasında bir kıyaslama yapıldığında, Obama'nın daha ılımlı bir demokrasi, insan hakları, yardımlaşma ve karşılıklı etkileşim gibi söylemlerde bulunduğu gözlemlenmektedir (Bilensoy, 2018, s.64).

Amerika Birleşik Devletleri'nin 44. Başkanı olarak seçilen Obama'nın "Yes, we can" yaklaşımı, gerekli olan halk desteğinin temin edilmesi adına yetmiştir (Ermağan, 2012, s.28). Bu söylem daha önce de temas edildiği gibi ABD siyasetinde önemlidir ve Obama daha çok söylemin gücünü diplomatik anlamda kullanmıştır. Obama dönemi ile ABD dış politikası doğrudan bir dönüşüm yaşamamıştır. Çünkü ABD'nin her zaman uzun döneme yaydığı ve belirlemiş olduğu bir dış politikası bulunmaktadır. ABD Başkanları uzun dönemli çıkarıcı ve stratejik planları kolayca değiştirmemektedir. Nitekim bu dönemde de Obama'nın ılımlı söylemlerine rağmen Amerika kendi çıkarlarına uygun olarak hareket etmiştir. Obama göreve seçildiği zaman Başkan Bush döneminden kendisine bölgesel sorunlar olarak birçok miras kalmıştır. Irak meselesi, Afganistan ve artan Amerikan karşıtlığı ilk sıralarda yer almaktadır. Obama ılımlı söylemleri ile Amerikan karşıtlığını dünya kamuoyunda yumuşatmaya çalışmıştır.

Başkan Barack Obama, Amerika Birleşik Devletleri'nin olumlu bir şekilde imajının yenilenmesi için Irak savaşının sonlandırılmasını öngörmüştür. Bunun yanı sıra, Ortadoğu ve İslam dünyasındaki diğer sorunlar üzerinde odaklanılması gerektiğini belirtmiştir. Obama, nükleer silahların yayılmasına engel olunması, terörizme karşı mücadelede daha etkili bir küresel stratejinin oluşturulması, ortak tehditlere karşı mücadelenin sağlanması ve ortak güvenliğin sağlanması için ittifakların, iş birliklerin ve kurumların yeniden inşa edilmesi, güvenli, adil ve demokratik toplumların desteklenmesi gerektiğini de belirtmiştir (Kurt, 2014, s.182).

Bush yönetiminin tek yanlı dış politika yaklaşımı ile Irak'a müdahale edilmesi Barack Obama tarafından eleştirilmiştir. Barack Obama, uluslararası ilişkilerdeki çok taraflılık, ittifak ve iş birliği konularını dile getirmiştir ve bunları önemle vurgulamıştır. Bu bağlamda; Rusya, Çin, Japonya ve Avrupa Birliği gibi önemli güç odaklarıyla uluslararası ilişkiler ve güvenlik hususlarında ittifak ve iş birliği çerçevesinde bulunmanın ne denli bir öneme sahip olduğu konusunda söylemlerini dile getirmiştir.

Özellikle 2008'de başlayan küresel finans krizi ekonomik anlamda etkisini Irak'ta devam eden Amerikan işgalinin maliyetinin de ABD için artmasına neden olmuştu. Diğer yandan Amerikan karşıtı söylemlerin dünyanın her yerinde yaygınlaşması üzerine Barack Obama'nın dış politikada işbirlikçi ve uzlaşmacı bir siyaset anlayışına yönelmesine

neden olmaktadır. Bu anlamda Barack Obama, henüz seçim zamanında Afganistan ve Irak için Bush döneminde yürütölmüş olan operasyonlara yönelik çeşitli reformlarda bulunacağına dair önemli hususlarını dile getirmiştir. Ayrıca İran ve Kuzey Kore'nin bir tehdit unsuru olarak görölmesi noktasında daha farklı bir strateji izleneceğı belirtilmiştir. Bu anlamda Obama, diyalog ve kamu diplomasisinin ön planda olduğı bir dış politika izleneceğini ilan etmiştir (Bilensoy, 2018, s.65).

Başkan Obama, göröldüğü üzere diplomatik söylemin gücünden istifade etmeye çalışmıştır. Dikkatle bakıldığı zaman Obama bir ABD Başkanı olarak her şeyi sihirli bir değnekle düzeltemeyeceğı çok açıktır. Irak'tan tamamen ABD askerini çekememiştir, Afganistan huzurlu bir bölge halini almamıştır. Çünkü bir başkanın söylemleri her ne kadar nezaketli ve diplomatik yollara dayansa da ABD dış politikasının önemli çıkarlarını toptan bir değışime uğratması beklenemezdi. Ancak daha ılımlı ve saldırgan olmayan bir dış politika yolları izlemenin yolları aranmıştır. Nitekim ABD'nin yeni bir imaja ihtiyacı vardı ve ABD Başkanı Obama'nın siyahi olarak seçilmesi ve ılımlı bir kişiliğe sahip olması dünya kamuoyunda iyi yer etmesi olarak beklenmekteydi. Obama her ne kadar ılımlı olsa da ABD dış politikaları değışmiyordu. Amerika pragmatik dış politika anlayışını tarihsel olarak nasıl sürdürdüyse aynı tarzda sürdürmeye devam ettirmişti.

ABD'de Obama'nın başkan olduktan sonra dış politika anlayışının temel önceliklerinde şu başlıklar öne çıkmaktadır;

-Hükümetler Arası İş birliği: paylaşılr hale getirilmesi, ortak yardım sisteminin kurulması vb.

-Terörizmle Mücadele

-Küresel Terörizmle Küresel Mücadele

-Nükleer Silahların Yaygınlaşmasını Engelleme

-Jeopolitik Vizyondan Jeoekonomik Vizyona Geçiş

-ABD'nin Dünyadaki İtibarını Yeniden Kazanması

-Amerika Birleşik Devletleri'nin Dünyadaki İtibarını Yeniden Kazanması

Hiç kuşkusuz ABD'nin kendi toprakları dışında askeri varlığını devam ettirmesi ABD için büyük bir servet kaybına neden olmaktadır. Ama Amerika stratejik konumu kazanmak ve başka diğ er maddi kaynakları hem kontrol ve fayda edebilmek amacıyla dış politikasını çıkarlarına uygun olarak devam ettirmeye çalışmaktadır. Amerika eğer bir

bölgeden kazançlı çıkmaz ve zarar edeceğini düşünürse belirli bir süre sonra çekilmeyi tercih edecektir.

Barack Obama, Bush yönetiminin gündeminde olan iddialı özgürlük durumundan kaçınmayı tercih etmiştir. Bush yönetimi, 11 Eylül saldırısının yaşanılmasından sonra dünyada ve özellikle de Ortadoğu’da despot yönetimlerin sona erdirilmesi üzerine dayalı bir dış politika benimsemiştir. Ancak Irak’ta yürütülen savaşın, demokrasinin yayılması misyonunu yerine getirmesi bağlamında hem ülke içinde hem de uluslararası alanda tartışılmalı hale gelmiştir. Dış politikaya yönelik olarak bakış açısını pragmatist olarak vasıflandıran Barack Obama, ideoloji bazlı bir dış politika izlemek istemediğini belirtmiştir. Diğer yandan İslam dünyasına yönelik Amerikan’ın ulusal çıkarlarına uygun düşen realist bir dış politika izlenmesi gerektiğini belirtmiştir. Dolayısıyla Obama’nın başkanlık görevini devralmasıyla artık terörizmin kaynağının tamamen yok edilmesi için toplumların yenilenmesi ve demokratik ulusların yaratılması yerine, El-Kaide’nin, radikal ve terörist örgütlerin bu ülkelerde tekrar güç kazanmasına engel olunması ve Amerika Birleşik Devletleri’ne gerçekleşecek olası yeni saldırılara karşı engel olunması öncelik kazanmıştır (Kurt, 2014, s.183).

Obama yönetimi ABD dış politikasında menfaatine uygun şekilde daha barışçıl yollar deneyerek ilerleme kaydetmek istese de bu konuda başarısız olmuştur. Obama döneminde Makyavelist tutum tekrar devreye girmiş ve Libya’ya müdahale, Suriye krizi ve Filistin meselesi, Mısır olayları bu dönemde yaşanmıştır. Obama, tahmin edilenin aksine bu olaylar üzerinde sert güç kullanmaktan geri durmamış ve doğrudan askeri müdahaleler gerçekleştirmiştir.

ABD Başkanı Obama’nın yönetimi devraldıktan sonra demokrasinin yayılmasına yönelik asıl test edildiği gelişme “Arap Baharı” olmuştur. Arap Baharı pek çok Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkesinde etkisini göstermiş ve bu etki halkların ayaklanmasına sebebiyet vermiştir. 2011 yılının ilk aylarına gelindiğinde Kuzey Afrika ve Ortadoğu kesiminde gerçekleşen halk ayaklanmaları, muhalif olan “genç nüfus şişkinliğinin” iletişim araçları teknolojisine daha fazla ulaşabilmesi mümkün olmuştur ve bunun sonucunda bu bölgelerde genelde Batı taraftarlığı içeren hızlı bir siyasi uyanışın canlı örneği ortaya çıkmıştır. Bu ayaklanmaların ortaya çıkmasına bozuk ve sorumsuz ulusal yönetimler neden olmuş ve bu yönetimlere karşı büyük bir öfke patlaması yaşanmıştır. Ülkelerdeki işsizlik, siyasi hakların tam olarak tanınmaması ve süresi uzatılmış olan “olağanüstü” yasalardan dolayı yerel yaşamdaki öfke ve hüsrana, halk ayaklanmalarını hazırlayan itici bir güç olmuştur (Kurt, 2014, s.186).

Bu ülkelerdeki protestolar sonrası Mısır'da uzun süredir iktidarda olan Hüsnü Mübarek devrilmiş, Libya'da Muammer Kaddafi öldürülmüş, Tunus'ta Zeynel Abidin Bin Ali yönetimi sona ermiş, Suriye'de Esad ile muhalifler arasında bir iç savaş başlamıştır. Bununla birlikte Obama yönetimi her konuda farklı tutum sergilemiştir. Örneğin Ortadoğu'da meydana gelen halk ayaklanmalarında Libya örneğinde uluslararası toplumun desteği alındıktan sonra harekete geçilirken, Suriye örneğinde İsrail'in menfaatleri gözetilerek müdahale edilmeksizin bölgesel dengeler gözetilmiştir.

ABD görüldüğü üzere her karşılaştığı sorunda Makyavelist bir anlayışla o dönem nasıl bir menfaati gerektiriyorsa aynı şekilde adımlar atarak farklı strateji geliştirmiştir. Obama yönetimi daha barışçıl gibi gözükse de gerektiği yerde sert güç kullanmaktan çekinmemiştir. Sert gücü kullanırken bunu aynı zamanda meşrulaştırmıştır ve bunu kamuoyuna kabul ettirmek istemiştir. Örneğin Suriye'de YPG'ye destek verirken bunu DAESH terör örgütünü bitirmek amacıyla gerçekleştirdiğini dile getirmiştir. Ancak ABD'nin terör örgütü olarak kabul ettiği PKK ile YPG'nin aslında aynı örgüt olduğunu bilmemesi mümkün değildir. YPG, Suriye'de faaliyet gösteren PKK'nın uzantısı bir terör örgütüdür. ABD, buna rağmen DAESH'i bahane ederek bir halk direnişine yardım ettiğini ifade ederek dünya kamuoyuna pragmatik anlamda mesaj vermiştir. ABD, Türkiye gibi ortaklarının haklı endişe ve tehdit algılarını bir yana bırakarak Ortadoğu'da kazancını artırabilmek için bu tür terör örgütlerini gerekirse kullanabileceğini açıkça ortaya koymuştur. Bu niyeti ile ABD'nin Makyavelist çıkarıcı dış politikanın gerçek bir örneğini verdiği görülmektedir.

Barack Obama, Arap Baharı süresince mümkün olduğu kadarıyla bölgesel çatışmalara askeri güç kullanmaya yönelik seçenekten uzak durmaya çalışmıştır. Obama ABD'nin uzun dönemli çıkarlarına göre bir dış politika yolunu izlemiştir. Amerika Birleşik Devletleri'nin bu politikasını “geriden yönetme (leading from behind)” kavramı ile tanımlayan bir yaklaşım vardır. Bu bağlamda aslında uygulanmak istenen politikanın bir tür sözleşme olduğunu söyleyebiliriz. Bu yaklaşım; uygulanmak istenen politika ile başka aktörlere güç devri ve operasyonun tamamıyla bir Amerikan operasyonu olduğu yönündeki şüpheleri ortadan tamamen kaldırmak amacını taşıyan “örtülü siyaset yönetimi” şeklinde bir politika amaçlanmaktadır. ABD, bu bağlamda örneğin Libya'da BM ve NATO üzerinden bir sonuç almak istemiştir. ABD Mısır'da Müslüman Kardeşlerin uzun süreli iktidarda bulunmasını istememiş ve bir dönem şer ekseni içinde gördüğü Suriye'de radikal İslamcı örgütlerle rejim arasında kalmış ve geri planda kalmayı tercih etmiştir. Böylece ABD her ülkeye göre farklı tutumla ilkesel değil çıkarıcı bir politikayı ön planda tutmuştur (Karakaya, 2015, s17).

ABD'nin bu bölgelerde görüntüde aslında müdahale etmek istememesine rağmen müdahale etmek zorunda kaldığını ileri sürmüştür. Bunu yaparken BM ve NATO unsurlarını da katarak çıkarlarına uygun müdahaleleri meşru hale getirmek istemiştir. Nitekim bunun örneği Libya'da yaşanmıştır. Birleşmiş Milletler Konseyi, 26 Şubat 2011 yılında Libya'ya ambargo uygulanması konusunda 15 üye ülkenin oybirliği ile aldığı 1970 sayılı kararına Libya lideri Muammer Kaddafi rejiminin isyancı sivilleri öldürmeye devam etmesi ve karara uymaması gerekçe gösterilerek yeni bir adım atmıştır. Konsey, Libya'da yaşanan gelişmeler sonucunda uluslararası barış ve güvenliği tehdit ettiği gerekçesi ile on üye ülkenin kabul ve beş üye ülkenin de çekimser oy kullandığı 17 Mart 2011 yılındaki 1973 sayılı kararında “acil ateşkes” talep etmiş ve Libya üzerinde “uçuşa yasak bölge” (nofly zone) oluşturulmasını onaylamıştır. 1973 sayılı kararda Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi üyelerinin Libya'daki sivillerin korunmasına yönelik gerekli tüm önlemleri alabileceği ve her türlü yabancı işgal gücünün ülke topraklarında bulunmayacağı hususu özellikle belirtilmiştir. Güvenlik Konseyi'nin 1973 sayılı kararı sonrasında 19 Mart'ta başlatılan “Şafak Yolculuğu” operasyonunda ilk bombayı Fransa atmıştır. Washington operasyonun komutasını acelece (31 Mart'ta) NATO'ya devretmiştir. Böylece askeri operasyonun ABD'nin öncülüğünde yürütüldüğü görüntüsünün oluşmasına engel olunmuştur. Bu durumda hem Amerika Birleşik Devletleri'nin Libya halkının demokratik mücadelesine destek verdiği görüntüsü yaratılmış hem de bu askeri müdahale durumu iç ve uluslararası kamuoyunda fazla bir tepki çekmemiştir (Kurt, 2014, s.189).

Görüldüğü üzere Libya örneğinde olduğu üzere Makyavelist bir anlayışla uluslararası kamuoyunda algı değiştirilmek istenmekte ama çıkarların korunma amacı hep aynı şekilde devam etmektedir. BM ve NATO'nun işlevsel olarak kullanılması son derece önemlidir. ABD, yapılan operasyonu hem meşru kılmakta hem de NATO müttefiklerinden de destek alarak yalnız kalmadan ittifak halinde başarıya ulaşmıştır.

Barack Obama yönetiminin Arap halkının ayaklanmalarına yönelik olarak izlediği politikasında demokrasinin yayılması görevini yerine getirmekten ziyade Amerikan ulusal çıkarlarını koruma amacının daha önemli olduğu bir dış politika yürütülmüştür. Obama, her defasında Ortadoğu halklarının demokratik talepleri için destekçi olduklarını ifade etmesine rağmen desteğin yerine getirilmesi noktasında pek çaba sarf edilmemiştir. Neticede gözüken politik uygulamalarda, Mısır ve Yemen'de bulunan mevcut liderlerin görevlerini bırakmalarına yönelik yürütülen dış politik çabalar, Libya'ya yönelik düzenlenen askeri müdahale, Suriye'deki ayaklanmalarda Esad rejiminin devrilmesi için bölge ülkelerinin çabalarına destek verilmesi Obama yönetiminin bu ilerleyen süreçte bu olaylar adına somut adımlar attığı söylenebilecekken, öncelikli amaç mevcut devam eden krizlerin Amerikan çıkarlarına kazanç sağlaması gerektiğidir ve

mümkün olmaması durumunda ise minimum zarar ile sonuçlandırılması gerekmektedir (Kurt, 2014, s.192).

ABD'nin asıl hedefinin demokrasiyi gerçekten yerleştirmek ve Ortadoğu coğrafyasının refah seviyesini yükseltmek gibi bir amaca sahip olup olmadığı tartışmalıdır. Çünkü bu ülkelerdeki iç çatışma ve kargaşalar birçok sebepten dolayı devamlı olarak sürmektedir ve zamanla birden fazla yönetim ortaya çıkmıştır. Ülkelerin coğrafyası hem yönetsel anlamda hem de siyasi coğrafyası anlamında bölünmüş bir vaziyettedir. Ortadoğu'da söz sahibi olabilecek Libya, Suriye, Mısır gibi ülkelere refah ve demokrasi hiçbir zaman gelmemiştir. Amerika ve müttefiki olduğu ülkelerin sürekli çıkar ve güvenlikleri öne çıkmıştır. Obama dönemi de ABD açısından fazla öne çıkmadan çıkarıcı bölgesel politikaların uygulandığı bir dönemi belirtmektedir.

3.1.5. Donald J. Trump Dönemi ABD Dış Politikası

Donald Trump, Amerikan tarihi açısından Başkanların bilindik özellikleri ile alışlagelmişin profilleri dışında bir tarza sahiptir. Dünyada artan milliyetçilik ve korumacılığın arttığı bir dönemde seçilmiş olup diplomasinin bilinen ilke ve inceliklerin dışında bir çizgi belirlemiştir. Örneğin iç ve dış siyaseti ilgilendiren konularda sürekli Trump'ın sosyal medya ağı olan Twitter üzerinden açıklamalar yapması birçok uzmanın eleştirisine neden olmuştur. Örneğin, Trump'ın Türkiye'nin S-400 almaması konusunda sosyal medya ağı olan Twitter üzerinden yaptığı açıklamalar bilinen kural ve nezaket dışında bir hareket olarak görülmüştür. Dolayısıyla bu dönemde diplomasi geleneğinden uzaklaşıldığı rahatça gözlemlenmektedir. Sonuçta ABD başkanı Trump'ın dış politikaya yönelik düşünce ve görüşlerini dile getirirken olumsuz davranışlarda bulunması, diplomasi dilinin dışında bir tavır sergilemesi, sosyal medya üzerinden paylaşımda bulunması kamu diplomasisi açısından önemli bir eksiklik arz etmektedir (Öncel, 2018, s.102).

Başkan Donald Trump'ın, gerek kişiliği gerekse siyasal liderliği ve üslubundaki yapısı ile alışlagelmişin epey dışında bir devlet başkanı profili sergileyeceği tahmin edilmekteydi. Ancak bu denli farklılaşacağı hesaba katılmamıştı. Donald Trump'ın sergilemiş olduğu profil, dış politikaya doğrudan yansıyabilmektedir. Günlük yaşamda hemen hemen herkes, Trump'ın “irrasyonel” söylemlerine rast gelebilmektedir. Kimi düşünürlere göre Trump bu irrasyonellik profilini aslında kasıtlı olarak göstermektedir. Bu görüşe göre Trump'ın bu sözleri hesaplanmış bir stratejinin çıktısıdır. Trump bu sözleri ile rakiplerinin kendisi hakkında “çılgın” olduğunu düşünmelerini istemektedir ve aslında bunu bilerek yapmaktadır (Öncel, 2018, s.101).

ABD’de Washington Post gazetesi, Trump’ın izlediği dış politika doktrininin ortaya koyabilmek amacıyla 5 Temmuz 2018 tarihinde bir analiz yayınlamıştır. Farklı hikâyelerle detaylandırılmış bu analizde, Trump’ın dış politika konusundaki tutumunu 10 madde halinde hazırlayarak sunmuştur. Buna göre; “Trump için tarih kavramı, genellikle başkan olduğu zaman başlamış gibi görülmektedir” ifadesi yer almaktadır. Ayrıca; Trump’ın askeri güç kullanmaya meyilli olduğu ortaya konulmaktadır. Aynı şekilde; Trump’ın Amerika Birleşik Devletleri İstihbarat Topluluğunun ve İstihbarat Komitesi’nin Cumhuriyetçi üyelerinin kararını reddetmeye istekli olduğu belirtilmektedir. Öte yandan Trump’ın tarihsel ittifaklara öncelik vermediği ve Trump’ın gereksiz kavgalara başlaması konusunda isteğinin Batılı ittifakı zorladığı vurgulanmaktadır (Washingtonpost, 2020).

Trump’ın tercihleri Obama’dan daha farklı olmuştur ve Trump dış politikada daha sert ve meydan okuyucu tavırlarla hareket etmektedir. Gerek Avrupa’ya karşı gerek Çin’e karşı ekonomik olarak katı bir duruş sergilemektedir. Örneğin Trump, NATO için para harcayan tek ülke olmak istemediğini belirtmiştir ve diğer müttefik ülkelerinde taşın altına ellerini koymasını gerektiğini dile getirmiştir. Diğer yandan Meksika’ya karşı duvar örülmesi ve sert milliyetçi tavırların sergilenmesi ile Obama döneminden farklılık arz etmektedir. Ancak değişmeyen konular arasında ABD’nin dış ilişkilerde çeşitli enstrümanları bir baskı aracı olarak kullanmak istemesidir. Bu dönem ABD, “Uluslararası İlişkiler” alanında pragmatik içerikli tavrını devam ettirmiştir. Bu şekilde “Uluslararası İlişkiler” bağlamında; ülkelerin öncelikli olarak kendi çıkarlarını gözetmesi prensibine dayanan bu dış politika geleneğine Trump’ın da başkanlık döneminde aktif olarak uygulanmaya yer verildiği görülmektedir.

Trump’ın dış politikada kullandığı dilin temelinde karşı koyma, mücadele etme ve ‘savaş’ kavramları öne çıkmaktadır. Sanki “Yurtta savaş, cihanda savaş” gibi bir fikir ortaya konulmaktadır. Savaş diline bakıldığında, en yakınındaki ABD istihbarat örgütleri ve medya olmak üzere İran ve Çin’e kadar uzanmaktadır. Yurtta (kültür) savaşının, cihanda (medeniyetler) savaşının altında yatan temel gerekçe ise ‘Amerika’yı yeniden büyük yapmak’ şeklinde yer almaktadır. Breitbart yöneticiliğinden Amerika Birleşik Devletleri Ulusal Güvenlik Konseyi üyeliğine terfi eden Trump’ın Beyaz Saray Başdanışmanı, ruhen Leninist Steve Bannon, Amerika’nın ‘varoluş sebebinin’ ve ABD’yi büyük bir ülke yapmanın asıl yolunun, devletin aygıtları dahil ‘tüm kurulu düzeni yerle yeksan etmek’ olduğunu söylemektedir. Bannon’un düşüncesine göre ABD halkının nasıl yönetildiği kültürüne göre değişmektedir (Aljazeera, 2020).

Trump’ın farklı tarzı ve alışılmışın dışındaki tavırlarının halk nezdinde belli bir süre karşılık bulduğu da görülmektedir. Nitekim Pew Research Center’ın yaptığı bir

araştırmaya göre, Trump'ın ilk yıllardaki başkanlık performansı son 36 yılda gelen diğer Cumhuriyetçi başkanlarla karşılaştırıldığında %84 ile en fazla onaylanan performans olmuştur. Bu oran, Reagan için %78, baba Bush için %82, oğul Bush için ise %82 idi. Dolayısıyla Trump'ın sıradışı tutumları ile Cumhuriyetçi seçmenler için önemli bir etkileşim sağladığı ortadadır (Aljazeera, 2020).

Trump'ın dış politikaya yönelik kullanmış olduğu dilin dış formu incelendiğinde, ırkçı-zenofobik temellere dayandığı görülmektedir. Bu konudaki incelemelere göre; Trump'ın *“Müslümanların ABD'ye girişini engelleyeceğim”* şeklindeki açıklaması bu durumu ortaya koymaktadır. İfadelerin temel gramer yapısı veya işleyiş mekaniği incelendiğinde kurban-suçlu (beyaz-siyah, Müslüman-Hristiyan) şeklindedir. Güvenli içeri-tekinsiz dışarı (ABD-Meksika sınırı, Hispanik gettolar-yerli beyaz Amerikalı şehirler) ve benzeri ikiliklerle Trump zihnindeki ayrımcı dış siyaseti yeniden tasarlama eğilimindedir (Aljazeera, 2020).

Trump, dış politikadaki tercihleri ile milliyetçi bir tavrı benimsemiştir ve ABD için bunun doğru olduğunu düşünmektedir. Özellikle ekonomik anlamda Çin ve yükselen ekonomiler karşısında kendini güvensiz hissettiğinde ABD seçmeninin sağ merkezli bir başkan seçmesi normal karşılanabilir. Aynı durumun Avrupa Birliği ülkelerinde de yaşandığı göz önünde bulundurulduğunda korumacı bir eğilimin arttığı da görülebilir. Bir ülkenin ekonomik avantajlarının azalması ve ülkedeki azınlık nüfusun artması kamuoyunda milliyetçiliğin veya korumacılığın yükselmesine etki edeceği tahmin edilebilir bir durumdur. Trump da bu yükselişi kullanarak Makyavelist bir tutumla kendi siyasi geleceği için kullanmaktadır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ABD’NİN AFGANİSTAN POLİTİKASINDA MAKYAVELİZM

Bu bölümde çalışmanın ana konusu olan Makyavelist dış politika örneği olarak ABD’nin Afganistan’da uyguladığı dış politikası incelenecektir. Daha önceki bölümlerde ortaya konulan ABD’nin genel politika uygulamalarından hareketle 2001 sonrası ABD’nin Afganistan’daki faaliyetlerindeki amacını ortaya koyabilmek adına bu bölgedeki güç mücadelelerinin tarihsel açıdan açıklanması gerekecektir.

4.1. AFGANİSTAN’IN STRATEJİK ÖNEMİ VE İŞGAL TARİHİ

Geçmişten günümüze kadar Afganistan, stratejik öneminden dolayı diğer ülkeler tarafından sürekli işgale uğramıştır ya da ülkelerin kendince haklı sebeplerinden dolayı bu bölgede hâkimiyet kurulmak istenmiştir. Afganistan’ın Asya’daki stratejik konumu, ülkenin elde tutulmasının gerekliliğini ve önemini artırmaktadır. Bu nedenle, dünya siyasi tarihinde Afganistan’ın öncelikli bir yeri vardır. Afganistan, bölgedeki diğer Asya ülkelerine yakın olması ve bu ülkelerle bağlantı kurulabilmesi, diğer ülkelere karşı çevreleme stratejisi uygulanabilmesi açısından önemli bir yere sahiptir.

Asya’nın kalbinde yer alan Afganistan; özellikle Çin, Özbekistan, Tacikistan, Türkmenistan, Pakistan ve İran arasında yer alan önemli bir konuma sahiptir. Afganistan’ın, Orta Asya, Sıcak Sular ve Orta Doğu’ya giriş-çıkış için en uygun kavşak noktası olması önemini daha da artırmaktadır. Coğrafi konumu kadar kültürel bir kavşağın kesiştiği yerde bulunmakta ve bu sebeple İslam, Çin ve Hint kültürlerinin de tam olarak buluştuğu noktadadır (Şeyhanlıoğlu, 2008, s.61). Afganistan’ın stratejik önemini ortaya koyabilmek için genel özelliklerini incelemek gerekmektedir.

4.1.1. Afganistan Coğrafyası ve Ülkenin Genel Özellikleri

Afganistan, Asya kıtasının kalbi olarak nitelendirilen bir bölgededir ve yıllar boyunca savaş, işgal ve terör saldırılarıyla dünyanın gündeminden düşmemiştir. Afganistan, 1947 yılında Ahmed Şah Durrani’nin Peştun aşiretlerini bir araya getirmesiyle kurulmuştur. Uzun seneler boyunca Afganistan, Britanya ve Rus İmparatorlukları arasında tampon bölge görevini üstlenmiştir. Afganistan, aslında 1919 yılında Britanya ile girdiği savaş sonrasında bağımsızlığını kazanabilmiştir. Afganistan’da yaşanan istikrarsızlık

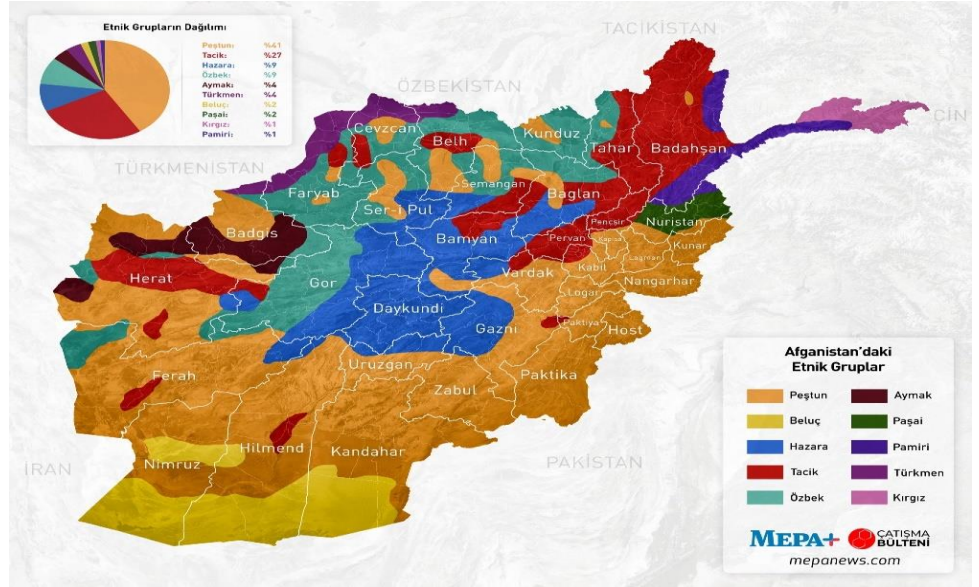
nedeniyle nüfusu gün geçtikçe azalmıştır. Afganistan'ı değerli kılan henüz el değmemiş zengin yeraltı kaynaklarına sahip olmasıdır. Afganistan'ın topraklarında çok zengin demir ve kömür yatakları bulunmaktadır. Bunun yanı sıra bakır, kurşun, berilyum ve çinko madenleri de bulunmaktadır. Afganistan'da zengin hidro enerji potansiyeli yaşanan yoksulluk nedeniyle kullanılamamaktadır (Anadolu Ajansı, 2020).

Şekil 1: Afganistan'ın Coğrafi Konumu.

Kaynak: (Anadolu Ajansı, 2020)

Afganistan yaklaşık 38 milyon insan nüfusuna sahiptir. Afganistan'ın gayrisafi yurtiçi hasılası 19.3 milyar dolardır (The Worldbank, 2020). Afganistan'ın etnik yapısını incelendiğinde nüfusun %41'i Peştun, %27'si Tacik, %9'u Hazara, %9'u Özbek, %4'ü Aymak, %4'ü Türkmen, %2'si Beluç, %2'si Paşai, %1'i Kırgız, %1'i ise Pamiri topluluklardan oluşmaktadır (Mepanews, 2020). Bu toplulukların kendi içerisinde de farklı grup ve alt toplulukların yer aldığı dolayısıyla Afganistan'ın kendi içerisinde alt gruplara bölünmüş toplumlar birliğini oluşturduğu ifade edilmektedir.

Şekil 2: Afganistan'daki Etnik Gruplar.

Kaynak: (Mepanews, 2020)

Afganistan'ın toplam yüz ölçümü 652,864 km²'dir. Üç farklı resmi dili vardır ve bunlar Peştuca, Farsça, Türkçe (Türkmence-Özbekçe) dili şeklindedir. Ülkenin dini yapısında ana unsur Müslümanlıktır ve nüfusun %99.7'si Müslümandır ayrıca %0.3'ü diğer dinlere mensuptur. Ülkenin para birimi ise Afgani'dir.

Afganistan denize kıyısı olmayan tamamen karasal bir ülkedir ve komşuları Çin, İran, Pakistan, Tacikistan, Özbekistan ve Türkmenistan'dır. Dünya'nın en sert coğrafi iklimine sahip ülkelerden biri olup Afganistan'ın üçte ikisi yüksek rakımlı dağlarla kaplıdır. Farklı bölgelerinde çöl yapısından sık ormanlara ve dağlara kadar birçok sayıda coğrafi özelliğe sahip olan Afganistan'ın, yer yer 6.000 metre yüksekliğe kadar çıkabilen dağlara sahip coğrafi yapısı, ulaşım, iletişim ve ticareti çok zorlaştırmaktadır. Afganistan biyolojik çeşitliliği ile tanınan bir bölgedir. Babür Şah Bahçesi, Ravzai Şerif, Amu Nehri, renkli görüntülere sahne olan spor festivalleri ve yemek kültürü ile öne çıkmaktadır (Anadolu Ajansı, 2020).

Afganistan, Asya kıtasındaki önemli stratejik konumu ve tarihteki tüm ticari yolların kesişme noktalarından birisi olması nedeniyle, uzun yıllar boyunca İranlılar, Araplar, Moğollar, İngilizler ve Sovyetler tarafından çeşitli zamanlarda istilaya uğramıştır (Anadolu Ajansı, 2020). Bu ülkenin işgal tarihi aynı zamanda büyük devletlerin güç ve mücadele tarihi ile uyumlu şekilde gelişmiştir. Dolayısıyla bu tarihsel gelişimin ortaya konulması gerekecektir.

4.1.2. Afganistan'ın ABD Öncesi İşgal Tarihi

Tarih boyunca jeostratejik öneme sahip olan Afganistan, Asya bölgesinde etkili bir köprü rolü oynamıştır. Günümüzde de bu jeostratejik köprü rolü Orta Asya hakimiyeti için önem arz etmektedir. Orta Asya'daki çevreleme veya etki alanı oluşturabilmek açısından Afganistan'ı hakimiyet alanında tutmak uluslararası ilişkiler açısından son derece pragmatik bir politikadır.

Büyük devletler için Asya'nın kalbinde yer alan Afganistan'ı kontrol altına almak için 18. ve 19. yüzyıllarda İngiltere ve Rusya arasında “Büyük Oyun” olarak isimlendirilen askeri, siyasi ve ekonomik çatışmalar meydana gelmiştir. İngiltere, 1756-1763 savaşları sonunda Fransa'nın himayesinde olan Hindistan'ı aldıktan sonra, İngiltere için Hindistan önemli bir dış politika ve ekonomik unsur halini almıştı.

İngiltere Hindistan'ı savunmak adına, Afganistan'ı Ruslara karşı bir tampon bölge olarak kullanmaktaydı. Ancak Rusya'ya karşı Afganistan'ın tampon bölge olarak İngiltere tarafından kullanılması veya savunma hattı olarak İngiltere tarafından kabul edilmesi, aynı zamanda Orta Asya'nın Rusya'nın nüfuz sahasına bırakılması anlamına geliyordu. İşte bu durum, Türkistan'ın gelecek yüzyıllarını da etkileyeceği anlamına gelmekteydi. İngiltere'nin Rusya ile arasında tampon bölge olarak Afganistan'ı belirlemesinin yanında Türkistan'ı Rusya'nın nüfuz alanına bırakması neticesinde İngiltere Afganistan üzerinde hâkimiyet kazanmıştır (Şeyhanlıoğlu, 2008, s.63.64).

İngiltere, Hindistan'ın Genel Valisi Lord Landsdowne vasıtasıyla bağımsızlık ilan eden Afgan Emir'ini tehdit etmiş ve bu tehdit ile Sir Mortimer Durand'ı 19 Eylül 1893 yılında Kabil'e göndermiştir. 12 Kasım 1893 tarihinde, Pakistan ile Afganistan arasındaki günümüzde de geçerli olan ve bugüne kadar çok defa büyük sorunlara sebep olan Afganistan'ın güney ve güneydoğu sınırları, Durand Antlaşması ile belirlenmiştir. Abdurrahman Han'ın ölümünden sonra onun yerine geçen oğlu Habibullah Han, başa geçmez İngiltere'den bağımsızlık talebinde bulunmuştur. Çeşitli olaylardan sonra 8 Ağustos 1919'da Ravalpindi Anlaşması ile Afganistan bağımsızlığını kazanmış ve 20. yüzyılın ilk bağımsız Müslüman ülkesi, Afganistan olarak tarihe geçmiştir (Şeyhanlıoğlu, 2008, s.67).

Rusya'nın İngiltere'ye kaptırmış olduğu Afganistan, Sıcak Sulara açılmanın en kısa yollarından birisiydi. Bu nedenle Rusya için Afganistan, dış politika öncelikleri arasından çıkmayan bir özelliğe sahipti. İngilizlerden sonra Ruslar büyük öneme sahip bu stratejik bölgeyi ele geçirebilmek adına pragmatik olarak propaganda gerçekleştirmekteydi. Bölge Asya'nın önemli bir konumunda olması ve sıcak denizlere

inme noktasında önemli bir yere sahip olması ile dikkatleri üzerine çekmekteydi. Afganistan'ın bu özelliği İngilizlerden bu yana önemini korumuş ve günümüze kadar devam etmiştir.

Ruslar, Afganistan'ı ele geçirmek için 19.yüzyılın başına kadar gerek batıdan gerekse kuzeyden sınırsız hamleler yapmıştır. Bolşevik İhtilali sonrasında Afganistan'ın bağımsızlığını tanıyan ilk ülke SSCB olmuştur. Buna karşılık, SSCB'yi ilk tanıyan ülke ise Afganistan olmuştur. Afganistan'ın bağımsızlığını kazanmasıyla birlikte, ülkeyi hızlı bir şekilde modernleştirmek için uğraşan Emanullah Han, SSCB ile 12 Eylül 1919 tarihinde işbirliği ve dostluk antlaşması imzalamıştır. Bu antlaşmadan sonra batılılaşma ve modernleşme çabalarında örnek olarak Türkiye örnek alınır ve Emanullah Han, Mustafa Kemal Atatürk'ün fikirlerine yönelmiştir. 1928 yılı Nisan ayı sonlarında Türkiye'yi ziyaret etmek üzere gelen Emanullah Han Atatürk'ten çok yakın ilgi görmüştür ve ikinci Türk-Afgan ittifakını imzalayarak tam bir iş birliği ile Türkiye'den ayrılmıştır (Şeyhanlıoğlu, 2008, s.68).

Uzun yıllar boyunca SSCB'nin Orta Asya'daki hâkimiyetinde ismi anılmayan ve nüfusunun %80'i Sünni Müslüman olan Afganistan'da 1973 yılında Kral Muhammed Zahir Şah, Başbakan Muhammed Davud tarafından düşürülmüştü. Muhammed Davud cumhuriyeti ilan etmiştir ve hem başkanlığı hem de başbakanlığı ele geçirmiştir. 1978'de Albay Abdulkadir'in kendi komutasında Sovyet yapısındaki tank ve savaş uçakları kullanan Afgan ordusu, bu defa Başkan Davud'u devirmiştir. İktidarı eline geçirenler, SSCB yanlısı olan Afganistan Demokratik Halk Partisi (ADHP) idi. Bu parti siyasal güç olarak Demokratik Afgan Cumhuriyeti'ni kurduktan sonra partinin hapiste olan 61 yaşındaki başkanı Nur Muhammed Taraki, devlet başkanlığına getirildi ve bunun üzerine SSCB Taraki yönetimine ekonomik ve askeri anlamda yardımlar vermek üzere askeri danışmanlar göndermeye başladı (Sander, 2014, s.563).

1978 Nisanından beri Taraki yönetimine karşı çeşitli Müslüman gruplar silahlı direniş başlattılar. Ancak bu gruplar SSCB tarafından silahlandırılan hükümete bağlı birliklere karşı başarısızlık gösterdiler. İktidara geldikten sonra Taraki hükümeti, bağlantısız bir dış politika izleyeceğini ilan etmişti. Ancak 1978 yılının Aralık ayında SSCB ile “Dostluk, İyi Komşuluk ve İşbirliği Antlaşması” imzaladıktan sonra Afganistan hızlı bir şekilde Sovyet etkisi altına girmeye başlamıştı. 13 Temmuz 1979 yılında Moskova Radyosu, ADHP içinde “Devrimin Korunması İçin Ulusal Örgüt” kurulduğunu ve Afganistan'ın tüm ilerici siyasal güçlerini ancak bu örgütün bir araya getireceğini açıklamıştı. 27 Temmuz'a gelindiğinde Hafızullah Amin'in başkanlığında yeni bir hükümet kurulmuştu ve Başkan Taraki Müslüman ayaklanmasıyla etkili bir şekilde

mücadele etmesi için özel yetkilerle donatılmıştı. Taraki, savunma sorunlarından sorumlu olacaktı, silahlı kuvvetlere komutanlık yapacak ve Başbakan ise onun direktiflerini dinleyerek uygulamaya koyacaktı (Sander, 2014, s.564).

16 Eylül 1979 yılına gelindiğinde ADHP Merkez Komitesince, istifa eden Başkan Taraki'nin yerine Hafızullah Amin'in getirildiği açıklandı. Kısa bir süre sonra 25 Aralık 1979'de eski Başbakan Yardımcılarından ve Doğu Avrupa'da sürgünde olan Babrak Karmal bir Sovyet uçağı ile Kabil'e geldi ve SSCB'nin desteğı ile Amin'in yerine Başkan oldu. Karmal'la birlikte 1980 yılının Ocak ayında 85.000 bin kişilik Sovyet Birlikleri de ülkeye girdiler. Sovyet işgali tamamlanınca Kabil Radyosu Karmal'ın Taşkent konuşmasını yayınladı. Uluslararası alana bakıldığında SSCB'nin bu hareketi bağımsız bir ülkenin işgal edilmesi olarak görülmüş ve tepkiyle karşılanmıştı. SSCB 1978 Anlaşması'na uygun bir şekilde, Afgan Hükümeti'nin davet etmesi üzerine Başkan'a yardım etmek suretiyle, ülkeye askerlerini gönderdiğini dile getirmekteydi. SSCB'nin Afganistan'ı işgal etmesi bölgede, İran'daki olaylarla patlak veren istikrarsızlık ortamında gerçekleşmişti. Uluslararası ilişkilere bakıldığında Sovyetler Birliğı ile Batı arasındaki ilişkiler, NATO'nun Batı Avrupa ülkelerine orta menzilli nükleer silahlar yerleştirme kararıyla iyice bozulmuştu.

Afganistan'ın işgali ABD için büyük bir önem arz etmekteydi. O zamana kadar SSCB ile birlikte yürütölen yumuşama sürecinin bozulduğuna karar veren ABD 1979 yılının Haziran ayında imzalanan SALT II Antlaşması'nın Senato'da onaylanmasını ertelemişti. Ayrıca, SSCB'ye karşı tarım ürünlerini de ambargoya dahil etmişti. Yine ABD, Moskova'da 1980 yılının Haziran ayında yapılması kararlaştırılmış olan Olimpiyat oyunlarının boykot edilmesi için girişimlere başladı ve başarılı oldu. Diğer önemli bir nokta ise ABD, 1980 yılının 4 Ocak'ında Afganistan ve İran bunalımları yüzünden Hint Okyanusunda sürekli olmak üzere bir deniz gücü kullanmaya karar verdiğini açıkladı ve buna ek olarak bu gücü Kenya, Umman ve Somali'den üs kolaylıkları elde etmek suretiyle destekleyeceği noktasında açıklama yaptı (Sander, 2014, s.564-565-566). ABD'nin 1979 ve sonrasında Afganistan'ın SSCB tarafından işgaline gösterdiğı tepkilerle Afganistan'a verdiğı önemin açığa çıktığı görölmektedir. Aynı zamanda SSCB birlikleri tarafından Afganistan'ın işgal edilmesi, ABD'nin de bastırmasıyla tüm İslam dünyasında şiddetle karşılanarak kınanmıştı. Suudi Arabistan'ın katkıları ve girişimleriyle İslam Ülkeleri Dışışleri Bakanları Konferansı'nın 1980 yılının 27-29 Ocak'ında İslamabad'da toplanılması sağlandı. Yapılan bu konferansta SSCB'nin Afganistan'ı işgal etmesi şiddetle kınanmıştı. Ayrıca Afrika Boynuzu'ndaki SSCB'nin askeri faaliyetleri de kınanmıştı (Sander, 2014, s.566-567).

Afganistan'da Sovyet işgali 10 yıl sürmüş ve 15.000 kayıp verilmiştir. Sovyetler Birliği, hükümete karşı savaşıyan Müslüman direnişçileri yenilgiye uğratamamıştı. 1980 yılının sonuna gelindiğinde, Sovyetler Birliği'nin Afganistan'dan çekileceği açıklanmıştı ve Afganistan'dan geri çekilme ancak 1989 yılının Şubat ayında tamamlanmıştı. Batılı devletlerin, Sovyet işgali sona erdikten sonra Muhammed Necibullah yönetiminin hemen devrileceği hususundaki görüşleri de doğru çıkmamıştı. Bunun sebebi olarak, Necibullah'ın işgalinin bitmesinden sonra gerillalara karşı büyük bir mücadeleden dolayı çok zorluklar çekmiş olan Afgan halkının ulusçu duygularını ustalıkla kullanmasıdır. Diğer bir sebep ise, gerilla grupları arasında ortak bir görüşün tam olarak sağlanamaması ve bunların din ve kabile ayrılığı yaşamalarıydı. Pakistan'da 1989 yılının Şubat ayında toplanmak üzere meclisin seçtiği geçici hükümet, ortak bir hareket başlatamamıştı. Şii Afgan gerillalar, çoğunluğu Sünni olan gerilla gruplarının Şiiler için istenmiş olan oranı reddetmeleri sebebiyle meclisi boykot etmişlerdi. Başta ABD ve Pakistan olmak üzere birçok devletin destek vermesine rağmen, Kabil yönetimi, gerillaları ülkenin birçok noktasındaki yerinden, yani kendi mevziilerinden, geri püskürtmüştü. Necibullah'ın sürekli olarak öneri şeklinde sunduğu ulusal uzlaşma, gerillalar tarafından reddedilmişti (Sander, 2014, s.567-568).

28 Nisan 1992'de direnişçiler Kabil'de iktidarı ele geçirmiş ve 13 yıllık Sovyet destekli yönetimi devirmeyi başarmışlardı. 1992'ye kadar ülkede 2 milyon Afganlı ölmüş ve yaklaşık 6 milyonu ise ülkeyi terk ederek mülteci konumuna düşmüştü. 28 Nisan 1992 sonrası, ılımlı güçler ile İslamcı köktendinciler arasında hemen bir iktidar mücadelesi başlamıştı. Bir gerilla önderi olan Burhaneddin Rabbani 1992 yılının 28 Haziran'ında başkan olarak seçilmiş olsa da Kabil çevresindeki çatışmalar devam etmişti (Sander, 2014, s.568).

2001 yılına kadar ise Afganistan'da ortaya çıkan Taliban rejimi ülkeyi kontrol altına almıştı. Ancak ülkede tam olarak barış ve düzen sağlanmamıştı. SSCB işgali sonrası da Afganistan görüldüğü üzere önemli mücadelelerin verildiği bir bölge olmuştur. Bunun temeldeki nedeni Asya'daki stratejik konumudur. Bu stratejik konum, Asya'daki diğer ülkeleri çevreleme stratejisi açısından önem arz etmektedir. Türkiye Cumhuriyetleri ve diğer ülkelere komşu sınırı olma konumu itibarıyla önemli bir yere sahiptir. Afganistan'da gerek İngiltere'nin gerekse SSCB'nin bir hâkimiyet sağlayamamasının nedeni ülkenin coğrafi özelliklerinin yanı sıra gerilla taktiklerini çok iyi uygulayan Afganistan'daki grupların uzun süreli direnişi başarabilmeleridir. İşgalci güçlerin Afganistan coğrafyasında kalıcı bir otorite kurmalarının zor olduğu belirtilmektedir.

4.1.3. Afganistan Halkının İşgallere Gösterdiği Reaksiyonlar

Sovyetler Birliği'nin 1979'da başlayan ve dokuz yıldan fazla süren Afganistan işgali bir milyondan daha fazla sivilin hayatını kaybetmesine ve yaklaşık üç milyon kişinin yaralanmasına ya da sakat kalmasına neden oldu. İşgalin üzerinden yıllar geçse de Afgan halkı acısını unutmamış ve derin üzüntü içerisinde. Afgan halkı bu işgale karşı gerekli şekilde tepki vermiş ve hatta ayaklanmıştır. Emekli General Ziyayi, Afganistan halkının çok kısıtlı imkanlarla Sovyet ordusunun modern silahlarına karşı direniş göstermeye çalıştığını ifade etmiştir. Sovyet askerlerinin kadın, çocuk demeden Afgan halkına her türlü işkenceleri yaptığını, masum sivilleri hapse attığını dile getirmiştir. Ziyayi, "Sovyet askerleri aşırı baskı uyguluyordu, hapishaneler suçsuz insanlarla dolmuştu. Kendi ülkemizde can ve mal güvenliğimiz kalmamıştı. Her sokakta kan ve yıkık dökük binaları görmek mümkündü. İşgal yüzünden ülkede altyapı diye bir şey kalmadı." şeklinde ifade etmiştir. Ülke genelinde "İşgale Hayır" seslerinin yükselmesi ve tepkilerin artmasıyla birlikte Sovyet askerlerinin çekilmeye başladığını ve Sovyet ordusunun yüzbinlerce kayıp vererek ülkeden çekildiklerini hatırlatmıştır (Anadolu Ajansı, 2019).

Afganistan halkı üzerinde çok derin yaralar bırakan İngiliz ve Sovyet işgali ülkeyi geriye götürmüştür. Çıkarıcı politikalar Ortadoğu'da olduğu gibi Afganistan üzerinde de maddi ve manevi olarak kayıplara neden olmuştur. Ziyayi bu anlamda ülkenin yüz yıl geriye gittiğini ifade etmiştir. Ziyayi, "Sovyet işgali sadece Afganistan'ı değil dünyayı etkiledi. İşgal sonucu milyonlarca Afgan, komşu ülkeler Pakistan ve İran'a göç etmek zorunda kaldı. İşgal sonucu yüz binlerce çocuk yetim kaldı, ülkede iç savaş zilleri çalmaya başladı. Afganistan böylece kaosa sürüklenmeye başladı. O günden beri ülkede hiç savaş bitmedi. Sovyet işgali adeta Afganistan'da savaşın kapılarını açtı. Her gün terör saldırısıyla çalkalanıyoruz, işgal öncesi ülkemiz çok farklıydı." şeklinde açıklamada bulunmuştur (Anadolu Ajansı, 2019).

Afganistan'da yaşayan Hamidullah Nasrat, fotoğrafçılık ile uğraşırken Taliban'ın baskılarından dolayı fotoğrafçılığı bırakıp kumaş satmak zorunda kalan bir vatandaşdır. Nasrat, Taliban'ın görevden uzaklaştırılmasına tüm halkın sevindiğini dile getirmiştir ve halkın düşüncelerini şu sözlerle özetlemiştir; "Taliban'ın düşmesinin ardından iyi bir şeyler olacağını bekliyorduk, bunun tam aksine durum her geçen gün daha da kötüleşiyor. ABD gibi bir süper güç nasıl olur da Taliban'ı durduramaz ki? Şimdi bu soruyu tüm Afganlar soruyor." ABD ve NATO, 2014 yılında savaş halini sona erdirmesine rağmen Taliban saldırılarını artırmaya devam etmiştir ve özellikle kırsal kesimde hakimiyet alanını genişletmiştir. Taliban, büyük şehirlerdeki koordine saldırılarını da yoğunlaştırmıştır. Diğer yandan DAESH ve Şii Hazara azınlığı hedef alan intihar eylemlerini sürdürmekte ve

ülkede zemin kazanmaya devam etmektedir. Afgan ordusunda görev yapan askerler kalitesiz ve bozuk ekipman ile yetersiz lojistik destek ve ilgisizlikten dolayı şikayetçi konumundadır. Afgan ordusunda beş yıl boyunca görev yapan Tamim Derviş, askerlerin moralinin çok kötü olduğunu belirtmektedir. Hatta birçoğunun Taliban'a sempati duymaya başladığını ifade etmektedir. Aylık verilen 180 dolar maaşın da hiçbir şeye yetmediğini ifade etmiştir. Yedi yıl süreyle orduda görev yapan ve 2015'te mayın temizlediği sırada iki ayağını birden kaybeden 28 yaşındaki Cevad Muhammedi, *"Yabancı askerler bana mayın temizlemeden önce mayın dedektörünü mutlaka kontrol et derlerdi. Onlar gittikten sonra bir gün Afgan komutanıma cihazın çalışmadığını söyledim. Elimizde bundan başkası yok, sen yine de bunu kullanmaya devam et dedi."* diye konuştu. Muhammedi bir sonraki mayın temizleme misyonunda cihazı çalışmadığı için mayına basarak iki ayağını birden kaybetmiş. Cevad Muhammedi, o anı şu ifadelerle anlatmıştır; *"Havaya fırlatıldığımı hissettim. Bir yanda ben diğer yanda bacaklarım vardı. Her yerim kan olmuştu. Bana yardım edin diye bağırdığımı hatırlıyorum."* (Euronews, 2018).

Afganistan'da mücadele veren halkın ve Afgan askerinin çok acılar çektiği ortadadır. Emperyalist güçlerin stratejik kazanım ve çıkarları Afganistan'ı geri dönülemez boyutlarda yıkıma uğratmıştır. İngiltere, SSCB ve ABD ülke için yapıcı faaliyetleri yürütmek yerine kendi çıkarları için yıkıcı faaliyetleri yürütmekten çekinmemişlerdir. Bu nedenle Afgan halkının aklında ve yüreğinde işgaller nedeniyle derin acılar yer etmiştir. Afganistan'da eğer ki yeni ve yapıcı faaliyetler yürütölmek isteniyorsa emperyalizm felsefesinin ortadan kalkması gerekmektedir. Taliban ve diğer zararlı grupların Afgan halkına müdahalesinin ortadan kalkması için halka ufuklarını açacak ve kendi iradeleriyle doğruyu bulacakları kaliteli bir eğitimin verilmesi gerekmektedir. Dolayısıyla Afganistan'ın iyi bir eğitim alt yapısına sahip olması gerekmektedir. Böylece gelecek nesiller sosyal ve fenni bilimleri keşfederek iyi işler başarabilir. Afganistan'da bulunan yeraltı zenginliklerinin çıkarılması için nitelikli iş gücüne sahip eğitimli insanların yetiştirilmesi gerekmektedir. Böylece ülkenin ekonomisi yavaş da olsa refaha erişebilecektir. Bu desteği verecek ve halk ile uyum içinde olabilecek bir ülke ortaya sunulmak istenirse, bu ülke Türkiye olabilir çünkü Türkiye Afgan halkının kalbinde olumlu bir yere sahiptir. Diğer NATO ülkeleri gibi yıkıcı ve çıkarıcı faaliyetler yürütmek yerine bölgeye önemli katkılar sunabilecek, yapıcı ve iyi niyetli bir karaktere sahiptir. Türkiye bu anlamda eğer bölgeye etki edebilecek güce ileri yıllarda erişebilirse, Afganistan için olumlu bir dönüm noktası olabilir. Türkiye potansiyel bir güce sahiptir ama süper bir güç değildir. İlerleyen zamanda askeri ve ekonomik potansiyel gücünü artırdığında, Orta Asya ve bu bağlamda Afganistan üzerinde etki yaratmak isteyecektir. Sonuç olarak, Afganistan halkı büyük işgallere maruz kalmış ve mücadele etmiştir, bu mücadelelerden sonra en büyük mücadele ülkenin içinde bulunduğu bu bataklıktan çıkması şeklinde olacaktır. Bunun için

ise ülkenin öncelikle eğitim altyapısı düzeltilmeli ve bu gelişmeye bağlı olarak da ekonomik anlamda iyileştirilmeler yapılmalı ve küçük de olsa üretim yapabilecek sanayiler kurulmalıdır. Ülkenin sahip olduğu ham madde göz önünde bulundurularak potansiyel olarak üretebileceği sanayiler olmalıdır. En basit anlamıyla, sahip olduğu yeraltı zenginlikleri ile bu mümkün olabilecektir.

4.2. 11 EYLÜL SONRASI ABD’NİN AFGANİSTAN’I İŞGAL SÜRECİ

11 Eylül 2001, ABD’deki terör saldırıları şüphesiz uluslararası ilişkilerde büyük bir etki yaratmıştır. 11 Eylül saldırıları neticesinde ABD ve NATO’da bazı önemli kararlar alınmış ve dış politikada önemli değişimler yaşanmıştır. Bu değişimlerden en önemlisi Taliban ile mücadele edebilmek için ABD’nin, NATO ile birlikte Afganistan’da büyük bir mücadele başlatmasıdır. ABD, başlattığı mücadele ile birlikte sonuçlarının haklı bir sebebe dayandığını savunmuş ve bunun sebebinin kendisine yapılan 11 Eylül terör saldırısı olduğunu dünya kamuoyuna duyurmuştur.

11 Eylül saldırıları, ABD’nin en önemli iki simgesine yani hegemonyasını temsil eden iki önemli gücüne yönelik saldırıydı. ABD’nin ekonomik ve askeri hegemonyasını temsil eden Dünya Ticaret Merkezi ve Pentagon’a yönelik saldırı genelde neoliberal küreselleşme sürecine ve onun koruyucusu, kollayıcısı olan ve bunu üstlenen Washington’a karşı bir tepkinin verilmesi durumuydu. Neoliberalizmin ve küreselleşmenin dünyaya getirdiği sorunlar ve bunun yanında yarattığı çelişkiler, kendisini merkezde bir şiddet olarak patlak vermesine neden oldu. Küreselleşmenin bir sonucu olarak güvenlik açığı sorunu böylelikle ortaya çıkmış oldu (Kurtbağ, 2010, s.303).

2001 yılının 11 Eylül’ünde El Kaide örgütü tarafından New York’taki Dünya Ticaret Merkezi ile Washington’da bulunan ABD Savunma Bakanlığı Pentagon’a yolcu uçaklarıyla gerçekleştirilen saldırılar, daha 20. yüzyılın başında iken, küresel siyaset ve güvenlik algısını kökünden değiştirmiş oldu. Bush yönetimi ABD başkanlık yönetiminin henüz ilk aylarındaydı. Yaşanan bu olaylar sonrasında terörizm kelimesinin başına artık küresel sıfatı eklenmeye başlanmıştı. Yaşanan bu olaydan sonra ABD’nin yeni düşmanı küresel terörizm olmuştu. ABD dış politikasının temelinde artık küresel terörizmle mücadele öne çıkmaktaydı (Bilensoy, 2018, s.60).

ABD tarafından, 2001 yılının 11 Eylül’ünde gerçekleştirilen bu saldırıların sorumlusu olarak “El Kaide” gösterilmiştir. ABD Başkanı Bush, Afganistan’daki yönetimi

elinde tutan Taliban'ın El Kaide'yi ve bu örgütün lideri olan Bin Ladin'i korumakta olduğunu iddia etti ve bu teröristlerin ABD'ye teslim edilmesini istedi. Bu teröristlerin kamplarının kapatılması talep edilmiştir, aksi takdirde Afganistan'a ABD tarafından askeri bir müdahale gerçekleştirilebileceği belirtilmiştir. Taliban ise saldırıların El Kaide tarafından gerçekleştirildiğine dair yeterli bir delilin bulunamadığını savunarak, örgütün ayrıca bu saldırıları yapabilecek yeterli kaynak ve olanaklara sahip olmadığını ifade etmiştir. Yapılan bu karşılıklı açıklamalardan sonra ABD Başkanı Bush, küresel terörizme karşı savaş ilan etmiştir ve bunun bir haçlı seferi olacağını belirtmiştir. 11 Eylül'de ABD, Pearl Harbour saldırısının ardından ilk kez kendi topraklarında bir saldırıya uğramıştı ve bunun neticesinde yeni bir dünya düzeni felsefesi ortaya konmak istenmişti. Bu doğrultuda Bush Doktrini ilan edilmişti ve Ortadoğu'da tüm dengeler değişmiş oldu.

Bush yönetimi 11 Eylül olayı sonrasında, bu saldırıların ABD'ye karşı yapılmasının yanında NATO ve BM'ye karşı da gerçekleştirildiğini iddia etmiştir. Bu bağlamda saldırıları El Kaide'nin gerçekleştirdiği savunularak, El Kaide ile mücadele edilmesi için uluslararası bir koalisyonun kurulmasının gerekli olduğu belirtilmiştir. Buna bağlı olarak El Kaide'nin ve örgütün lideri olan Usame Bin Ladin'in Taliban tarafınca korunduğu iddia edilerek ABD öncülüğünde bir koalisyon kurulmuştur ve kurulan bu koalisyon tarafından Afganistan'a terörle mücadele kapsamında müdahale edilmiştir (Bilensoy, 2018, s.60).

ABD kendisine yapılan saldırıyı meşru gerekçelere dayandırarak önemli bir söylem üretmiştir. Küresel terörizm ile mücadele kapsamında karşı çıkılmayacak şekilde bir söylem üretilmiş ve bunu önce Afganistan'da, daha sonra da Irak'ta devam ettirmiştir. BM'ye dayandırdığı haklılık durumu karşı bir saldırı olarak Afganistan'daki teröre müdahale etme hakkını verdiğini söylemek pek mümkün değildir.

Kısa süre sonra ABD'nin çağrısı ile BMGK'da 1368 sayılı karar (BM, 2017:S/RES/1368) alınmıştır. Bu karar doğrultusunda 11 Eylül terör saldırıları ağır bir şekilde kınanmış ve bu olayların uluslararası barışı ve güvenliği tehdit ettiği net bir şekilde ifade edilmiştir. Buna ek olarak terörist saldırıları ve saldırıların faillerini, organizatörlerini, sponsorlarını ve yardım eden ve destekleyenlerinden hesap sormak üzere tüm devletleri acilen birlikte çalışmak üzere BMGK davet etmiştir. 1368 sayılı karar BM Şartı 51. Maddenin öngördüğü meşru müdafaa hakkına gönderme yapmış olması bakımından da oldukça önemli olduğu görülebilmektedir. BMGK'nın 1368 sayılı kararı, BM Şartı'nın 39. Maddesine istinaden kendisine verilen yetkiyi kullanıp terör saldırılarını kınamış olsa da BM Şartı'nın 40, 41 ve 42. Maddeleri açısından yani alınacak tedbirlere dair herhangi bir hususa rastlanılmamaktadır. 1368 sayılı kararı, terörizme karşı meşru bir savunma hakkı

temelinde güç kullanılabileceğine dair siyasal nitelikli bir desteği temsil etmekle birlikte, hukuki anlamda ABD'ye bir güç kullanma yetkisi vermemekte veya meşru savunma hakkının yerine gelip gelmediği hususunda somut bir saptama bulunmamaktadır (Acet, 2017, s.61).

1368 sayılı kararın ardından BMGK'da 2001 tarihli 1373 sayılı karar (BM, 2017:S/RES/1373) alınmıştır. Bu karar neticesinde saldırılar kınanmıştır ve saldırıların uluslararası barış ve güvenliği için bir tehdit oluşturduğu belirtilmiştir. 1373 sayılı karar incelendiğinde, devletlere terörizm ile mücadelede iş birliği yapılması noktasında çağrıda bulunulmuştur ve devletlerden teröre karşı yürürlükte olan uluslararası anlaşmalara taraf olmaları konusunda istekte bulunulmuştur. 1373 sayılı karar 1368 sayılı kararda yer almakta olan meşru müdafaa hakkını ve terör eylemleri nedeniyle uluslararası barış ve güvenliğe yönelik tehditlere karşı tüm yollara başvurularak mücadele edilmesi gerekliliği teyit edilmiştir. Bu bağlamda bu kararlar ile Konsey uluslararası terörizm ile mücadele için gerekli adımların atılmasını ve gerekli stratejileri kabul etmiştir. Askeri güç kullanılması hususunda açık bir hüküm olmasa da 1373 sayılı karar, Güvenlik Konseyi'nin kararın uygulanmasına yönelik “gereken her türlü tedbiri alacağı” şeklindeki açıklaması ile sonlanmaktadır (Acet, 2017, s.61-62). ABD ise Afganistan'a gerçekleştirdiği operasyona meşruiyet kazandırmak için BM Şartı'nın 51. Maddesi ve BM Güvenlik Konseyi'nin aldığı 1368 ve 1373 sayılı kararları da dahil ederek kendi başına hareket etme yolunu açmıştır (Acet, 2017, s.62).

ABD tarafından 2001 yılının 7 Ekim'inde yapılan açıklamada saldırıların failleri olarak El Kaide'nin olduğu belirtilmiş ve Afganistan'daki Taliban yönetiminden El Kaide üyelerinin ve ülkede saklanan diğer tüm teröristlerin teslim edilmesi istenmiştir. Terör kamplarının kapatılmasının talep edilmesine rağmen bu talebin karşılanmadığı belirtilmiştir. Taliban rejimi, ABD'nin ve uluslararası toplumun tüm uğraşlarına rağmen politikasını değiştirmeyi kabul etmemiştir. Bu olayın üzerine, ABD ve İngiltere BM Şartı'nın 51. Maddesine uyacak şekilde bireysel ve ortak meşru müdafaa hakkını kullandıklarına dair BMGK'ya bildiri gerçekleştirmişlerdir. ABD öncülüğünde ve İngiltere'nin desteği ile aynı gün, El Kaide lideri Usame Bin Ladin'in saklandığı Afganistan'a karşı “Sonsuz Özgürlük Operasyonu” adıyla havadan operasyonlar gerçekleştirilmeye başlanmıştır (Acet, 2017, s.62).

Bu operasyonlar üzerine BMGK 1378 sayılı kararı (BM, 2017:S/RES/1378) almıştır. 1378 sayılı karara göre Taliban yönetimindeki Afganistan'ın terör örgütü olan El Kaide tarafından bir üs olarak kullanıldığı belirtilmiştir. Terörün Afganistan tarafından desteklendiği de belirtilmiştir. Buna ek olarak Afganistan'da ciddi anlamda insan hakları

ihlallerinin olduğu belirtilmiştir ve Afgan halkının yeni bir hükümet isteğinin olduğu da yer almaktadır. Halkın talebini yerine getirebilmek için işbirliğinin yapılması gerektiği saptanmıştır. BMGK 1378 sayılı kararı ile Afganistan'ın bağımsızlığı ve toprak bütünlüğünün koruma altında olduğu belirtilmiştir ve yine söz konusu karar ile Afgan halkının kendi siyasi geleceğini belirlemesi gerektiği noktası net olarak belirtilmiştir. Afgan halkının insan hakları konusunda büyük sorunlar yaşaması ancak uluslararası işbirliği ile çözümlenebileceği ve bu kötü durumdan kurtarılabileceği belirtilmiştir ve buna ek olarak Afganistan'ın bir terör üssü olmasının engellenmesi gerektiği vurgulanmıştır (Acet, 2017, s.62).

Daha sonra alınan BMGK 1386 sayılı kararı (BM, 2017:S/RES/1386) ile, Afgan halkının özgür bir şekilde yaşama ve kendi yönetimini belirleme hakkına sahip olduğu belirtilmiştir ve bu durumun sağlanması için bütün ülkelere görev düştüğü de yer almaktadır. 1386 sayılı kararla Afgan geçiş otoritesine yardımcı olması amacıyla 6 ay süreyle “Uluslararası Güvenlik Yardım Gücü” (International Security Assistance Force (ISAF) oluşturulması öngörülmüştür. ISAF'a NATO üyesi olan devletlerin personel ve teçhizat yardımında bulunmasına yönelik talepte bulunulmuştur. ISAF'ın görev ve yetkileri şu şekilde belirlenmiştir: Kabil'de ve Afganistan'ın tümünü kapsayacak şekilde güvenliğin sağlanması için Afganistan'daki geçiş hükümetine yardımcı olunması, hükümet kurumlarının geliştirilmesine ve hükümet otoritesinin tüm ülke genelinde yer edinmesine katkıda bulunulması, yeniden yapılandırma ve insani yardım çalışmalarına katkıda bulunulması şeklindedir. BMGK'nın yetkisini kabul eden ISAF, NATO'nun komutasında görevlerini icra etmeyi sürdürmüştür. BM dışında ABD, 11 Eylül saldırılarına yönelik meşruiyet oluşturmak ve destek sağlayabilmek için NATO nezdinde de girişimlerde bulunmuştur. 11 Eylül saldırılarına yönelik ABD'nin ortaya koymuş olduğu kanıtlar NATO tarafından yeterli görülmüştür. NATO “Bu saldırının Amerika Birleşik Devletleri dışından yönlendirildiği belirlendiği takdirde” saldırının ittifakın kurucu anlaşması olarak kabul edilen Washington Antlaşması'nın 5. Maddesi kapsamına girdiğini ve bu madde kapsamınca ele alınacağına dair karar verilmiştir (Acet, 2017, s.62-63). ABD için ilk defa işletilen NATO Antlaşması 5. Maddesi gereğince: *“Taraflar, Kuzey Amerika'da veya Avrupa'da içlerinden bir veya daha çoğuna yöneltilecek silahlı bir saldırının hepsine yöneltmiş bir saldırı olarak değerlendirileceği ve eğer böyle bir saldırı olursa BM Yasası'nın 51. Maddesinde tanınan bireysel ya da toplu öz savunma hakkını kullanarak, Kuzey Atlantik bölgesinde güvenliği sağlamak ve korumak için bireysel olarak ve diğerleri ile birlikte, silahlı kuvvet kullanımı da dâhil olmak üzere gerekli görülen eylemlerde bulunarak saldırıya uğrayan Taraf ya da Taraflara yardımcı olacakları konusunda anlaşmışlardır. Böylesi herhangi bir saldırının ve bunun sonucu olarak alınan bütün önlemler derhal Güvenlik Konseyi'ne bildirilecektir. Güvenlik Konseyi, uluslararası barış*

ve güvenliğini sağlamak ve korumak için gerekli önlemleri aldığı zaman, bu önlemlere son verilecektir” şeklindedir (NATO, 2020).

Görüldüğü üzere ABD Afganistan’a müdahalesini meşru kılabilmek için BM yanında NATO’yu da devreye sokarak güç kazanmıştır. NATO Amerika’nın askeri bir harekâtı gerçekleştirebilmesi bakımından önemli bir unsurdur. ABD, Tek başına büyük bir yükü ve sorumluluğu üstlenmek yerine öncülük ettiği NATO ile birlikte yükünü ve askeri harcamalarını paylaşmıştır. 1368 sayılı karar, ABD’nin hukuki anlamda güç kullanma yetkisine açıkça yer vermemesi de ve meşru savunma hakkının koşullarının yerine gelip gelmediği hususunda somut bir saptamada bulunmaması da ABD bunu değiştirecek ve meşru kılacak başka bir hukuki gerekçe öne sürerek, durumu kendi lehine çevirmeyi başaramıştır.

ABD’li yetkililerin NATO üyelerine yönelik verdikleri brifingden sonra, saldırının dışarıdan yöneltildiğine dair şartın gerçekleşmiş olduğuna karar verilmiştir. Bu durumda NATO’nun “taahhüt maddesi” gerçekleştirilmiş oldu. Bu madde gereğince herhangi bir NATO üyesi ülkeye saldırı gerçekleşirse bu saldırı tüm diğer NATO üyelerine de yapılmış bir saldırı olarak kabul edilmekteydi. Bu duruma ek olarak bütün üyelerin “derhal harekete geçerek saldırılan taraf veya taraflara gerekli yardımı” yapması koşulunu da getirmektedir. Bu nedenle 9/11 terörist saldırısının 5. Maddesi gereğince tüm ülkelere ABD, Afganistan’a başlatmış olduğu müdahaleyi meşru müdafaa hakkına dayandırarak uluslararası ilişkilere ve hukuka göre meşruiyet kazandırmaya çalışmıştır. Ancak, ABD bu hakkını kullanırken saldırı yapan bir devlete karşı değil, El Kaide liderini barındırdığı için veya desteklediğini iddia ettiği bir ülkeye karşı kullanmıştır. Bu durum ise BM antlaşmasının 51. Maddesinin geniş bir yorumu şeklinde görülebilmektedir. ABD BMGK’nın doğrudan yetkilendirmesini istemek yerine 1368 ve 1373 sayılı kararlarda belirtilmiş olan “meşru müdafaa” hakkına riayet ederek harekete geçmiştir. ABD’nin Afganistan’a gerçekleştirmiş olduğu müdahalenin meşru bir müdafaa kapsamında olup olamayacağı bu noktada önem arz etmektedir. ABD’nin Afganistan’a gerçekleştirdiği müdahalenin haklı bir meşru savunma sayılabilmesi için silahlı saldırı, aciliyet, gereklilik ve orantılılık koşullarını ne derecede yerine getirdiği sorunsalı hala tartışılmaktadır (Saydam, 2010, s.72).

4.3. ABD’NİN 11 EYLÜL SONRASI DIŞ POLİTİKA TERCİHLERİ

ABD, önceki durumlardan farklı olarak kendisine yönelen bu saldırı sonrası dış politikada bazı tedbir ve önlemler almıştır. Bu olayda ABD’nin bir nevi şoka girdiği ifade

edilebilir. ABD, artık daha farklı bir sürece girmiştir ve bu değişim sürecinden aynı zamanda dünya da etkilenmiştir. Örneğin NATO'nun 5. Maddesinin önemi ve nasıl bir işleve sahip olduğu 11 Eylül sonrası daha net ortaya çıkmıştır.

ABD Başkanı Bush, 11 Eylül saldırılarının hemen ardından; *“Bu eylemleri gerçekleştiren teröristlerle onlara yataklık edenler arasında hiçbir ayırım yapmayacaklarını”* ilan etmiştir (Whitehouse Archives, 2020). Bu açıklama, ABD açısından gelecekte uygulanacak şiddetli karşı atağın bir habercisiydi. Dolayısıyla alınacak sert tedbirlerin ve izlenecek katı dış politikanın da habercisi idi. ABD için bu yardım ve yataklığa dayanan durum aslında Irak için yapılacak askeri operasyonların da önünü açmaktaydı. Çünkü teröristlerle ilişkisinden şüphe ettiği ülkelere yönelik tehlike arz etmekteydi. Kısaca menfaate dayalı şekilde ABD için dost veya düşman ülke ayırımı yapılarak bunlara müdahale edilebilme imkânı elde edilmiş oluyordu.

Buna yönelik ABD Başkanı Bush dünyadaki tüm ülkelere seslenerek; *“Her bölgedeki, her ulus şimdi bir karar vermek zorundadır. Ya bizimlesiniz ya da teröristlerden yanasınız. Bugünden sonra, terörizmi koruyan ve destekleyen hangi rejim olursa olsun Birleşik Devletler tarafından düşman bir rejim olarak addedilecektir”* şeklinde açıklama ile ABD açısından onlarca yıldır terör tehdidi altındaki ülkeler arasında önceliğin kendilerinde olduğu da vurgulanmış olmaktadır. Aynı şekilde Başkan Bush tarafından 6 Kasım 2001'deki konuşmasında; *“Hiçbir ulus bu mücadelede tarafsız olamaz”* şeklinde bir ifadeye yer verilmiştir (Ateş, 2004, s.145).

Yukarıdaki ifadeler, ABD dış politikasının yeni gelişimlere adım adım ilerleyişini ifade etmekteydi. Bu anlamda diğer uluslarında bu durumlardan eğer ki yanlarında olmazlarsa etkilenebilecekleri noktasında açık bir tehditte bulunuluyordu. Devletler bu savaşta ya ABD yanında olacaklardı ya da karşılarında olacaklardı. ABD bu açıklamaları ile dayatmacı bir dış politika izliyordu. Güvenliği için tüm dünya ABD'nin yanında olmalıydı. Bu anlamda terörist bu saldırı başka bir ülkede olduğunda da diğer ülkelerde o ülke yanında mı olacaktı? Bu durum süper bir gücün dayatması olarak ve pragmatik olarak kendi çıkarları neyi gerektiriyorsa bunun temin edilmesi anlamına geliyordu. ABD teröristlerle potansiyel olarak ilişkisi olan devletlere veya yönetimlere de aynı tavrı yani düşmanca tavrı benimseyeceğini ifade etmekteydi.

Bu yaşanan gelişmeler neticesinde ABD Başkanı Bush, dış politikada saldırgan bir tutumla önleyici-vurucu (preemptive) yaklaşımın sinyallerini vermekteydi. Aynı şekilde Başkan Bush'un; *“Toplu katliam müelliflerinin kitle imha silahlarını elde etmesini beklemeyeceğiz”* şeklinde açıklamaları önleyici-vurucu savaşa dair planının alt yapısını güçlendirmiştir. Önleyici-vurucu saldırı ve önleyici savaş yaklaşımları temelinde bir tek

ülkeye yani Irak’a saldırmak için esas mazeret olduğu yönünde iddialar bulunmaktadır. Önleyici müdahalenin ABD tarafından uygulanmasına emsal teşkil eden ilk olay 1986 yılı Nisan ayında, ABD Başkanı Reagan döneminde ABD Hava Kuvvetleri’nin Libya’yi bombalaması gösterilmektedir ve bu durumun “*Libya’nın terörist tesislerine karşı bir önleyici-vurucu harekât*” şeklinde tanımlaması hatırlatılmaktadır (Ateş, 2004, s.145).

ABD, Makyavelist bir yaklaşımla kendisine yapılan bir saldırıyı uluslararası sistemde kendi menfaatine göre kötüye kullanmak istemiş ve gerekli gördüğü ve gücünün yettiği noktada bu tür dış politika uygulamalarını hayata geçirmiştir. Daha sonra ABD Afganistan’a yaptığı müdahalenin meşruiyetine ilişkin dayanakları, Irak’ın işgaline de zemin hazırlamada kullanmıştır. 2003’de Irak’a ABD tarafından kimyasal silahların üretildiği gerekçesiyle müdahale edilmiştir. Oysa Irak’ta kimyasal silahlar çıkmamış ve ABD dünyayı yanıltmıştır. Bundan dolayı da ABD hiçbir uluslararası kurum veya kuruluşa hesap vermemiştir. ABD önleyici-vurucu saldırı ve önleyici savaş yaklaşımlarını Makyavelist tarzda kullanarak Orta Doğu ve Asya coğrafyalarına müdahalede bulunması diğer ülkelerin egemenliklerini tehdit eder bir konuma getirmiştir. ABD Irak’a yaptığı müdahaleler ile ülkenin altyapısını bozmuştur ve ABD’nin önleyici savaş stratejisi diğer ülkelere maddi ve manevi olarak geri dönülemez zararlar vermiştir.

ABD, dış politika argümanlarını yeniden düzenlemek için 11 Eylül ile birlikte dünyada önemli bir değişim yaşandı ve “Dünya asla aynı olamayacak” ve “Her şey 11 Eylül ile birlikte değişti” gibi söylemlerde bulunmuştur. ABD aynı zamanda çok taraflı bir kolektif güvenlik sisteminin çıkışından da bahsetmiş ve kendi ulusal güvenliğin sağlanmasının aslında tüm dünyanın güvenliğinin sağlanması anlamına geleceğini ileri sürmüştür. Bu anlamda terör tehdidi küresel bir sorun olarak tanımlanıyordu ve bu duruma karşı başlatılan savaşın tüm dünyayı kapsayacağı anlamına da geliyordu. Bush yönetimi bu açıklamaları ile ABD için kendi geleceği için coğrafi herhangi bir sınır tanımayan güç kullanımı bakımından önünde herhangi bir ahlaki engeli kabul etmeyen bir anlayışı benimsemekteydi. Güç kullanımının terörizme küresel anlamda karşı koyulması ne kadar süre ile devam edeceği belirsizdi. Böylece süresi belli olmayan bir savaşa girilmiş olundu. Yeni muhafazakâr yazarlardan Podhoretz ve istihbarat uzmanı Friedman’ın açıklamaları “ABD artık dördüncü dünya savaşına girmiş bulunuyor” şeklindeydi (Kurtbağ, 2010, 303-304).

11 Eylül sonrasında Bush yönetimi, yeni muhafazakâr dış politikasını uygulayabilmek adına toplumsal dayanışma ve vatanseverlik gibi olgular kullanmıştır ve yeni bir Amerikan milliyetçiliği yaratılmış olmaktadır (Harvey, 2019, s.160). Bu doğrultuda ABD’de bazı gelişmeler daha yaşandı. 12 Ekim 2001’de Kongre, Yurtseverlik

Yasası'nı (The Patriot Act) kabul etti ve bu yasa hem medeni hakları kısıtlamaktaydı ve hem de bir kişinin terör örgütü üyesi olduğuna dair bir duyum varsa, yetkili federal ve yerel güçlere bu kişilerin takip edilmesi ve dinlemesine dair yetkilerin tanınması açısından hükümete olağanüstü yetkiler vermektedir. Bu çerçevede hiçbir politikacı getirilen düzenlemeleri sorgulamaya kalkışmıyordu. Halk ise yasal hak ve özgürlüklerinin kısıtlanmasını onaylar bir tutum almaktaydı (Kurtbağ, 2010, s.305-306). Buna ek olarak İçişleri Güvenliği Bakanlığınca (Department of Homeland Security), Pentagon'da Kuzey Amerika'dan sorumlu bir Kuzey Komutanlığı, Ulusal Karşı-Terörizm Merkezi kuruldu. Bu önlemler sayesinde terörist olarak yakalananların “düşman savaşçılar” (enemy combatants) kategorisi altında Guantanamo'da hukuka aykırı şekilde muamele edilebilmesinin önü açıldı. ABD'nin komşu ülkelerdeki sınır güvenliğinin kontrolünü ve yeni vize politikaları, ülkeye giriş ve çıkışlara yönelik sıkı politikaları da bunlara ek olarak alınan diğer önlemlerdi (Kurtbağ, 2010, s.306).

7 Ekim 2001'de Afganistan'da başlayan “Sürekli Özgürlük Operasyonu” (Operation Enduring Freedom), hem El Kaide'ye hem de Taliban rejimini yok etmeye yönelik bir harekâttı. Rejim değişikliğini de hedefleyen çok amaçlı bir operasyondur (Kurtbağ, 2010, s.310-311). Başkan Bush, Taliban rejimi ile uzlaşmaya gitmeyerek doğrudan Taliban rejimi ile El Kaide'ye karşı bir savaş başlatmıştır. Buna yönelik ABD, Afganistan-Pakistan sınırı ile Kırgızistan, Özbekistan ve Tacikistan'da askeri üsler kurdu. Neticede bu ülkeler ekonomik yardım ve güvenlik desteğine yardım olarak ABD'ye kendi hava sahalarını açtılar. Buradaki amaç Afganistan üzerinden Hazar Havzası ve Orta Asya enerji kaynaklarının güvenli bir yol oluşturulması neticesinde Batı'ya ulaşmasını sağlamaktır. Bu sayede ABD bölgede kendine yakın rejimlerin oluşmasını ve bölgedeki askerî üsler ile kontrolünün sağlanması şeklinde kendisine fayda sağlamaktaydı (Kurtbağ, 2010, s.312).

Askerî operasyon tamamlandıktan sonra Taliban rejimi devrilmiş ve BM, Aralık 2001 tarihinde ülkedeki tüm grupları Bonn'da bir araya getirmiştir. Böylece ülkenin geleceğinin nasıl olacağı konusunda bir görüşme yapılmıştır. Sonuç olarak bir araya gelen grupların bir uzlaşıya varmasıyla birlikte Geçici Hükümet'in meşruiyeti de kabul edilmiş olundu. Hükümetin başında bulunan Hamid Karzai 2004 yılının Ekim ayında devlet başkanı olarak seçilmiş oldu. Daha sonra 2005 yılının Eylül ayında ise sorunsuz bir şekilde genel seçimler yapıldı ve 249 üyeli bir meclis oluşturulmuş olundu (Rupp, 2006, s.286-290). Ancak şartlar yine değişti ve Taliban rejimi iç bölgelerde daha sonraları kendi hâkimiyetini tekrar kabul ettirdi. ABD ise çeşitli zamanlarda Afganistan'dan çekilme ile ilgili bazı adımlar atmış olmasına rağmen bir zamanlar SSCB örneğinde olduğu gibi bu ülkeden kısa bir sürede çıkabilmeyi hala başaramadı.

Yakın zamanda ABD ve Taliban arasında önemli gelişmeler yaşanmıştır ve ülkedeki sorunun çözülmesine yönelik konular masaya yatırılmıştır. ABD-Taliban anlaşması sonrasında 2020 Mart ayında Afganistan hükümeti ile Taliban arasında barış süreci için kademeli bir şekilde müzakereler yürütölmek istenmiştir. ABD-Taliban anlaşmasının devamında Afgan hükümeti ile Taliban arasında doğrudan müzakerelerin başlayacağına yönelik açıklamalar yapılsa da daha sonra Pentagon, Taliban'a güvenilmeyeceğı ve Taliban'ın anlaşmada belirtilen birçok hususa şimdiden uymadığı yönünde iddiaları ortaya koymaya başlamıştır. Böylece hem ABD hem de Afgan kanadından müzakere sürecini bozan bir dizi olaylar yaşanmaya başladı. Ayrıca Afgan güçleri ile Taliban arasında çatışmalar halen yaşanabilmektedir (Anadolu Ajansı, 2020).

Öte yandan 2019 Eylül ayında seçimlerin yapılması ve buna bağılı olarak aylar sonra seçim sonuçlarının açıklanması Taliban ile Afgan hükümeti arasındaki gerilimi arttırmış ve güvensizlik yaratmıştır. Devlet Başkanı Eşref Gani'nin seçim zaferi rakip aday Abdullah Abdullah tarafından reddedilmiştir. Her iki aday da seçimi kendilerinin kazandığını ileri sürmüştür. Taliban ile bir yetkili hükümetin barış sürecine yönelik müzakereleri yönetmesi gerekiyordu. Peştunlar dışındaki gruplar Abdullah Abdullah'ı destekliyordu ve Abdullah Abdullah'ın onaylamadığı bir müzakerenin gerçekleşmesi mümkün değildi. Şubat 2020'de ancak kesin sonucu açıklanan seçimlere göre Eşref Gani, yeniden Afganistan Cumhurbaşkanı olmuştur. Ancak itirazların devam etmesi üzerine Afganistan'da Seçim Komisyonu tarafından cumhurbaşkanı ilan edilen Eşref Gani ile seçimlere hile karıştığı iddiasıyla sonuçları kabul etmeyen Abdullah Abdullah arasında anlaşma Mayıs 2020'de sağlanmıştır. Anlaşmaya göre, Abdullah Abdullah, Afganistan Ulusal Yüksek Uzlaşma Konseyi Başkanlığı görevine getirilmiş ve destekçisi olan eski Cumhurbaşkanı Yardımcısı Raşid Dostum'a mareşallik unvanı verilerek Eşref Gani'nin Cumhurbaşkanlığı kabul edilmiştir.

ABD için Taliban ile uzun yıllar süren savaş yıpratıcı olmuştur. Amerika yüklü miktarda para harcamıştır. ABD'nin çok para harcayıp, askerlerinin can kaybı yaşadığı bu stratejik öneme sahip ülkeden şimdilik çekilmeyeceğı ortadadır. Tamamen Taliban'ı da ortadan kaldıramamıştır ve Bin Ladin'i öldürmesi de sorunu tamamen ortadan kaldırmamıştır. ABD Taliban'ı belki kıstırmıştır ama düşmanını tamamen ortadan kaldırarak bir zafer ilan edememiştir. Gün geçtikçe Afganistan'da ABD karşıtlığı artmaya devam etmektedir. ABD'nin Afganistan'daki en büyük hava üssü olan Bagram'a yakın zamanda 2020 yılı Nisan ayında roketli bir saldırı düzenlenmiş ve saldırıda ise yaralanan olmamıştır (Yeni Şafak, 2020). ABD ve NATO Afganistan'da kaldıkça her yıl bu şekilde saldırılara maruz kalmaktadır. Son saldırı da göstermektedir ki ABD tamamen bölgede kontrolü sağlayamamaktadır.

Tüm olumsuz gelişmelere rağmen ABD'nin Afganistan'da bulunma sebebi tıpkı Soğuk Savaş döneminde olduğu gibi Rusya ve Çin'i çevreleme yöntemini devam ettirmek istemesidir. Bu politikanın günümüzdeki diplomatik ve askeri boyutları incelendiğinde, ABD aynı zamanda NATO'yu da kullanmaktadır. Afganistan'ın komşuları sayılacak beş Orta Asya ülkesi olan Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Türkmenistan ve Tacikistan'ın Avrupa-Atlantik Ortaklık Konseyi üyesi olduğu görüldüğünde ABD'nin niyeti daha çok anlaşılmaktadır (Anadolu Ajansı, 2020). ABD Orta Asya üzerinde hâkimiyet ve etki kurmak istemektedir. Bu anlamda Afganistan önemli bir köprü rolünü üstlenmektedir. Bölgede gelişecek her olaya ABD'nin de hâkim olması sağlanmaktadır. Bölgede yaşanabilecek olası bir kriz veya olayda ABD'nin de kendi çıkarlarına yönelik hareket etme şansı bulunmaktadır ve bu ABD için önemli bir avantajdır. Küresel anlamda kontrol için Asya'daki konum ve stratejik yerleşim ABD için önemli bir yer tutmaktadır. Bu nedenle Afganistan, ABD için çok şey ifade etmektedir. Çevre ülkelerde askeri üs edinmesi ve maddi anlamda yardım ve etkileşimde bulunması ABD açısından kayda değer bir ilerlemedir.

4.4. ABD'NİN AFGANİSTAN MÜDAHALESİNDE MAKYAVELİST POLİTİKA UYGULAMALARI

ABD, tarih boyunca pragmatik bir şekilde yönetilmiştir ve bunun için dış politikada doğru söylemler, eylemler ile hareket edilmiştir. Gerekli olduğu halde çıkarlarına göre daha korumacı bir ekonomi politiği izlemiştir. Gerekli olduğu halde dış politikada daha serbest bir dış ekonomi politiği izlemiştir. Bu durum ABD'nin çıkarlarına göre değişmiştir. Bunların yanı sıra ABD, iç ve dış politikada söylemin gücünü çok iyi kullanmıştır. ABD'nin bu durumları göze alındığında Machiavelli'nin güçlü devlet ve prens kavramları ile uyuşan bir yapısının olduğu gözükmemektedir. Yani siyaset bilimindeki Machiavellist bir dış politika ile örtüşebilmektedir. ABD Başkanları ve diğer politikacıları bunu çok iyi uygulayabilmiştir. Günümüzde de Makyavelist bu pragmatik dış politika uygulanmaktadır

ABD'nin Makyavelist dış politika uygulamalarında kullandığı araçlardan ilki söylemin gücünü çok iyi kullanabilmesidir. Söylemleri ile uluslararası toplumun dikkatini farklı yöne çekerek gerçekleri saklayıp manipüle edebilmektedir. Örneğin yıllarca hem Afganistan'dan ve hem de Irak'tan çekileceğine ilişkin açıklamalar yapılsa da ABD halen hem Afganistan'da ve Irak'ta askeri varlığını sürdürmektedir. ABD tarafının asker çekmeye ilişkin açıklamalarının hem ABD içindeki muhaliflerin ve hem de dünyadaki

tepkilerin dindirilmesine yönelik olduğu ileri sürülmektedir. Aynı şekilde ABD'nin bu ülkelerdeki üslerini kapatacağı şeklindeki açıklamalar da yine Makyavelist tutumla uyumlu olup gerçeğe dayanmayan aldatıcı beyanlara benzemektedir. Dolayısıyla bu anlamda söylemin gücü ABD tarafından gerçekten çok iyi kullanıldığı ortadadır.

2011 yılında ABD Başkanı Obama, eski Başkan George Bush'un emriyle ülkeyi işgalinden dokuz yıl sonra bütün askerlerin ülkeden çekilmesi emrini vermişti. ABD Başkanı Barack Obama, Irak'taki Amerikan askerlerinin Aralık ayı sonunda ülkeden ayrılacağını açıklamıştı (BBC, 2020). Daha sonra yine Obama 2014 yılında bu defa "ABD'nin en uzun savaşını" bu yıl sona erdireceklerini belirtmişti. Ancak Afgan güvenlik güçlerinin eğitimi ve El Kaide'nin geri kalanına karşı terörle mücadele operasyonlarını desteklemek için 2015 yılının başlangıcından itibaren, ülkenin farklı noktalarında yaklaşık 9 bin 800 ABD hizmet personelinin bulanacağını söylemişti. Yine Obama son kez 2016'nın sonunda, *"Irak'ta yaptığımız gibi, Kabil'de güvenlik ofisiyle birlikte normal büyükelçilik düzeyinde bir sayıya çekeceğiz"* şeklinde açıklama yapmıştı (Hürriyet, 2020). Benzer açıklamalar Trump döneminde de yapıldı. En son olarak ABD Savunma Bakanı Mark Esper'in Afganistan'dan çekilme ile alakalı 2020 yılının Mart ayında yaptığı açıklamaya göre; Afganistan'daki Amerikan asker sayısını belirtilen noktaya çektikten sonra, bir süre bu kuvvetle ülkede faaliyet göstereceklerini ve siyasi çözüm tamamen sağlandığı takdirde, bu kuvvetlerini de çekmeye başlayacakları şeklindeydi. Esper buna ek olarak; *"Anlaşma, askerlerimizin sayısını 135 gün içinde 8 bin 600'e indireceğimizi öngörüyor ve bu çekilme ilk 10 gün içinde başlayacak. Oradaki komutanlara da talimatım 'bunu yapalım, iyi niyetimizi ve çabamızı gösterelim' şeklinde oldu."* açıklamasıdır (NTV, 2020). Ancak ABD'nin çekilmeyi "iyi niyet ve çaba" ifadesi şeklinde kullanması önemli bir dış politika söylemidir ve burada söylemin gücünden faydalandığı anlaşılmaktadır. ABD'nin siyasi çözümün tamamen sağlandığı takdirde çekileceğini açıklaması ise ilginçtir. Yani ABD siyasi bir otorite oturmadığı sürece bu topraklardan çekilmeyeceğini dile getirmektedir. ABD'nin kendi menfaatine uygun siyasal bir dönüşüm olmadığı sürece Afganistan üzerinden çekilmesinin mümkün olmayacağı ileri sürülmektedir.

ABD, 2020 yılı itibariyle Afganistan'da varlığını sürdürmektedir ve NATO ile varlığını devam ettirmektedir. Trump'ın gelmesi ve devamında yaşanan tek gelişme Taliban ile ancak ateşkesin sağlanmasıdır ama buna rağmen Afgan güçleri ile ara ara çatışmalar yaşanmaktadır. ABD asker sayısını azaltsa da tamamen çekilmeyi gerçekleştirememiştir. Burada önemli olan söylemin çok iyi kullanılmasıdır. Machiavelli örneğinde olduğu üzere dış politikada gerçeklerden ziyade söylemlere sığınmak ve devletin kendi çıkarları adına bunun kullanması örneği sergilenmektedir.

Machiavelli'nin Prens adlı eserinde; “*Prens tarih kitaplarını okumalı ve seçkin kişilerin eylemlerini gözden geçirmeli, savaşlarda nasıl davrandıklarına bakmalı, zaferlerinin ve yenilgilerinin nedenlerini incelemeli, bu yolla yenilgilerden kaçınabilmeli, zaferleri taklit edebilmelidir. Hepsinden önemlisi, geçmişte bazı seçkin kişilerin yaptığını yapmalıdır*” belirtmektedir (Machiavelli, 2018, s.92). ABD'nin Afganistan konusunda geçmişte örnek alabileceği İngiltere ve SSCB deneyimleri bulunmaktaydı. ABD için Afganistan'da bulunmak işgal amacı ile değildi, terörü yok etmek üzere harekât başlatılmıştı. Oysa yaklaşık 19 yıldır ABD, Afganistan'dan çekilmemektedir.

Machiavelli yüzyıllar öncesinden askerlerin sürekli bir yerde tutulmasının ülke ekonomisine zarar vereceğinden bahseder ve bunun yerine koloni haline getirilmesini daha doğru bulmaktadır. Askerlerin maddi gideri çok olduğu için Prens'in kendi halkından da tepkiler gelmesine neden olduğunu belirtmektedir. (Machiavelli, 2018, s.44) Benzer şekilde Afganistan ve Irak'ta yaşanan maddi harcamalar ve halkın bu yükten artık ABD'nin kurtulması gerektiğine inandığı ortaya çıkmıştır ve ABD halkı bu bitmez tükenmez savaşlardan bıkmıştır. ABD için bu savaşların büyük bir külfeti olmuştur. Savunma Bakanlığına ayrılan bütçenin birçoğu dış operasyonlara ayrılmaktadır. Diğer yandan asker kayıpları da ABD halkında derin acılar bırakmıştır.

ABD'nin, 11 Eylül Saldırıları sonrasındaki Afganistan'daki sonu gelmez faaliyetlerinde Machiavelli'nin Prens kitabında bazı izlerini görmek mümkündür. Machiavelli'nin deyiimiyle hükümdarların veya prenslerin aslan gibi güçlü olmanın yanında tilki gibi kurnaz olması gerektiğini belirtmektedir. ABD, 19 yıldır devam eden Afganistan harekâtında bunu kendi devlet yöneticileri ile çok iyi başarmaktadır. Afganistan'a müdahale noktasında Bush'un sert açıklamalarından biri olan “ya bizimlesiniz ya da karşımızdasınız” sözü aslan gibi güçlü bir duruşun simgesi iken, tilki gibi kurnazlık göstergesi olan “barışçı bir ülke olduklarının altının çizilmesi” ise gerçekten bu durum için kayda değerdir.

Afganistan sonrasında Irak'a yönelik operasyonlarda, savaş meşru olarak gösterebilmek adına başvuru Saddam'ın kitle imha silahlarına sahip olduğu iddiası kanıtlanamayınca bu sefer Irak'ı 11 Eylül saldırılarıyla ilişkilendirilmesi yolu denenmiştir. Ancak bu suçlamanın da asılsız olduğu anlaşıncaya bu sefer savaş gerekçelendirmek üzere değerlerin araçsallaştırılmasına gidilmiştir. Bu anlamda Saddam'ın bir diktatör olarak kendisiyle savaşılmasının yeterli bir gerekçe olduğu gösterilmiştir. Böylece tıpkı Afganistan'da olduğu üzere Irak'a yönelik savaş için özgürlük, demokrasi gibi değerlerin savunuculuğu ve taşıyıcılığı yapılmıştır. Bunun için de başlatılan işgale ironik bir biçimde

“Irak’a Özgürlük Operasyonu (Operation Iraqi Freedom)” adı verilerek söylemin gücüne sığınılmıştır (Oğuz, 2019, s.489).

ABD, Soğuk Savaş sonrası Machiavelli’nin tilki gibi kurnazlık örneğini dış politikadaki faaliyetlerinde göstermiştir. Afganistan işgalinde gerek özgürlüğü ve demokrasiyi ve gerekse terörle, tiranlarla savaştığını söyleyerek kendine meşruiyet zeminini oluşturmuştur. Bu şekildeki söyleme dayalı mekanizmanın gücü ve aracılığı ile ABD, hem olayları tercih ettiği şekilde ortaya koymakta, hem de bu tercih ettiği biçim üzerinden kendisine ilişkin pozitif bir imajı üretebilmektedir. Böylece, Machiavellici bir siyaset anlayışına paralel olarak, kamuoyundan gelecek olumsuz tepkilerin de önüne geçilerek sürekli bir faaliyet içerisinde bulunmaktadır (Oğuz, 2019, s.490).

Machiavelli’nin eserinde belirtildiği gibi yöneticilerin sözünde durması ABD için de söz konusu olmamıştır. Örneğin yıllardır Irak ve Afganistan’dan çekilecek gibi gözükten açıklamalar sonrasında başka gerekçeler ortaya konularak kamuoyunun karşıt tepki veya enerjisi dağıtılmıştır. Machiavelli’nin siyaset anlayışı ile benzerlik gösterecek şekilde ABD başkanlarının her zaman düşman veya hasım gördüklerine karşı kullanmak üzere daima ellerinde bir sopa vardır ve bunu göstererek ABD’nin güçlü olduğuna dair mesajlar verilmektedir. Demek ki söylemin yanında beden dili ile de güçlü olduğu imajı verilebilmektedir. ABD’nin yakın zamanda çeşitli konularda anlaşmazlık yaşadığı müttefiki Türkiye’ye dahi bu şekilde davrandığı görülmüştür. Zaten ABD tarihinde de benzeri tutumun sıkça dile getirildiği bilinmektedir. Örneğin ABD’nin 25. Başkanı Theodore Roosevelt’in (1858-1919) “*Yumuşak konuş ama elinde daima kalın bir sopa olsun*” (Speak softly, but always carry a big stick in your hand) şeklindeki açıklaması buna iyi bir örnektir. Diğer bir ifadeyle, Tilki gibi kurnaz ol ve karşıyı dinle ama her daim elinde kalın bir sopa ile aslan gibi güçlü olduğunu herkese göstererek bir duruş sergile şeklinde bir benzetme yapılabilir. Modern siyaset biliminin realist fikir babalarından olan Machiavelli’nin, Prens aslan ve tilki gibi özelliklere sahip olmasının başarıya ulaşmadaki rolüne ABD’nin politikaları ile uygulamaya giriştiği ileri sürülebilir.

ABD’nin özgürlük ve insan hakları gibi değerlerin arkasına sığınarak dış politikada müdahaleci politikalar izlemesi, Machiavelli’nin devletin çıkarları için izlenen her yolun mübah olduğu ile paralel düşmektedir. ABD’nin Afganistan’da 19 yıldır uyguladığı politik manevralarda bu durumun gerçekleştirildiği gözükmektedir. Afganistan’da önümüzdeki dönemde de ABD’nin yeni Makyavelist tutumlarına örnekler verilecek bir inceleme alanı olacağı tahmini yapılabilir.

SONUÇ

Machiavelli, Siyaset Bilimi için önemli bir yere sahiptir ve tarihte önemli bir yer edinmiştir. Avrupa’da ilk başta düşünce yapısı iyi karşılanmamıştı ve Hristiyanlık, papalık bakımından hoş görülmemişti. Hatta eserleri yasaklanarak ortadan kaldırılmıştı. Ama Avrupa’da, Machiavelli’nin düşünceleri daha sonradan benimsenmeye başlanmıştı ve hatta Machiavelli bir kahraman gibi olmuştu. Bu durumu değiştiren elbette Avrupa’nın eski dine dayalı yönetsel anlayışının reforma uğraması sonucuyla da alakalıydı. Böylece Avrupa’da, Machiavelli’nin anlayışı benimsemeye başlanmıştı. Machiavelli günümüze ve tarihe ışık tutan ve farklı düşünebilmeyi sağlayan bir düşündürdür. Onun düşünceleri geçmişe ve geleceğe dair yorumlayıcı ve eleştirel düşünebilmeyi sağlamıştır. Siyasal alana onun düşünceleri ile olaylara farklı perspektiflerden bakılabilir. Machiavelli’nin fikir yapısını tamamen benimsemek durumunda kalmadan, Machiavelli gibi düşünen ve Machiavellizm ile paralellik gösteren davranış biçimlerini anlamak adına son derece önemli bir yere sahip olduğu söylenebilir.

Machiavelli’nin en öncelikli fikir yapısına bakıldığında, onun son derece pragmatik bir düşünce anlayışına sahip olduğu görülebilir. Machiavelli, devletin ve hükümdarın güçlü yapısının devam ettirilmesine çok önem vermektedir ve bu bakış açısı son derece pragmatik bir şekilde ilerlemektedir. Machiavelli realizmin ana düşünürlerinden kabul edilmektedir. Siyasal alanda başarıya realizm fikri ile bakmakta ve değerlendirmektedir. Machiavelli, yaşadığı İtalya döneminden etkilenmiştir. İtalyan prensliklerin bir araya gelerek güçlü bir devleti ortaya çıkaramaması ve sürekli ayrılıkların olması, Machiavelli’yi üzmüştü ve bunun bir çözümü olmalıydı. Bu durumu en iyi anlatan ise ortaya koymuş olduğu “Prens” ya da başka bir deyişle “Hükümdar” adlı eseri idi. Bu eserinde hem başka imparatorlukları hem de içinde yaşadığı prenslikleri ele alarak değerlendirmelerini ortaya koymaktaydı ve bunları tarih sahnesinden birer örnek olarak göstermekteydi.

Machiavelli, Prens ve devletin güçlü kalabilmesi için her şeyin yapılmasını mubah olarak görmekteydi. Yalnız şu noktaya dikkat edilmelidir ki, Machiavelli her şeyin mubah olarak yapılmasından bahsederken bunu hep siyasal alan içinde açıklamıştır. Yani devlet ve hükümdar en büyük çıkardır ve bölünmezliği, gücü temsil etmektedir. Bu bakımdan siyasal alanda her türlü şeyi yapmak ahlaki bir öneme sahip değildir. Ama özel hayat için bir mubah olma durumu söz konusu değildir. Devlet kutsal ve üstündür. Bu bakımdan onun ayakta kalması her şeyden çok önemlidir. Machiavelli bu bakımdan dinin kullanılmasını ve ahlaki olmayan şeylerin de kullanılmasını siyasal çıkar için mubah olarak görmektedir. Bu durum insanların özel hayatları için geçerli değildir. Mubah olma durumu

sadece prensin güçlü bir iktidarı elde edebilmesi ve devletin devamlılığını, güçlü kalabilmesini sağlamak amacıyla ortaya çıkabilmektedir. Prens dini ve ahlaki değerleri kullanarak iktidarın ve devletin gücünü ayakta tutabilir. Dini ve milli söylemler insanlara coşku ve heyecan vermektedir. Bu bakımdan halkı bir araya getirici özelliğe sahiptir. Prens, virtu ile fortuna'ya yön vermelidir. Yani kader veya şansını yetenekleri ile yönlendirmelidir. Kötü durumlarda yetenekleri ile düzeltmeli ve iyi durumda ise rahatlığa kavuşarak aldanmamalı ve her zaman tetikte olmalıdır. Prens tilki gibi kurnaz olurken aynı zamanda aslan gibi güçlü olmalıdır. Bu iki hayvansal özellik bir arada olduğunda iktidarın korunması ve devamlılığı daha mümkün olacaktır. Diğer yandan Prens, devletin gücünü ve devamlılığını doğru bir şekilde sağlayacaktır.

Machiavelli'nin ölümünden sonra şüphesiz başka hükümdarlar onun fikirlerinden etkilenmiştir ve diğer hükümdarların daha iyi anlaşılması, keşfedilmesi, yorumlanması için Machiavelli'nin düşünceleri yol gösterici bir kaynak olmuştur. Siyaset Biliminde de önemli bir kaynak olarak karşımıza çıkmakta ve bu açıdan da bakılarak yorumlar getirilebilmektedir. ABD'yi incelerken, Machiavelli'nin fikirleri ve söylemleri ile örtüşmeler olduğunu görebiliriz. Bu bakımdan Machiavelli, akademik çalışmalarda yol gösterici bir siyasal düşünür olmuştur.

Çalışmada ABD'nin, Afganistan'a müdahalesini ve ABD'nin geçmişten günümüze benimsediği pragmatik hareket etme anlayışını Machiavellizm üzerinden değerlendirildiğinde; ABD'nin özellikle WASP yani White Anglo Sakson Protestan diye ortaya koyduğu milliyetçi ve dini söylemler onun söylemle harikalar yaratmaya çalıştığını ortaya koymaktadır. Yani ABD dini çok iyi bir söylem haline getirmiştir. Böylece Machiavelli'nin coşkulu bir din ve milliyet söylemini, ABD'nin de çok iyi bir araya getirerek bunun iyi bir örneğini oluşturmaktadır. Diğer yandan dünyaya demokrasi getirerek dünyayı daha özgür ve ahlaki bir yapıda koruyacağını iddia eden ABD, dünyanın jandarması gibi hareket etmektedir. Burada Machiavelli'nin kurnazca olaylara yaklaşması gerektiğini söylemesi üzerinden ABD'ye yorumlar getirilebilir. Çünkü ABD'nin, demokrasi niyetiyle müdahalede bulunduğu yerlerde bir değişim yaşanmamıştır. Müdahaleler insanların hayatlarını kaybetmesi ile birlikte yıkıcı olmuştur. Diğer yandan ABD kendi askeri üslerini kurarak devamlı olarak üzerinde durduğu toprakları kontrol altına almıştır. Afganistan ve Irak buna en iyi örnekler olarak verilebilmektedir. Yani ABD, aslan gibi güç kullanırken aynı zamanda tilki gibi kurnaz olmuştur. Kurnazlığını gerek NATO gerekse BM üzerinde göstermiştir. ABD büyük terörist saldırıları engellemek istemekte haklı olabilir ama hukukun üstünlüğünü ve düzenleyici etkisini ortadan kaldırarak müdahalelerde bulunması uluslararası ilişkilerdeki düzene zarar

verebilmektedir. Bu durum dünya toplumlarının da endişe duymasına neden olmaktadır ve insanların yaşamlarına zarar vermektedir.

ABD'nin Afganistan örneğinde görülen sopa siyaseti, onun ne kadar çok aslan ve tilki özellikleri ile örtüştüğünü göstermektedir. ABD, söylemleri ile dünya kamuoyunun dikkatini çok iyi dağıtmıştır. Yıllarca Afganistan ve Irak'tan çekileceğini ifade etse de bu olay gerçekleşmemiştir. ABD, 11 Eylül Saldırılarındaki büyük bir şok yaşamıştır ve elbette duruma müdahale hakkı bulunmaktadır. Ama bu durum BM'nin hukuki düzen ve yapısına uygun bir şekilde devam etmelidir. Aksi halde ABD, istenmeyen zararları meydana getirebilir. ABD ne yazık ki hiçbir ülkeye demokrasiyi direkt olarak aktaramaz ya da başka bir deyişle ihraç edemez. Çünkü demokrasinin gerçek ve işler olabilmesi için; eğitilmiş insanların yetiştirilmesi ve toplumun sosyal açıdan pek çok aşamalardan geçerek gelişimini tamamlaması gerekmektedir. ABD'nin terörle mücadelesi ve demokrasiyi götürme gerekçesi askeri operasyonlarla sınırlı kalması, onun söylemlere dayanarak kendi gücünü legal olarak dünya üzerinde kullanabilmesinin yolunu açmaktadır. Afganistan'da yaşanan müdahale tam bu durum ile bağlantılıdır. ABD, terörle savaşabilirdi ama müdahalede bulunduğu ülkenin tüm inisiyatiflerini eline alması ve Afganistan'da bir ordu bulundurması olayları farklı ele alarak değerlendirilmesine mahal vermektedir.

ABD'nin, Afganistan üzerindeki çıkarlarının ne olacağı konusunda ABD'nin, Orta Asya üzerinde bir etki ve kontrol sağlamak istediği açıkça ortadadır. Afganistan'ının stratejik konumu ilk başta İngiltere'yi kendine çekmiştir ve daha sonra da SSCB'yi kendine çekmiştir. SSCB özellikle iktisadi yönden zararlara uğramıştır. Sonuç olarak ne İngiltere ne de SSCB hâkimiyeti sağlayamamıştır. Bunun nedeni; Afganistan'ın coğrafi yapısındaki zorluklar ve insanların işgale karşı çok sert bir şekilde direniş gösterebilmesi şeklindeydi. Aynı şekilde ABD açısından da bedelleri olmuştur ama ABD içinde yaşadığımız teknolojik askeri üstünlükleri dolayısıyla daha şanslıydı. Ama ne olursa olsun tamamen her şeyi yoluna koyamadığı ortadadır. ABD, Taliban karşısında kesin ve üstün bir zafer kazanamamıştır ve ortadan tamamen kaldıramamıştır. Taliban'ın ülke yönetiminde birçok talebi bulunmaktadır. Örneğin dinsel bir yönetim şekli Taliban ve ABD arasında nasıl bir seyir izler konusu çok sorunlu bir mevzudur. ABD'nin aşırıcılık olarak gördüğü bu konu, nasıl çözeceği noktasında tam bir muammadır. ABD bir kültürü ve toplumsal yapıyı silah zoruyla ne kadar çok değiştirebilir sorunsalı ortaya çıkmaktadır. Demokrasinin ihraç edilmesinin zor olduğu durumu tam olarak burada ortaya çıkmaktadır. Diğer yandan ABD içinde de artık yeni bir savaşın çıkması hoş karşılanmamaktadır. Gerek Kongre içerisinde gerekse halkın kendi içinde, ABD'nin yeni bir savaşa ve maceraya atılması hoş karşılanmamaktadır.

11 Eylül Saldırıları'nın BMGK 1368 sayılı kararı gereğince, ABD'nin somut bir saldırı ile müdahale etme hakkına sahip olmaması ABD'yi durduramamıştır. BM Şartı'nın 51. Maddesini ve BM Güvenlik Konseyi'nin aldığı 1368 ve 1373 sayılı kararları ABD tarafından ortaya sürülerek kendisinin müdahalesi meşru olarak gösterilmiştir ve müdahaleyi gerçekleştirmiştir. 1368 ve 1373 sayılı kararlar net bir müdahale hakkı tanımamaktadır ve teröre karşı önlemler alınması şeklinde hukuki durumlar söz konusudur. Ama ABD bu kararlarla birlikte 51. Maddeyi de öne sürerek meşru olduğunu savunmuştur. Hukuki gerekçeyi de sağlayan ABD kendi gücünü ortaya koyarak Afganistan'a müdahale etmiştir. ABD'nin uzun yıllar bölge üzerinde hâkimiyet kurması ve askeri gücünü bölgeye taşıması kurnazca bir hareket olmuştur. Machiavellist Amerikan dış politikası anlayışının bir örneği Afganistan olmuştur. ABD kurnazca hukuki gerekçeleri ortaya koymuştur ve askeri gücünü sergilemiştir. Böylece ABD, Orta Asya üzerinde askeri anlamda stratejik üstünlüğe kavuşmuştur. Diğer yandan çevre ülkelerde de etki yaratmıştır ve askeri olarak üslerini devam ettirmektedir. Bu ABD açısından bir çevreleme politikası olmuştur. Çin ve Rusya'nın bölge üzerindeki etkisinin yanında ABD'de kendine yer bulmuştur.

ABD, Ortadoğu'da elde ettiği stratejik üslerinin yanına Orta Asya'yı da ekleyerek küresel anlamda koordine olmuştur ve gücünü askeri olarak geliştirmeye çalışmaktadır. Pragmatik bir şekilde diğer ülkelerin üstünlüklerinin önüne geçilmeye çalışılarak bölgesel üstünlüğe erişilmek istenmiştir. Machiavelli düşman saldırmadan önce saldırılmasını daha uygun görmektedir. Yani saldırıya uğramadan bazı üstünlüklere sahipken ve bunları kaybetmeden karşı saldırıya geçmeyi uygun görmektedir. Diğer yandan üstün güce sahip olursa bile rahatlığa mahal verilmemeli, sürekli yeni ataklar ve hamleler için hazır olunmalıdır. Barış son derece aldatıcıdır ve savaş sürekli. Machiavelli barış kavramına; savaşa kısa bir süre ara verilmesi şeklinde görmektedir. Bu bakımdan ABD ile sürekli örtüşen bir yapı söz konusudur. ABD kendisine sürekli yeni düşmanlar bulabilmekte ve onlarla mücadele edebilmektedir. Hatta düşman saldırmadan önce veya yeni bir saldırıya kalkışmadan önce vurucu gücünü ortaya koyabilmektedir. Realizmin barışa inanmadığı ve kaotik bir ortamın olduğuna inandığı uluslararası ortam tam da bu durumu ifade etmektedir. Machiavelli bu anlamda direkt olarak realizm ile örtüşen felsefi düşünceleri ortaya koymuştur.

ABD, tarih boyunca kendi çıkarlarına uygun söylemler üretmiştir ve savunmuştur, meşrulaştırmıştır. Bu anlamda ABD'nin, Machiavellizm ile örtüşen durumu ortaya çıkmaktadır. ABD, Afganistan üzerinde kendi stratejik üstünlüklerini askeri üsler kurarak sağlayabilmiştir. ABD bu anlamda diğer askeri güce sahip olan ülkelerle yarışabilir konuma kendisini getirmiştir. Dünya üzerinde 800'den fazla askeri üssü olan ABD, bu üstünlüğünü korumaya çalışmaktadır. ABD'nin Çin ve Rusya ile halen bir mücadele içinde

olduğu açık bir şekilde ortadadır. Rusya ile Kırım ve Doğu Avrupa noktasında büyük anlaşmazlıklar yaşanmaktadır. Rusya'nın yayılmacı politikası geçmişte olduğu gibi devam etmektedir. Diğer yandan Suriye üzerinde de bu durum söz konusudur. ABD ile Çin arasında çıkan ticaret savaşı ve diğer bölgesel hâkimiyet, denizlerde üstünlük ve söz sahibi olma durumları mücadelenin sürekliliğini ifade etmektedir. Bu bağlamda Afganistan'ın önemi büyüktür. Çünkü konumu itibarıyla Orta Asya'nın merkezindedir ve pek çok ülkeyle komşu ülke olma durumunu korumaktadır. Elbette 11 Eylül amansız sert bir terör saldırısıdır ama ABD'nin Afganistan üzerindeki etkisi ve çekilmeyişi bakımından ABD'ye olayların çıktısı noktasında sağladığı faydalar küçümsenmeyecek kadar fazladır. Diğer yandan komşu ülkelerle kontak kurma noktasında önemli bir yere sahiptir. Machiavellist politika ile ABD bu noktada uyumaktadır.

ABD yaptığı müdahale ile yaşanan olaylara yani fortunaya, virtù ile yani becerileri ile yaklaşmıştır. Şansını ya da kaderini yani fortunaya, virtù ile yani üstünlük ve becerileri ile değiştirme cesaretinde bulunmuştur. ABD bunu yaparken halkın ve kamuoyunun tepkisini çekmeyecek şekilde saldırılara saldırı ile cevap verileceği şeklinde meşru zeminini de psikolojik anlamda hazırlamıştır. Ayrıca dünyaya bizlesin ya da karşımızdasınız mesajı verilerek psikolojik baskı sürekli olarak yinelenmiştir. Hukuksal zemin ve kamuoyunun psikolojik durumu son derece akıllıca yönetilmiştir ve böylece meşru yol hazırlanmıştır. Machiavelli halkın sevgisinin ve onayının önemli olduğunu düşünmektedir. ABD bu durumu da iyi kullanmıştır ve halkın saldırılardan dolayı istediği psikolojik intikam duygusu ile yapmış olduğu müdahale onaylayıcı bir müdahale olmuştur. Sonuç olarak ABD, Afganistan'a meşru gerekçeleri sağlayarak müdahale edebilmiştir ve böylece stratejik üstünlükleri elde edebilmiştir. Kötü bir terör saldırısı ile talihini kurnazca değiştirirken güçlü ve caydırıcı askeri konumunu sonuna kadar NATO'yu da dahil ederek kullanmıştır ve pragmatik olarak üstünlük elde etmiştir. Machiavelli'nin tüm ortaya koyduğu akıllıca siyaset anlayışı, devletin devamlılığı ve gücü için ABD tarafından uygulanabilmiştir, uygulanmaya da devam etmektedir.

KAYNAKÇA

Kitaplar

Ağaoğulları A. M, Türk D, Yalçınkaya A, Zafer Y, Zabcı F. Niccolo Machiavelli:Prensin İktidarından Devlete. Editör Ağaoğulları A. M.(Ed.). Sokrates'ten Jakobenlere Batı'da Siyasal Düşünceler. 4. Baskı. İstanbul:İletişim Yayınları; 2013

Ağaoğulları M. A. Köker L. Tanrı Devletinden Kral-Devlete. İmge Kitabevi Yayınları; Ankara 2013

Allan G. Önsöz, Titus Livius'un İlk On Kitabı Üzerine Söylevler (iç.) Machiavelli. (Çev.:Tolga A.). Say Yayınları; İstanbul 2017

Anıl Y. Ş. Niccolo Machiavelli. İstanbul; Kastaş Yayınevi 2010

Ateş T. Kartal'ın Kanat Sesleri, ABD Dış Politikasında Yeni Yönelimler ve Dünya. Ümit Yayıncılık; Ankara 2004

Bostanoğlu B. Türkiye-ABD İlişkilerinin Politikası. İmge Yayınları; Ankara 1999

Brzezinski Z. İkinci Şans –Üç Başkan ve Amerikan Süper Gücünün Krizi. İnkılap Yayınları; İstanbul 2008

Brzezinski Z. Scowcroft B. Amerika ve Dünya – Amerikan Dış Politikasının Geleceğine Dair Konuşmalar. Profil Yayıncılık; İstanbul 2009

Çev. Adabağ N. Machiavelli (Hükümdar). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları; İstanbul 2017

Dupouey, P. Hükümdar, Sunuş ve Açıklamalar. Machiavelli, Hükümdar, Karabulut H. (Çev.). Sosyal Yayınlar; İstanbul 1998

Erözden O. Makyavelizm, Hikmet-i Hükümet ve Modern Devlet, Machiavelli, Makyavelizm ve Modernite. (Hazırlayan: Cemal Bali Akal). Dost Kitabevi Yayınları; Ankara 2018

Foucault M. Söylemin Düzeni, Çev. Turhan Ilgaz. Hil Yayınları; İstanbul 1987

- Gülenç K. “Niccolò Machiavelli”, Tunçel A ve Gülenç K (ed). Siyaset Felsefesi Tarihi - Platon’dan Žižek’e, Doğu-Batı Yayınları; Ankara 2014
- Hançerlioğlu O. Toplumbilim Sözlüğü. 2. Basım, Remzi Kitabevi; İstanbul 1996
- Harvey D. Çeviren Bingöl A. N. Yeni Emperyalizm. Sel Yayıncılık; 2019
- Heywood A. Political Concepts and Ideas, New York: St. Martin Press 1994
- Hirschman A. O. The Passions and the Interests: Political Arguments for Capitalism Before Its Triumph. Princeton University Press; Princeton, New Jersey 1997
- Kızılçelik S. Batı Barbarlığı 2. Anı Yayıncılık; Ankara 2016
- Kızılçelik S. Sosyoloji Tarihi 1. Anı Yayıncılık; Ankara 2017
- Köni H. Amerika’nın Uluslararası Politikası. Ekim Yayınları; İstanbul 2007
- Kurtbağ Ö. Amerikan Yeni Sağ ve Dış Politikası. Usak Yayınları; Ankara 2010
- Kurtbağ Ö. Amerikan Yeni Sağ ve Dış Politikası: Hegemonya Ekseninde Bir Analiz. 1.Baskı. USAK Yayınları; Mayıs 2010
- Lafeber W. The American Age. 2. Baskı. Norton Company Yayınevi; 1994
- Ledeen M. A., Liderlik ve Güç Kullanımında Machiavelli, (Çev.: Arıkan T. Ve Gökteke E.), Literatür Yayıncılık; İstanbul 2003
- Lefebre M. Amerikan Dış Politikası. İletişim Yayınları; İstanbul 2005
- Machiavelli (Hükümdar). Çev.: Adabağ N: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları; İstanbul 2017
- Machiavelli N. Prens. 22. Baskı, Atakay C. Can Yayınevi; İstanbul 2018
- Martin G. Understanding Terrorism: Challanges, Perspectives and Issues. SAGE Publications; 2006
- Megill A. Aşırılığın Peygamberleri: Nietzsche, Heidegger, Foucault, Derrida, Çev. Tuncay Birkan, Say Yayınları; İstanbul 2012
- Nevins A, Commager H. S. ABD Tarihi. Doğu Batı Yayınları; 2015

Niccolo M. (trans. A. Gilbert). Durham Discourses on first Decade of Titus Livius. Machiavelli: The Chief Works and Others: Duke University Press 1965

Özkazanç A. Devletin Örgütlenmesi, Siyaset Kavramlar, Kurumlar, Süreçler (iç.). (Editör: Yüksel Taşkın). İletişim Yayınları; İstanbul 2017

Özmkas U, Prens: Machiavelli'nin Muazzam Muamması. İletişim Yayıncılık; İstanbul 2019

Poggi G. Modern Devletin Gelişimi, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları; İstanbul 2014

Russell, Bertrand. Batı Felsefesi Tarihi 3.Cilt. (Çev.: Ahmet Fethi). Alfa Basım Yayım Dağıtım; İstanbul 2017

Sander O. Siyasi Tarih 1918-1994. 24.Baskı. İmge Kitapevi Yayınları; Ekim 2014

Sander O. Siyasi Tarih: İlk Çağlardan 1918'e. 31.Baskı. İmge Kitapevi Yayınları; 2016

Skinner Q. Machiavelli. (Çev.: Nursu Öрге). Dost Kitabevi Yayınları; Ankara 2017

Şenel A. Siyasal Düşünceler Tarihi: Tarih Öncesinde İlkçağda Ortaçağda ve Yeniçağda Toplum ve Siyasal Düşünüş. 3.Baskı. Bilim ve Sanat Yayıncılık; Ankara 2017

Tannenbaum D. Schultz D. Siyasi Düşünce Tarihi, Filozoflar ve Fikirleri, (Çev.: Fatih Demirci), Adres Yayınları; Ankara 2006

Tshiyembe M. La politique étrangère des grandes puissances, L'Harmattan, , 2010, Paris, Joseph S. Nye, Jr ve David A. Welch, Küresel Çatışmayı ve İşbirliğini Anlamak, Çev. Renan Akman. 2.Baskı. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları; İstanbul 2011

Tunçay M. Batı'da Siyasal Düşünceler Tarihi. 4.Baskı. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları; İstanbul 2011

Urhan V. Foucault, Say Yayınları; İstanbul 2010

Ülken H. Z. Yeni Zamanlar Felsefesi. (Yayına Hazırlayan: Hasan Aydın). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları; İstanbul 2016

Wiesner-Hanks, Merry E. Early Modern Europe 1450-1789 (Erken Modern Dönemde Avrupa 1450-1789), (Çev.: Hamit Çalışkan). 1. Baskı. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları; Ankara 2009

Makaleler

“İmparatorluk” Düzenine, ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt.5, Sayı.10, 2009

Acet S. G, Doğan F. Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi (The Journal of Social Economic Research), Cilt: 17, Sayı: 33, Nisan 2017

Acet S. G, Doğan F. Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi (The Journal of Social Economic Research). Cilt:17. Sayı:33, Nisan 2017

Akçay E, Akbal Ö. Yönetim Bilimleri Dergisi Cilt: 11, Sayı: 22, 2013

Ataman M, Gökcan Ö. Akademik İncelemeler Dergisi (Journal of Academic Inquiries) Cilt: 7, Sayı: 2, Yıl: 2012

Bilensoy İ. George W. Bush ve Barack Obama Dönemlerinde Terörizme Karşı Uygulanan Politikaların Karşılaştırılması. Cilt 2. Sayı 1. Lectio Socialis Dergisi; 2018

Combs J. A. The History of American Policy From 1895, Cilt 1, 4. Baskı. Yıl:2012

Çiftçi K. Soğuk Savaş Sonrasında ABD:“Rıza”ya Dayalı “Hegemonya”dan

Çolakoglu S. Doğu Batı Dergisi. Cilt 8, Sayı 32, Yıl:2005

Deveci C. “Foucault’nun İktidar Kavramlaştırılmasında Siyasal Boyutun Ayırıştırılmazlığı”, Söylem Üstüne Söylem, Doğu Batı Dergisi II. Baskı, Sayı 9, Ankara 1999

Ermağan İ. Elektronik Siyaset Bilimi Araştırmaları Dergisi, Cilt 3, Sayı 2, Haziran 2012

Karakaya İ. "Soğuk Savaş Sonrası ABD Dış Politikası: Süreklilik ve Değişim Bağlamında ABD’nin Küreselleşme, İşbirliği ve Güvenlik Politikalarının Değerlendirilmesi". 21. Yüzyılda Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı 11, Ankara 2015

Karakaya İ. 11 Eylül 2001 Sonrası ABD'nin Değişen Güvenlik Algılamaları ve Politikaları. Yüksek Lisans Tezi. T.C. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı. Ankara 2010

Kurt S. Tarih Okulu Dergisi, Cilt 7, Sayı 19, Eylül 2014

Kurtbağ Ö. Eleştirel Uluslararası İlişkiler Yaklaşımları Çerçevesinde Amerikan Dış Politika Analizi – Hegemonya Söylemi ve Amerikan Muhafazakâr Sağı, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Ankara 2007

Oğuz G. Uluslararası Siyaset Bilimi ve Kentsel Araştırmalar Dergisi Cilt 7, Sayı 2, Eylül 2019

Öncel A. M. Uluslararası İlişkiler ve Diplomasi Dergisi/Journal of International Relations and Diplomacy, Cilt 1, Sayı 1, Ekim 2018

Öztürk A. “Machiavelli'nin Tarih anlayışı”. Felsefelogos Dergisi, (54), 2014

Rupp R. “High Hopes and Limited Prospects: Washington's Security and Nation-Building Aims in Afghanistan”. Cilt 19, Sayı 2. Cambridge Review of International Affairs; Haziran 2006

Saydam M. ABD'nin Uluslararası Hukuk Çıkmazı: Afganistan Müdahalesi, Ortadoğu Analiz. Cilt 2, Sayı 19-20, 2010

Sümer G. “Amerikan Dış Politikasının Kökenleri ve Amerikan Dış Politik Kültürü”, Uluslararası İlişkiler, Cilt 5, Sayı 19 (Güz 2008)

Şeyhanlıoğlu H. Editör Dr. Kahraman M. Avrasya Etüdleri (T.C. Başbakanlık Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı), Sayı 34, 2008

Diğer Kaynaklar

“Report From the Field: The USA Patriot Act at Work”, Department of Justice (DOJ). Haziran 2004

Clinton Yönetimi Ulusal Güvenlik Konseyinin sunduğu Ulusal Güvenlik Strateji Belgesi, 1994-1996

McKinnel A. R. The Revolt of Political Spiritedness: Machiavelli’s Martial Modernity and the New Birth of Politics, (Doktora Tezi), Carleton University, Ottawa 2014

NSS (Ulusal Güvenlik Stratejisi), Eylül 2002, Bölüm V.

<https://www.washingtonpost.com/news/powerpost/paloma/daily-202/2018/07/05/daily-202-10-stories-illuminate-the-trump-doctrine-on-foreign-policy/5b3d6dc41b326b3348add05/> Erişim Tarihi:21/01/2020

<http://www.aljazeera.com.tr/gorus/trumpin-dili-siyasal-bir-anahtar> Erişim Tarihi:26/01/2020

<https://dictionary.cambridge.org/tr/sözlük/ingilizce/machiavellianism> Erişim Tarihi:04/04/2020

<https://www.aa.com.tr/tr/ulke-profilleri/afganistan/901494> Erişim Tarihi:27/04/2020

<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/sovyet-iskali-afganistanda-derin-izler-birakti/1392109> Erişim Tarihi:26/08/2020

<https://data.worldbank.org/country/afghanistan> Erişim Tarihi:27/04/2020

<https://tr.euronews.com/2018/11/26/abd-nin-17-yillik-afganistan-savas-afganlar-abd-nin-savas-kasten-bitirmedigini-dusunuyor> Erişim Tarihi:26/08/2020

<https://www.mepanews.com/afganistan-etnik-grup-haritasi-21807h.htm> Erişim Tarihi:27/04/2020

http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_17120.htm Erişim Tarihi:30/04/2020

<https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2001/09/20010911-16.html> Erişim Tarihi:04/05/2020

<https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2004/12/20041217-1.html> Erişim Tarihi:04/05/2020

<https://www.yenisafak.com/dunya/abdnin-afganistandaki-en-buyuk-hava-ussune-roketli-saldiri-3533920> Erişim Tarihi:08/05/2020

<https://www.aa.com.tr/tr/analiz/abd-taliban-anlasmasi-sonrasi-afganistan-da-baris-surecinin-seyri/1790801> Erişim Tarihi:08/05/2020

<https://www.aa.com.tr/tr/analiz/abd-nin-orta-asya-stratejisi-bagimsizligi-saglamak-mi-cevreleme-doktrini-mi-/1733938#> Erişim Tarihi:08/05/2020

<https://www.ntv.com.tr/dunya/abd-10-gun-icinde-afganistandan-cekilmeye-baslayacak,Ub39jO3jYUWD303pvwptlw> Erişim Tarihi:09/05/2020

https://www.bbc.com/turkce/haberler/2011/10/111021_obama_iraq Erişim Tarihi:09/05/2020

<https://www.hurriyet.com.tr/dunya/abd-askerleri-yil-sonunda-afganistandan-cekiliyor-26501273> Erişim Tarihi:09/05/2020

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Rahmi Tolgahan ARTUNÇ

Doğum Yeri ve Tarihi : Gaziantep 13:03:1994

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : Ufuk Üniversitesi - Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler

Yüksek Lisans Öğrenimi : Ufuk Üniversitesi - Uluslararası İlişkiler (Tezli)

Bildiği Yabancı Diller : İngilizce

Bilimsel Faaliyetleri : Yüksek Lisans Tezi

İş Deneyimi

Stajlar : Adalet Bakanlığı (Uluslararası İlişkiler Hukuk Bölümü) , SGK
Başkanlığı (AB ve Dışişleri Daire Başkanlığı)

Projeler : Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı İnsan Kaynakları Ofisi
Başkanlığı

Çalıştığı Kurumlar : Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı İnsan Kaynakları Ofisi

İletişim

E-Posta Adresi : tolgahangs@hotmail.com

Tarih : 24.08.2020